Arhivele Bistriței

Anul IV, Fascicula 2 (14)

Istoria economică a Bistriței

Presa Universitară Clujeană

ARHIVELE BISTRIŢEI

ANUL IV, FASCICULA 2(14)

Istoria Economică a Bistriței

Seria: ***Istorie – Societate – Cultură***

Tipărită cu sprijinul
Asociației Culturale „Alexandru Vaida-Voevod”,
Bistrița

Imaginea de pe copertă
reprezintă schema actuală a Municipiului Bistrița

Istoria Economică a Bistriței

COORDONATOR:

MIRCEA GELU BUTA

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2019

Referenţi ştiinţifici:

Adrian Onofreiu, doctor în Istorie;
Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale
Lucian Vaida, doctor în Istorie;
Muzeul Grăniceresc Năsăudean, Năsăud

ISBN: 978-606-37-0619-6
ISSN: 2558-8958
ISSN-L: 2558-8958

© 2019 Coordonatorul volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul coordonatorului, este interzisă şi se pedepseşte conform legii.

Redactare: Ana Maria Bâz

Tehnoredactare computerizată: Cristian-Marius Nuna

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu, nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

Introducere

În documentele medievale, Bistrița este pomenită cu termenul de Oppidium (târg), adică o așezare agrară, ceva mai dezvoltată, cu drept de a ține târg. Așezarea se deosebea de satele din jur printr-o administrație specifică, ziduri împrejmuitoare, producția meșteșugărească și comerțul ce se desfășura în propriile piețe sau în așezările din regiune.

În a doua jumătate a secolului al XIV-lea, economia Bistriței s-a profilat tot mai mult pe meșteșug și negoț, orașul dobândind în anul 1428 dreptul de a ține târg de mărfuri săpămânal. Locuitorii orașului, fără a renunța la îndeletnicirile agricole, își aveau grădinile, ogoarele și pășunile proprii. Dacă dimineața vitele erau mânate la pășunea obștească, iar seara erau aduse din nou în oraș, animalele mici, precum: oile, caprele, porcii și păsările erau ținute în curțile din jurul caselor.[1] Aceste preocupări și obiceiuri vor dăinui până în prima jumătate a secolului al XX-lea, când dezvoltarea și modernizarea urbană devine restrictivă în ce privește creșterea animalelor și păsărilor în gospodăriile din jurul caselor din oraș.

Prosperitatea și bogăția orașului Bistrița s-a datorat poate mai puțin comerțului, meșteșugurilor și cultivării terenurilor agricole din jurul orașului, ci mai ales exploatării intense a minelor de la Rodna.[2] Zăcămintele de argint de la Rodna au constituit, probabil, cea mai importantă sursă de venituri a patricienilor bistrițeni. Este motivul pentru care, în decursul secolului al XV-lea, unul din obiectivele de bază ale conducătorilor orașului Bistrița a fost acapararea întregii regiuni, obiectiv atins în anul 1469, prin decizia Regelui Matei Corvin, care a încorporat Valea Someșului Superior la districtul Bistrița.[3] La

[1] Ștefan Pascu, Meșteșugurile din Transilvania până în sec. al XVI-lea., Ed. Academiei RPR, București 1954, p. 161.

[2] Konrad G. Gündisch, Patriciatul orășenesc medieval al Bistriței până la începutul secolului al XVI-lea, File de istorie, Bistrița 1976, pp. 147–191.

[3] Ibidem p. 163.

aceasta s-a adăugat acordarea dreptului de exploatare a salinelor din zonă și a cămării de sare de la Albești.[4] Familiile cele mai însemnate din Bistrița: Eiben, Beuchel, Kugler, Kretschmer se avântă în afacerile miniere de la Rodna. Lor li s-au adaugat Ioan Lulay din Sibiu, Wolfgang Forster din Pojon, Fuggerii din Augsburg ș.a. Veniturile substanțiale care se puteau realiza de pe urma minelor de la Rodna explică lupta crâncenă pe care au dus-o între ele grupările de patricieni bistrițeni, soldate chiar cu victime omenești.[5]

Acești investitori vor încerca prin intermediul magistratului orașului să își realizeze interesele economice și politice, creând în timp numeroase nemulțumiri, soldate uneori cu revolte populare.

În funcție de structura social-economică, populația orașului Bistrița era împărțită în trei cercuri concentrice: Piața, locuită de patriciatul orașului, străzile principale, locuite de negustori și meșteșugari cu avere mare sau medie și străzile secundare, locuite de meșteșugari săraci din oraș. Pătura cea mai săracă a locuitorilor era așezată în suburbiile din afara zidurilor Cetății.[6] În registrele și protocoalele magistratului orășenesc se face referire la români, *„Locuitori la periferia orașului”*, care erau fie *„oștezeni”*, adică mahalagii, așezați în suburbiile din afara zidurilor și fortificaților, fie *„măiereni”*, împrăștiați pe la gospodăriile meșteșugărești și pe la stupini.[7]

Oraș prosper, Bistrița a intrat în posesia Voievodului Petru Rareș în anul 1529, pe vremea când acesta a domnit în Moldova, între anii 1527–1538, respectiv 1541–1546; a fost asediat de generalul Basta în anii 1601–1602 sau prădat de curuții din armata lui Rakoczi între anii 1704–1707[8].

---

[4] Ibidem p. 162.
[5] Ibidem p. 165.
[6] Ibidem p. 176.
[7] Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu – Românii din Bistrița, I, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca 2018, p. 20.
[8] Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan – Istoria Transilvaniei, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2013, p. 86.

În anul 1712, profitând de izbucnirea epidemiei de ciumă, sașii bistrițeni încearcă să scape de concurența armenească, expulzând 231 de familii de armeni din cetate cu sprijinul autorităților militare imperiale.[9]

La începutul secolului al XIX-lea, Bistrița avea o viață patriarhală. Breslele își pierduseră din putere, iar strictele lor legi stăteau în calea progresului economic. De fapt, activitatea lor se limita la administrarea averilor pe care le dețineau, stabilirea prețurilor de vânzare și sprijinirea activităților spirituale din interiorul breslei. În scurt timp, terenurile din proprietatea acestora au fost înstrăinate. Începea o nouă epocă de dezvoltare economică când se pun bazele înființării unor societăți, dintre care s-au evidențiat cea a curelarilor și a legătorilor de mături. Celelalte au dispărut, treptat, datorită inactivității lor. Fabrica de piele a fost preluată de un consorțiu format din oameni fără specialitate.[10]

Orășenii continuau să crească animale și să facă agricultură folosind terenurile proprii sau luate în arendă. Majoritatea gospodăriilor din interiorul orașului aveau grajduri pentru animalele mari.[11]

În anul 1858, orașul a fost racordat la rețeaua de telegrafie, iar un an mai târziu a fost înființat Oficiul Telegrafic al orașului. Prin reorganizarea administrativ-teritorială din anul 1876, orașul a devenit reședința noului *„comitat împreunat”* Bistrița-Năsăud. În același an, s-a dizolvat forma seculară de autonomie a sașilor transilvăneni și autonomia pământului regesc. Aceste teritorii au fost încorporate în noile forme administrative, comitatele organizate pe principii moderne, dar în interesul guvernului de la Budapesta.[12]

Viața economică decurgea în limite de oraș mic, fără industrie și cu o circulație a mărfurilor limitată.

În anul 1885 s-a pus în funcțiune de către omul de afaceri Frideric Braedt, pe str. Spitalului, nr. 1–3, o fabrică de mezeluri, care, datorită

[9] Ioan Mureșan, Adrian Onofreiu – Primarii Bistriței (1317–2009), Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2009, p. 116.
[10] Gustav Zikeli, Autobiografie (1876–1925), manuscris ANBN, p. 11.
[11] Ibidem, p. 13.
[12] Ioan Mureșan, Adrian Onofreiu, Primarii Bistriței, op. cit. pp. 133–136.

calității produselor sale va deveni vestită în timp. În anii următori, Bistrița, va fi racordată la rețeaua de căi ferate: Dej–Bistrița (1886); Luduș–Bistrița (1888); Bistrița–Bistrița Bârgăului (1898). Datorită acestui fapt, orașul va resimți o revigorare economică, prin apariția câtorva societăți industriale și comerciale: Abatorul orașului (1890); Direcția Silvică, cu scopul administrării pădurilor grănicerești de pe Valea Someșului (1890); Atelierul de sobe ceramice (1896); Asociația Perierilor (1897); Societatea comercială *„Solomon Redlich et Fiii"*, pentru industrializarea lemnului și materialului de construcție (1897), ș.a.[13]

Pe lângă instituțiile de credit deja existente: Kredit und Vorschuss-verein (1862), la 22 noiembrie 1887 se înființează Banca Românească *„Bistrițeană"*, cu un capital de 60 mii florini, având ca președinte pe Prot. Alexandru Silași, director executiv Av. Dănilă Lica, notar Av. Gavrilă Man.[14] În anii următori, se vor fonda și alte institute de credit: Banca de Credit SA Bistrița (1906); Banca Comercială și Industrială SA Bistrița (1907); Banca Bistritzer Spaar und Aushilfverein (1911), etc.[15]

Odată cu trecerea Transilvaniei în administrația românească, în anul 1918, se inregistreaza o continuare a dezvoltării activităților economice începute la cumpăna dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea. Apar numeroase fabrici și manufacturi, mai ales în domeniul prelucrării lemnului, datorită intinselor suprafețe de păduri din zona montană a județului. Concomitent, apar și elementele de infrastructură: drumuri, căi ferate, rețele de electricitate etc.

Evoluția firească a lucrurilor a fost întreruptă de cel de-al doilea război mondial, când județul Năsăud a intrat sub administrație maghiară, odată cu cedarea Nordului Transilvaniei către Ungaria.

După anul 1944, când acest teritoriu a revenit României, va urma o perioadă în care, prin instalarea puterii comuniste sub protecția trupelor sovietice de ocupație, întreprinderile industriale bancare, de asigurări,

[13] Ibidem pp.139–140
[14] Ibidem.
[15] Ibidem.

miniere și de transport au fost naționalizate, iar ulterior reorganizate. A urmat perioada bine cunoscută a *„construcției socialiste”*, în cursul căreia s-au produs modificări structurale în toate domeniile activității sociale și economice: socializarea agriculturii, industrializarea forțată, depopularea zonelor rurale și altele.

Industria *„socialistă”* a județului Bistrița-Năsăud a fost caracterizată, în perioada anilor 1970 și 1980, prin dezvoltarea unor mari întreprinderi, al căror profil de activitate nu avea tradiție în zonă. Este vorba de: uzine constructoare de mașini, metalurgice, de cabluri electrice, mase plastice, prefabricate pentru construcții etc.. Acestea au fost comasate în *„zona industrială”* din imediata apropiere a Municipiului Bistrița, asigurând un număr important de locuri de muncă.

Alături de marile întreprinderi industriale, în Municipiu mai funcționau și întreprinderi de construcții, care au realizat atât investițiile din industrie cât și cele sociale, în special construcții de locuințe.

În cadrul industriei locale funcționau întreprinderi cu caracter de prestări servicii: IJGCL (Întreprinderea Județeană de Gospodărie Comunală și Locativă), IJPP (Întreprinderea Judeteană de Prestări și Producție) și IRE (Întreprinderea de Retele Electrice).

O altă mare întreprindere, a cărei activitate se desfășura la nivelul județului, a fost IFET-ul (Întreprinderea Forestieră de Exploatare și Transport), pe lângă care funcționa și o întreprindere anexă, UMTCF (Unitatea de Mecanizare, Transport și Constructii Forestiere).

Întreaga structură de *„economie socialistă”* a trecut începând cu anul 1990 la un alt sistem, la baza căruia trebuia să fie așezată proprietatea privată. A fost un proces complicat, prelungit peste ani datorită inexistenței unei legislații corespunzătoare și lipsei de experiență a conducătorilor. În primii ani ai democrației, nepriceperea și abuzurile au dus la desființarea multor întreprinderi și creșterea nepermis de mare a ratei șomajului. Municipiul Bistrița a reușit, totuși, să-și salveze o parte din zestrea industrială datorită unor oameni loiali și cu viziune managerială modernă. Aceștia au restructurat și modernizat întreprinderile pe care le conduceau, înregistrând un profit care le-a permis să

devină competitive pe piața internă și internațională: Emanoil Viciu – Teraplast SA; Paul Ilieș – Radiatoare SA; Dorin Stoian – Comelf SA; Ioan Repede – Rombat SA; Ioan Chiciudean – Iproeb SA. Un progres evident s-a realizat la Spitalul Județean de Urgențe Bistrița, unde echipa managerială a implementat proiectul *„Spitalul în Mileniul III"* despre care Patriciu Achimaș-Cadariu, ministrul sănătății a exclamat în anul 2016 *„O insulă de normalitate, care merită să fie replicată"*.[16]

Au apărut întreprinderi noi. Unele au avut o viață efemeră, iar câteva au reușit să se impună pe piață: Electroplast SA, SC Miro SA, SC Betak-SA, MIS Grup SRL, RCB-Electro 97, ș a. Un rol stimulativ pentru dezvoltarea comunității de afaceri l-a avut și îl are în continuare Camera de Comerț și Industrie Bistrița-Năsăud.

Sperăm că materialele prezentate în această lucrare vor fi primite cu interes, de către cei interesați constituind o sursă de informații utile pentru dezvoltarea economică viitoare a Municipiului Bistrița.

MIRCEA GELU BUTA[*]

[16] Răsunetul, 1–2 oct. 2016, XXVIII, nr 7340–7311, pp. 17.

[*] Mircea Gelu Buta, Prof. Dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca, e-mail: *butamircea@yahoo.com*

Economia Bistriței în Evul Mediu

CORNELIU GAIU*

Întemeierea și dezvoltarea orașului Bistrița se leagă de stabilirea în aceste locuri a unor coloniști cu statut privilegiat, „hospites" germani, capabili să asigure apărarea acestui sector a graniței regatului maghiar și să pună în valoare resursele sale naturale. Asupra începutului colonizării săsești în ținutul Bistriței nu există date foarte precise. S-ar părea că primele comunități au fost aduse aici în vremea lui Geza al II-lea. Bogățiile Rodnei și prezențe amenințătoare în Răsărit – cumanii sau tătarii – au adus Bistrița și Rodna de timpuriu în atenția regalității maghiare. Importante resurse naturale vor înrâuri și ele, la rândul lor, istoria acestor ținuturi. La 1241, Bistrița era menționată ca o așezare importantă, fiind înregistrată de către canonicul Rogerius, în descrierea distrugerilor provocate de invazia mongolă, cu statut de *oppidum* (târg). După ce Rodna a fost cucerită și trecută prin foc la 31 martie, pe 2 aprilie a căzut Bistrița, iar pe 11 aprilie și Sibiul. O soartă asemănătoare era destinată și orașelor Cluj, Alba Iulia. Statutul de târg sub care apare localitatea la acea vreme îi confirmă ascendentul economic asupra celorlalte așezări de coloniști din bazinul Șieului. Chiar dacă pentru sașii așezați în regiunea Bistriței nu s-a acordat un act de tipul Bulei de aur, acordată de regele Andrei al II-lea pentru sașii stabiliți în sudul Transilvaniei, sprijinul și autonomia pe care le-au primit din partea puterii centrale, chiar inconsecvent, au dus la treptata ridicare a regiunii și la modificarea statutului așezării. Privilegiile *„oaspeților"* așezați pe Pământul Crăiesc, cuprinse în diploma din 1224 a regelui Andrei al II-lea, includeau și scutirea de vamă a negustorilor sași pe teritoriul

* Cercetător Dr. Muzeul Județean Bistrița-Năsăud; e-mail: *corneliugaiu@gmail.com*

regatului maghiar: *mercatores eorum ubicumque voluerint in regno nostro libere et sino tributo vadant etrevertantur*[1]. În secolele ce au urmat, sașii s-au asigurat ca această libertate să le fie respectată, solicitând regilor de la Buda reconfirmări succesive ale *Andreanum-ului*.

Vocația comercială a Bistriței își are originile în poziția geografică a localității și destinul prefigurat de începuturile vieții medievale. Așezarea primește încă din această fază incipientă un contur urban, cu parcele mai reduse decât cele din satele de colonizare săsească din vecinătate și cu o populație ancorată cu prioritate în meșteșuguri și comerț[2]. Libera circulație cu bunuri și mărfuri pe tot cuprinsul regatului, stipulate prin Bula de Aur din 1224 și extinsă asupra zonelor de colonizare a sașilor precum și conferirea statutului de „*civitas"*, deschid posibilități favorabile dezvoltării ramurilor tipic orășenești.

După aceste distrugeri, totul a trebuit refăcut, inclusiv viața urbană. În acest scop, sunt recrutate noi grupuri de coloniști. La 1286, regele Ladislau al IV-lea îi scutea pe locuitorii Bistriței de la plata a două treimi din impozit[3] cu scopul de a susține repopularea regiunii. Câteva decenii mai târziu, Bistrița a obținut *o* anumită autonomie administrativă, fiind deja înregistrată ca reședință a districtului săsesc al Bistriței (1287), iar locuitorii săi menționați cu statut de *cives.* La 1264, papa Urban al IV-lea a intervenit pentru returnarea de către Ștefan, fiul lui Bela al IV-lea, a satelor și pământurilor din? Bistrița, Rodna, Jelna și Crainimăt, către regină, căreia i-au aparținut „*din vremuri a căror amintire s-a pierdut*". Această poziție este reconfirmată printr-un document din 1287 prin care episcopul de Strigoniu îl însărcinează pe episcopul

---

[1] *Comerț și meșteșuguri în Sibiu și în cele șapte scaune (1224–1579)*, ed. Monica Vlaicu *et al.*, Sibiu, 2007, doc. 1, p. 43.

[2] P. Niedermaier, *Dinamica evoluției orașului Bistrița în contextul căilor de comunicație*, în Revista Bistriței, VIII, 1998, p. 79; I. Băldescu, *Transilvania medievală. Topografie și norme juridice ale cetăților Sibiu, Bistrița, Brașov, Cluj*, editura Simetria, București 2012, p. 173.

[3] *Documente privind Istoria României seria C Transilvania veacul XIII*, (în continuare DIR C *Transilvania*),vol II, p.279

Transilvaniei, Petru, să dea ajutor slujbașilor reginei Elisabeta la încasarea dărilor ei din districtul Bistriței.

Evoluția așezării era stânjenită în mod vizibil de statutul său juridic și administrativ, manifestat prin dependența față de regină, exercitată prin numirea unui comite regal, și de presiunile exercitate de domeniile nobiliare din vecinătate. Primul dintre comiți, atestat documentar, a fost, la 1274, *„magister Paulus, comes de Rodna et de Byszerce?"*. La 1295, această magistratură era exercitată de către *„magister Vivianus"*, comite al camerei regale[4].

Până la mijlocul secolului al XIII-lea, teritoriile din interiorul hotarului așezării ridicate la rang de oraș se aflau în proprietatea regalității, treptat aceasta le cedează, sub *ius usus,* locuitorilor orașului. Regele Carol Robert de Anjou acordă orașelor dreptul de a vâna și de a pescui în interiorul hotarelor lor[5]. Un alt pas spre a deveni autonomi din punct de vedere economic îl constituie obținerea dreptului de a construi mori și de a măsura, de a vinde vin. Astfel, încet-încet, orașele libere iau treptat în proprietatea lor terenurile așezării lor. Pământul aflat în proprietatea lor nu este al orașului, ci al cetățenilor lui. În mod constant, activitățile agricole au ocupat un loc important în economia orașului Bistrița. Hotarul întins și terenurile deținute în hotarul satelor din apropiere au furnizat cantități însemnate de produse agricole și materie primă pentru meșteșugari. Dincolo de *intramuros* orășenii dețin terenuri agricole, vii, fânețe, păduri și heleșteie, pe care le întregesc prin cumpărare, moștenire, danii sau zălogiri. Doar sfertul din moștenirea cuvenită unei fiice din familia Geubul, la 1390, înscria 13 curii, 3 vii, 3 fânețe și 46 jugare de teren arabil. Actul de donație pe care fiul lui Petrus Kreczmer îl face pentru altarul tuturor sfinților din biserica parohială, la 13 iunie 1432, includea: două jugare de vie pe Burg, patru jugare de vie *„in monte*

[4] O. Dahinten, *Geschichte der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*, Köln-Wien, 1988, p. 55.

[5] Privilegiul a fost întărit de către voievodul Stibor în anul 1412 prin acordarea libertății de a pescui și folosi fără îngrădiri apele râurilor Someș și Bistrița de către orășeni și locuitorii districtului. F. Zimmermann, C. Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* (în continuare UB) II, nr. 1680.

Gali", încă două jugare de vie la Viișoara *„circa vineas episcopi concivis nostri situata"*, două livezi, o moară și două case pe strada Spitalului[6]. Actul de donație făcut de către câteva familii de patricieni în favoarea mănăstirii dominicane din anul 1454[7] enumera: un helești de pește, trei vii situate pe dealurile din hotarul orașului (Hoel, Poschental, Rypental) și o alta în hotarul Budacului de Jos, trei pământuri arabile, în hotarul Bistriței și Villa Latina inferior, și o alta la Buduș. Din testamentul Ursulei Paulin din anul 1512[8]se evidențiază un inventar impresionant care cuprinde mine, terenuri, case, helești, alături de sume de bani și bunuri lăsate orașului, bisericilor și aparținătorilor.

Nivelul ridicat al producției și schimbului de mărfuri conferă forță așezării urbane, iar această forță economică și financiară a comunității se reflecta în rolul politic, militar sau cultural pe care îl are orașul în relația sa cu comunitățile rurale învecinate. Pentru consolidarea statutului său, orașul a căutat să obțină, și apoi să-i fie confirmate, privilegiile de către rege. Carol Robert reglementează impozitele orașelor libere regale. Aceste orașe sunt scutite de prestarea obligațiilor feudale, deoarece cetățenii acestor așezări devin proprietari ai teritoriilor urbei lor. În secolele al XIV-lea și al XV-lea, se obișnuia ca orașele și târgurile să ofere daruri regalității, voievodului sau altor demnitari regali și voivodali[9]. În unele cazuri, atât ca recunoaștere a orașului ca atare, cât și ca stimulent pentru dezvoltarea lui, regalitatea îi acordă scutire de dări. În cazul Bistriței, ne întâlnim cu mai multe documente care se referă la

---

[6] *UB*, IV, p. 477–479, nr. 2161.

[7] *UB*, V, p. 449–450, nr. 2914.

[8] O. Kisch, *Die wichtigsten Ereignisse aus der Geschichte von Bistritz und des Nösnergaues von der Zeit der Einwarderung bis zur Gegenwart*, Bistrița, 1926, p. 66; Lidia Gross, *Bresle și confrerii sau despre pietatea urbană în Transilvania medievală (secolele XIV-XVI)*, editura Argonaut Cluj-Napoca, 2014, p. 11–38.

[9] Spre exemplu, la 1543 bistrițenii i-au dăruit lui Gheorghe Martinuzzi o cană de argint; cu ocazia vizitei principelui Stefan Bathori din 1571 capitlul îi dăruia 200 fl. , un potir de aur în valoare de 28 fl. Iar fiului acestuia un potir în valoare de 21 fl., pentru ca la vizita lui Mihai Apafi din 1689 să-i fie dăruite un potir în valoare de 33 fl. iar fiului său un potir de 14 fl. În 1709, capitlul i-a dăruit contelui Monteculi un butoi de vin de 28 ferii cumpărat de la Sângeorz cu 90 dinari feria.

scutirea parțială de dări a acestui oraș: în 1286–1289, Ladislau al IV-lea acordă reducerea cu 2/3 a dării pentru orașul Bistrița[10], la 1291 Ladislau al IV-lea reduce cu 2/3 a dării pentru orașul Bistrița[11], iar în 1291 Andrei al III-lea dă de asemenea reducere cu 2/3 din dări pentru locuitorii Bistriței[12].

În 29 decembrie 1330 regina Elisabeta, soția regelui Carol Robert de Anjou, îi scoate pe *civium et hospites nostrorum* din Bistrița și district de sub jurisdicția nobiliară, putând fi judecați doar de către regină sau comitele regal și de judele ales de ei împreună din mijlocul lor, primind concomitent și deplina libertate pentru ei și mărfurile lor pe teritoriul regatului[13]. Comitatul bistrițean a primit de la regina Elisabeta dreptul de a-și alege juzii, dar *„obștea credincioșilor noștri orășeni, oaspeți și oameni din orașul Bistrița și din satele ce țin de el […] a fost lipsită de dreptul de a-și alege în fiecare an juzii și jurații lor, din mijlocul lor…”*, cum arată regele Ludovic la 11 iunie 1366[14]. El vorbește de *„lipsurile pe care încă din vremurile demult trecute le-au îndurat și de faptul că au răbdat până acuma nenumărate neajunsuri”*, care i-au împiedecat pe bistrițeni să își plătească la timp dările regale[15]. În anul 1366, regele Ludovic I acordă Bistriței aceleași libertăți ca și Sibiului, primind dreptul la stemă și pecete proprie[16], orașul devenind oraș liber regal în 1405[17].

„Orașul medieval este – așa cum concluzionează Jacques Le Goff[18] – *în primul rând o societate densă, concentrată pe un mic spațiu în mijlocul unor vaste întinderi slab populate. Este, apoi, un loc de producție și de schimburi în care se amestecă meșteșugurile și comerțul, alimentate*

[10] *DIR, C*., vol. II, p. 279
[11] *DIR, C.Transilvania*, vol. II, p. 322–323.
[12] *DIR, C.Transilvani*a, vol. II, p. 360.
[13] O. Dahinten, *Geschichte der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*, Köln-Wien, 1988, p. 56–58.
[14] E. Wagner, *Quellen zur Geschichte der Siebenbürger Sachsen* 1191–1975, Köln-Viena, 1976, p. 51–53.
[15] *DIR C Transilvania*, XIII, p. 143.
[16] *Ibidem*, nr. 79.
[17] *UB* III, p. 346–350.
[18] Jacques Le Goff, Jean-Claude Schmitt, *Dicționar tematic al evului mediu occidental*, Polirom, 2002, 561.

de o economie monetară. De asemenea, este centrul unui sistem de valori special de unde izvorăsc practica anevoioasă și creatoare a muncii, gustul pentru negoț și bani, predispoziția pentru lux, simțul frumosului. Mai este și un sistem de organizare a unui spațiu închis de ziduri și presărat de turnuri, în care se pătrunde pe porți, se circulă pe străzi și în piețe. Dar este și un organism social și politic bazat pe vecinătate, în care cei mai bogați nu se constituie în ierarhie, ci formează un grup de egali – așezați cot la cot – dominând asupra unei mase unanime și solidare".

Districtul Bistrița (Nösen/Bistritz, Beszterce) este atestat indirect, pentru prima dată, la 7 mai 1274, când apare în documente un *magister Paulus comes de Rodna et de Byztrece*. Treisprezece ani mai târziu, la 6 decembrie 1287, este atestat *„districtu de Beztrece"*, iar apoi, la 8 aprilie 1310, comitatum de Byztrece. Districtul era format din 24–32 de localități în care au fost așezate grupuri de coloniști. La 24 august 1295, în fruntea acestui comitat se afla *magister Vyuianus comes camerae domini regis et de Beztrece*. Rând pe rând regii Ungariei s-au îngrijit de comitatul Bistriței, acordându-i blazon și, astfel, dreptul de a emite documente, eliberându-l de orice fel de jurisdicție străină[19]. Astfel organizat, districtul bistrițean a funcționat, fără alte modificări ale situației juridice sau administrativ-teritoriale, până la mijlocul secolului al XV-lea, când a intrat sub autoritatea lui Iancu de Hunedoara, în calitate de comite ereditar (germ. Erbgraf). Iancu de Hunedoara a stăpânit comitatul bistrițean de la 1453 până la moartea lui în 1456, garantând chiar în vara lui 1453 vechile libertăți și privilegii ale orașului și ale districtului și stabilind în același timp obligațiile acestora față de el.

Regele Matia acordă guvernatorului Mihail Szilagyi, la 9 martie 1458 *„castrum nostrum Bistriciensem in comitatu de Doboka existens simul cum civitate similiter Bistriciense ac perpetuo comitatu eiusdem,*

[19] *UB*, I, p. 124, 199, 295; Otto Dahinten, *Geschichte der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*, Köln-Viena, 1988, p. 55; Ernst Wagner, *Historisch-Satistisches Ortsnamenbuch für Siebenbürgen*, Köln–Viena, 1977, p. 386.

idem districtibus Bystrycza, Radnawelgye in dicto de Doboka"[20]. Bistrița și districtul aparținător, împreună cu districtul Rodnei au rămas în continuare sub autoritate nobiliară, dar magistratul bistrițean, prin intermediul delegaților lui trimiși la rege, a reușit să iasă de sub autoritatea nobiliară. Primul demers a fost obținerea reconfirmării libertăților obținute de la Iancu de Hunedoara în 1453. La 20 iulie, judele Georg Eiben, senatorul Ladislaus Konrad și comitele (greavul) districtual Andreas Breifert (Breiber) obțin de la rege această confirmare[21]. Trei ani mai târziu, o altă delegație bistrițeană, condusă de Ladislaus Konrad, devenit între timp jude, a participat la ceremonia de încoronare a regelui Matia Corvin la Buda. Prin daruri bogate, solia a reușit să obțină bunăvoința regelui Matia Corvinul, iar perpetua nevoie de bani a acestuia a dus la predarea cetății Bistrița în mâinile magistratului orașului, în schimbul a 6.000 de guldeni[22]. Pentru plata acestei sume mari, cetățenii și locuitorii districtului au trebuit să-și arendeze pentru ani buni avutul, magistratul bistrițean obținând și eliberarea de sub autoritatea nobiliară ereditară. Pentru a evita pentru totdeauna intrarea Bistriței sub o autoritate nobiliară ereditară, magistratul orășenesc a încercat să obțină de la rege dreptul de a demantela cetatea construită de Iancu de Hunedoara. Cu această misiune au fost însărcinați senatorii orășenești Jacob Kretschmer și Georg Eiben, în primăvara anului 1465. Aceștia au reușit să îl convingă pe regele Matia Corvin de necesitatea fortificării cu ziduri a întregului oraș, care urma să se facă din piatra cetății lui Iancu de Hunedoara și au obținut de la acesta, în 27 aprilie 1465, dreptul de a demantela cetatea și de a construi din piatra acesteia noile fortificații ale orașului. Prin același document, regele desființa pentru toate timpurile stăpânirea nobiliară ereditară asupra Bistriței, întărindu-i vechile libertăți și privilegii[23]. În aceeași zi, bistrițenii au primit de la regele Matia Corvin un document mult mai important, și anume acela prin care unea districtul

[20] O. Dahinten, *op. cit*., p. 65–66.
[21] *Ub*., VI, p. 106
[22] *Ub*., VI, p. 183–184
[23] *Ub*., VI, p. 215

Bistriței cu districtul Rodnei. Prin acest document, regele scotea „*oppidum nostrum Radna cum suis pertinentiis Radnavelgye vocatur"* de sub jurisdicția comitatului Dăbâca, de care aparținuse până la acel moment, anexându-le (*annectimus et incorporamus*) Bistriței *praefatum oppidum cum suis pertinentiis hospitesque et incolae earundem,* urmând să se bucure de aceleași drepturi, privilegii și libertăți de care bistrițenii se bucurau *ab antiquo* și se vor bucura întotdeauna[24]. La nucleul inițial al comitatului Rodna s-au adăugat, în 1506, Susenii și Josenii Bârgăului, care au fost vânduți Bistriței de către contele Nicolae Bethlen în schimbul a 600 de guldeni, după cum atestă într-o diplomă din 3 iunie[25]. Autoritatea fiscală a Bistriței asupra districtului Rodna reiese din socotelile orașului de la mijlocul secolului al XVI-lea, care consemnează o *contributio Valachorum* din așezările aparținătoare districtului pentru anii: 1547–1553 și 1576–1577. Sumele plătite de așezările românești, uneori bianual, intrau în visteria orașului, nu a districtului, Rodna fiind un domeniu orășenesc. Acestea erau folosite așadar pentru completarea sumei pe care orașul o datora autorității centrale. În registrele de socoteli ale Bistriței, sunt înscrise contribuțiile satelor din Valea Rodnei. Dacă în 1504 suma adusă a fost de 89 florini și 19 dinari, în anul 1512 totalul acestor taxe se ridica la 258 florini și 85 dinari[26]. Cele mai mari contribuții erau aduse de Rodna – 28 florini, Năsăud – 29 florini și 25 dinari, Sângeorz – 24 florini, Rebrișoara – 23 florini, Salva – 23 florini, cele mai reduse provenind de la Hordou cu 5 florini și Rebra cu 7 florini și 55 dinari. Bârgăul figurează cu o contribuție de 16 florini și 20 dinari[27]. Darea percepută locuitorilor din Valea Rodnei se ridica în anul 1519

[24] *UB* VII. P. 43–44.

[25] A. Berger, *Urkunden-Regesten aus dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen 1203–1570*, (în continuare Berger, *Urkunden-Regesten*), I, Köln Wien, 1986, nr. 470.

[26] Zsolt Simon, Andras Peter Szabo, *Die mittelalterlichen Rechnungsbücher der Stadt Bistritz in Siebenbürgen* (http://www.ungarisches-institut.de/forschungen/projekte/laufende-projekte/251-die-mittelalterlichen-rechnungsb%C3%BCcherder-stadt-bistritz-in-siebenb%C3%BCrgen–2.html (în continuare Simon–Szabo, *Rechnungsbücher Bistritz…*)

[27] *Ibidem*

la 312 florini[28]. Pe lângă aceste sume plătite de locuitorii districtului Rodna, Bistrița mai avea profit și după mineritul practicat în munții Rodnei. În deceniile următoare, minele de argint din Rodna se aflau în proprietatea câtorva patricieni din Bistrița printre care Wolfgang Forster (ajuns jude în 1519), Petrus Thar, Fabianus Eiben, Andreas Beuchel, precum și a comitelui cămării din Sibiu, Johannes Lulay. Pentru revigorarea vechiului centru minier, în 1520 a fost emis un privilegiu regal, prin care Rodna primea drept de târg în fiecare duminică, sigiliu și însemne heraldice proprii, dreptul de vânzare a băuturilor alcoolice, dreptul de reconstrucție a vechilor mine și de deschidere a altora noi pentru orice cetățean liber. Pentru aprecierea poziției și importanței minelor de aici, este sugestivă valoarea averii unuia dintre cei implicați în explotarea argintului, Wolfgang Forster, de 45.000 florini[29]. Grație acestor întreprinzători, mineritul din Rodna a fost revigorat, iar districtul s-a transformat într-o regiune profitabilă, atât pentru autoritatea princiară cât și pentru Bistrița. Doar o pătrime din veniturile aduse de minele Rodnei valorau, la 1533, 150.000 de florini[30]. La 1 noiembrie 1514, conventul din Cluj-Mănăștur adeverea vânzarea cu 1.000 florini a părților din minele de la Rodna deținute de către Ioan Bykli către Barbara Eyben și Wolfgang Forester[31]. Regele Ludovic al II-lea poruncește din Buda, la 16 februarie 1519, sfatului orașului Bistrița să nu-i împiedice pe Valentin Kugler și pe oamenii săi să practice mineritul de aur în Rodna. Aceeași poruncă o adresează, o zi mai târziu, magistratului Rodnei, arătând că Valentin Kugler se bucura de drepturi și privilegii regale. Într-un caz similar, regele Ludovic al II-lea, la 6 mai 1522, poruncește din Praga magistratului Bistriței să aibă grijă ca aurul extras din Rodna de Wolfgang Forster și oamenii lui sa fie dus la Cămara Regală din Baia Mare. Tot așa, la 6 octombrie

[28] S. Goldenberg, *Contribuții la istoria Bistriței și a Văii Rodnei la începutul secolului al XVI-lea*, în Studia UBB. Historia, IV, fasc. 1, 1960, p.67.
[29] K. Gündisch, *Patriciatul orășenesc medieval al Bistriței până la începutul secolului al XVI-lea*, în File de Istorie, IV, Bistrița, 1976, p. 164–165.
[30] *Ibidem*, p. 164.
[31] Arhivele Naționale Cluj, *Fond primăria orașului Bistrița*, Seria I/a nr. 505.

1558, regina Isabela acorda lui Wolfgang Forster, la fel ca și tatălui său, dreptul de exploatare a aurului și argintului la minele din Rodna[32]. În anul următor, aceasta le cere *„ca voi să lucrați și mai mult, spunând cui va veni să vă supere că noi vom avea grijă de această mină și vă vom apăra pentru aceasta cu orice mijloace”*[33].

Politica dinastică de susținere a autonomiei urbane, poziția geografică a localității pe unul din drumurile comerciale importante, care lega Transilvania cu teritoriile estice, privilegiile și libertățile de care beneficiau locuitorii săi au creat condiții favorabile dezvoltării economice, prin ascensiunea ocupațiilo rmeșteșugărești și a comerțului. Nu este de mirare, în acest context, că cele mai vechi referințe la activitatea breslelor în Transilvania apar la Bistrița. În 1361, regele Ludovic intervine în conflictul, iscat între măcelarii și pielarii din oraș, pentru interzicerea ca măcelarii să mai vândă piei[34], iar, la 6 ianuarie 1367, obștea locuitorilor orașului Bistrița realiza o reglementare generală privitoare la comercializarea vinului și statutelor breslelor, cu stabilirea prețurilor produselor, pregătirea ucenicilor, calfelor și meșterilor. Magistratul Bistriței trebuie să elaboreze în fiecare an regulamentul comercializării vinului, să stabilească prețul și modalități de desfacere, pe care trebuie să le respecte cârciumarii și ceilalți vânzători de vin. „*După cum niciodată timpul curgător nu este statornic, ci curge, tot astfel, odată cu timpul curge și se pierd și faptele, așadar, pentru ca ceea ce se făptuiește în timp să nu piară odată cu timpul, trebuie să se veșnicească prin pomenirea scrisului. Să afle deci, atât cei de față, cât și cei viitori, cărora le va fi cu folos să afle, că noi orășenii jurați și bătrâni, precum și obștea locuitorilor orașului Bistrița și ai ținutului ce ține de el, după îndelungate și nenumărate prilejuri de gâlceavă și neînțelegeri ivite între noi cu privire la aducerea vinurilor străine de pe moșiile nobililor sau din orice alte părți așezate în afara districtului Bistrița, ne-am strâns și ne-am adunat ca să punem la cale o împăcare*

[32] Arhivele Naționale Cluj, *Fond primăria orașului Bistrița*, I/a nr. 2300.
[33] N. Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței*, București 1899, p. LVI.
[34] *DIR C Transilvania*, vol. XII, p. 17, nr. 19.

și unire adevărată între noi și am făcut și facem niște rânduieli care voim să fie păzite cu sfințenie în veci de noi și de urmașii noștri. Mai întâi voim și hotărâm cu toții, fără deosebire, ca în curgerea fiecărui an, răstimpul de la noua recoltă sau de la culesul viilor și până la sărbătoarea Sf. Iacob, care se ține în timpul secerișului, nici un orășean și nici un om din ținut și îndeobște nimeni să nu cuteze a aduce în pomenitul oraș sau district vinuri străine de pe moșiile nobiliare sau de altundeva... Mai voim ca nici un orășean sau locuitor din ținut să nu poată cumpăra în afara districtului Bistrița alte vii pe lângă cele pe care le are. *De asemenea, voim să hotărâm cu toții că orice meșteșug, fie mare sau mic, să rămână și mai departe în vechea sa stare. Pentru acești meșteșugari, bătrânii orașului vor face rânduieli, sau reguli, prin care vor putea să se îngrijească potrivit și cu socoteală de fiecare în privința muncii lor și a prețului ei. Iar acești meșteri vor primi ca ucenici, la învățătură, copiii oamenilor cinstiți, pentru un preț potrivit, după cum se vor învoi… Afară de aceasta mai hotărâm ca oamenii cinstiți de orice meșteșug ar fi, care vor să între în numitul oraș pentru a se așeza și locui statornic acolo, cu plata tuturor obligațiilor și dărilor, să poată fi primiți, după cum a fost vechiul obicei.*" „*Noi podgorenii și meșteșugarii întovărășindu-ne toți laolaltă, ne legăm că vom sta împreună împotriva oricui ar vrea să calce această rânduială, că podgorenii nu vor părăsi pe meșteșugari și nici meșteșugarii nu vor părăsi nicidecum și nici n-au voie să părăsească pe podgoreni, ci vor sta toți laolaltă împotriva oricăror călcători ai sus-ziselor rânduieli".*[35]

Orașul s-a dezvoltat datorită activității meșterilor și negustorilor săi, prin mărfurile traficate, prin afluxul de monedă, prin edificiile ridicate și siguranța oferită de zidurile ce-i marcau perimetrul. Breslele erau în acest spațiu organizații profesionale care apărau interesele membrilor săi și buna conviețuire în interiorul comunității. Apartenența la breaslă era obligatorie: practicarea unui meșteșug era imposibilă în afara breslei sau împotriva ei. Acestea au propriile reglementări, care

[35] *DIR C Transilvania*, XIII, nr. 186.

stabilesc statutul și monopolurile asupra producției, procesul de formare a lucrătorilor, de la ucenic la calfă și maistru, condițiile de muncă, salariul, calitatea produselor, prețul de vânzare a acestora și locul de desfacere a mărfii, obligațiile și îndatoririle membrilor. Cea dintâi grijă a breslelor, cât și a oficialităților, era să asigure o producție suficientă, de calitate corespunzătoare și la prețuri potrivite. Pentru un produs necorespunzător din punct de vedere calitativ nu era răspunzător numai meșterul respectiv, ci întreaga breaslă. De aceea, breasla avea grijă ca produsele care se vindeau la mare distanță de locul de producție să fie executate cu mare atenție. Aceasta nu era numai o chestiune de onoare a breslei, ci și una de natură materială extrem de importantă: câștigul meșterului și al breslei prin învingerea concurenței. Fiecare breaslă avea obligații militare față de oraș. Membrii ei trebuiau să asigure armamentul, muniția și apărarea unui turn și a unei porțiuni din zidul de apărare al orașului, iar în timp de pace să asigure paza. Ele cultivau respectul față de muncă, cinstea, onoarea și întrajutorarea. În fruntea fiecărei branșe stătea un consiliu de conducere, cu doi staroști aleși anual de către întreaga breaslă. Staroștii trebuiau să fie meșteri cu experiență, corecți și cinstiți. Anual, staroștii trebuiau să dea seama asupra activității și să prezinte bilanțul. Fiecare breaslă își avea lada breslei în care se păstrau statutele, socotelile, evidența meseriașilor și calfelor, sigiliul și tezaurul breslei. Dacă în anul 1533 erau înregistrate un număr de 16 bresle, la mijlocul secolului al XVIII-lea erau un număr de 29. Ele reflectă varietatea îndeletnicirilor și nivelul economic al orașului Bistrița, unul din cele mai dezvoltate centre urbane ale Transilvaniei medievale. Breslelor le revenea și sarcina apărării orașului. Breslele cele mai puternice aveau sarcina de a asigura paza porților: Poarta Lemnelor se afla în grija breslei pielarilor, Poarta Ungurească era apărată de către cizmari, iar Poarta Spitalului de către cojocari. Turnurile de curtină erau date în seama funarilor, dulgherilor, argintarilor și tâmplarilor, măcelarilor, șelarilor, fierarilor, croitorilor, curelarilor, rotarilor și dogarilor. Cele mai dezvoltate dintre breslele bistrițene au fost cele legate de prelucrarea produselor animaliere, numărul mare de animale aflate în

satele districtului și comerțul cu animale vii din ținutul de la est de Carpați alimentând cu prisosință solicitările. Măcelarii au avut un rol major în viața orașului. Din rândul lor se aleg juraţi și juzi[36]. Astfel, între anii 1403–1526 din rândul lor apar în sfatul orașului doi juzi și șapte juraţi[37]. Tăbăcarii au avut o prezență masivă în viața orașului, figurând în sfatul orașului cu un jude și cinci juraţi[38]. Înainte de epidemia de ciumă din 1602 erau 67 de tăbăcare, după aceea rămân doar 9[39]. Breasla cojocarilor a avut o prezență activă în economia orașului, membrii acesteia figurând în sfatul orașului cu doi juzi și treisprezece juraţi[40]. Bistrița a avut la mijlocul secolului al XVI-lea 48 de cojocari. Din aceeași branșă a prelucrării pieilor a fost și breasla cizmarilor, reprezentați în același interval cu patru juraţi în sfatul orașului. La sfârșitul secolului al XVI-lea erau în oraș 84 de cizmari, după ciumă au rămas 22[41], care au acordat 500 florini din contribuția solicitată de generalul Basta. Tot prin prelucrarea pieilor se încheagă breslele șelarilor și curelarilor, care aveau în grijă două dintre turnurile cetății. Prelucrarea fibrelor a implicat constituirea altui grup de meșteșuguri, dintre care țesătorii și tunzătorii de postav erau bine reprezentați în economia orașului. În a doua jumătate a veacului al XVI-lea, sunt înregistrați 89 de țesători. În ceea ce privește meșteșugul funăritului, la Bistrița acesta era foarte dezvoltat. În 1465, funarii aveau un turn propriu, deci exista o breaslă care apăra acest turn. Meșterii funari confecționau frânghii atât pentru nevoile gospodăriilor cât și pentru necesitățile exploatărilor miniere, pentru ridicarea tunurilor sau pentru tragerea clopotelor. Maramureșenii achiziționau frânghie în special pentru minele

[36] Șt. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, București, 1954, p. 100
[37] K. Gündisch, *Patriciatul orășenesc medieval al Bistriței până la începutul secolului al XVI-lea,* p. 157.
[38] *Ibidem*
[39] E. Csallner, *Denkwürdigteiten aus dem Nösnergau*, Bistritz, 1941,p. 47.
[40] K. Gündisch, *Patriciatul orășenesc medieval al Bistriței până la începutul secolului al XVI-lea,* p. 188–189.
[41] Șt. Pascu, *op. cit.,* p. 132.

de sare de aici[42]. În secolul al XVII-lea, când se constată o scădere a calității frânghiei, maramureșenii cer să li se trimită *„frânghie bună, nu din cea de rândul trecut, care s-a rupt repede”*, sau *„s-a rupt după două săptămâni...”*[43]. Activitatea croitorilor din Bistrița era una extrem de profitabilă, această breaslă, care cuprindea în secolul al XVI-lea 65 de membri, își permitea să contribuie, la strângerea sumei de 15.000 florini, pretinsă de către Basta în 1603, cu suma de 200 florini. O altă sursă de materii prime, aflată la îndemâna bistrițenilor, a fost lemnul. Registrele de socoteli ale orașului cuprind numeroase nume de dogari, tâmplari, rotari. Producțiile mari de vin obținute în oraș și district asigurau dogarilor comenzi numeroase. Este edificator faptul că, în anul 1547, orașul achiziționa 134 de butoaie, plătite cu 1 florin bucata. Solicitările adresate rotarilor bistrițeni pentru rădvane, trăsuri, din partea voievozilor și principilor Transilvaniei și ale domnilor moldoveni[44] arată renumele câștigat de această breaslă. Tâmplarii, activi pe șantierele orașului dar și solicitați prin comenzi din afară, apar la 1549 alături de pictori, sculptori și ferestrari întro branșă comună ale căror Statute stabilesc ca *„fiecare meșter cinstit să poată practica meșteșugul pe care-l poate dovedi cu mâna lui, însă să nu fie practicate două meșteșuguri de un singur meșter. Deci un pictor să nu practice tâmplăria, respectiv un tâmplar să nu practice meșteșugul de pictor. Deasemeni, nici un sculptor să nu lucreze tâmplărie, și nici un tâmplar sculptură, și nici un meșter care nu știe să o facă cu mâna proprie să nu țină vreo calfă, ci fiecare meșter cinstit să practice un singur meșteșug, pentru ca fiecare să se poată întreține pe langă celălalt”*[45]. Prelucrarea metalelor a fost o

[42] Anca Ramona Hapca, „Câteva considerații cu privire la legăturile economice dintre Maramureș și Bistrița în secolul al XVI-lea”, în Revista Arhivei Maramureșene, V, 2012, p. 44

[43] Livia Ardelean, „Relațiile dintre maramureșeni și bistrițeni în secolul XVII, oglindite în fondul”, in Maramureș – colț de țară, Baia-Mare, nr. 1, 2006, p. 26

[44] E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, XV/I, București, 1911, p. 489, 526, 569, 617, 744, 760.

[45] C. Firea, A. Dincă, „Breslele artistice din Transilvania medievală și regulamentele lor. Un Statut nou descoperit la Bistrița”, în *Ars Transsilvaniae*, XXV, 2015–2016, p. 177.

îndeletnicire necesară și bine reprezentată în economia orașului, fierarii și aurarii figurând printre cei mai înstăriți locuitori ai Bistriței. Treptat, unele activități se specializează, formând branșe distincte: căldărarii, cuțitarii, turnătorii de clopote sau tunuri, lăcătușii, tinichigiii, cositorarii. Olarii s-au constituit în breaslă la sfârșitul secolului al XV-lea, iar la 1530 au intrat în uniunea breslei din Transilvania. Pentru ridicarea de cetăți, biserici și reședințe nobiliare, se solicită mereu meșteri care să confecționeze cărămizi și țigle. Pietrarii și zidarii formau, de asemenea, un grup foarte solicitat de meșteri. În 31 mai 1577, comitele Gaspar Kornis a cerut judelui primar al orașului Bistrița să trimită la Hust de urgență cinci zidari, dintre care unul să știe să cioplească pietre și un meșter cărămidar, cu uneltele necesare, pentru a putea face cărămizi și apoi să le ardă. La 12 iulie 1614, Stefan-vodă Tomșa cere bistritenilor *„un maistru-învățător care să-i învețe pe ceilalți”* acoperitul cu țigle al clădirilor; la 18 aprilie 1642 Vasile Lupu solicită acelorași *„un meșter de țigle… să dea îndrumări la ai noștri”*; la 11 mai 1643 același voievod cere acelorași bistrițeni doi meșteri pietrari *„să arate cestora meșteri ce sunt aicea”* și doi meșteri olari *„să fie învățătură de cestora olari de aicea, să facă cărămidă”.* Produsele brutarilor bistrițeni erau renumite, pâinea și jimblele ajung și pe masa principelui. La 1548 visteria plătește orașului 16 florini și 5 dinari pentru pâinea și jimblele cumpărate. La 1533, între jurații orașului figurează și Laurențiu brutarul (*pistor*)[46]. Berarii sunt înregistrați în documentele orașului încă de la începutul secolului al XV-lea, unii dintre ei fiind regăsiți în sfatul burgului. Fierbătoria de bere era amplasată pe strada Dornei, la nr. 19, și aparținea lui Fabian Eiben. În 1548, regina Isabela comanda de la Gilău bere de la Bistrița, și din nou, în patru rânduri, anul următor. Alexandru Lăpușneanu solicita Bistriței să-i trimită meșteri berari, care să-i facă bere bună și să pună ierburi alese pentru ca băutura să fie mai gustoasă[47].

[46] Șt. Pascu, *op.cit*., p. 106.
[47] N. Iorga, *Documente românești*, I, p. LXIX.

Creșterea economică se reflectă în plan demografic și edilitar prin creșterea numărului locuitorilor[48], înmulțirea parcelelor ocupate, edificarea de case din materiale durabile, cu un confort sporit, adaptate spiritului epocii și stilurilor artistice ale vremii. Prin afluxul permanent de mărfuri și oameni, cu sume apreciabile de bani, cu siguranța asigurată de zidurile cetății, orașul își sporește importanța în raport cu așezările din jur. La 1564 Andrea Gromo descrie Bistrița ca pe un oraș „*frumos, bogat, populat și puternic, cu străzi drepte tăiate de la un capăt al orașului la celălalt de pâraie care curg prin tot orașul spre marele folos al locuitorilor și totodată spre desfătarea ochilor privitorilor",* iar Giovanni Botero, un alt peregrin italian contemporan cu cel de mai sus, considera că Sibiul era cel mai mare oraș din Transilvania, Clujul cel mai populat, iar Bistrița cel mai frumos. Intramurosul orașului Bistrița cuprindea o suprafață de 38 ha, față de Sibiu cu 73 ha, Cluj cu 50 ha sau Brașov cu 42 ha. Sumele la care erau evaluate casele exprimă puterea economică a locuitorilor. Dacă la 1403 judele orașului Petru Kretschmer cumpăra o casă în centrul orașului cu imensa sumă de 1.000 florini[49], în deceniile următoare valoarea caselor oscila între 60 și 100 florini[50]. În 1534 casa lui Christian Pomarius era vândută cu suma de 500 florini, iar la 1598 văduva lui Hannes Reimer vindea o casă de pe strada Lemnelor cu 1.000 florini și o alta din Piața Mică cu 600 florini. În 1728 Mihai Fritsch cumpăra farmacia *„Vulturul Negru"* cu suma de 1.000 florini, iar Johann Gottlieb Schaller von Lowenthal cumpăra casa capitlului cu 804 florini.

Dezvoltarea unor activități meșteșugărești determină dezvoltarea comerțului, favorizat și de privilegiul din 1353 prin care se permite

[48] Dacă la 1462 erau înregistrate 457 gospodării care plăteau un impozit de 120 fl. și 150 dinari, în 1528 orașul avea 742 proprietari și 129 inquili cu 3.525 locuitori, iar la 1553, 1.073 familii cu 4.184 locuitori. O. Kisch, *Die wichtigsten Ereignisse aus der Geschichte von Bistritz und des Nösnergaues von der Zeit der Einwarderung bis zur Gegenwart*, Bistrița, 1926, p. 85.

[49] *UB* III, nr. 1488.

[50] K. Gündisch, *Patriciatul orășenesc medieval al Bistriței până la începutul secolului al XVI-lea*, p.172.

orașului ținerea unui târg anual, după dreptul de la Buda. Acordarea dreptului de târg de către regele Ludovic I, la 24 aprilie 1353, a făcut din *Marktplatz* și centru economic al orașului, aici desfășurându-se târgurile anuale. „*Prin aceste rânduri voim să ajungă la cunoștința tuturor că noi, voind să îmbrățișăm și să încărcăm cu darul milostivirii regești orașul nostru numit Bistrița, ce se află în părțile Transilvaniei, spre înlesnirea și folosul orășenilor și oaspeților noștri din acel oraș, la smerita lor cerere... am hotărât să le îngăduim pe veci să țină în zisul nostru oraș un bâlci sau iarmaroc și un târg în fiecare an cu totul liber și scos de sub orice drept de judecată și putere a oricăror magnați și baroni ai regatului nostru și îndeosebi a voivodului Transilvaniei... după felul, obiceiul și libertatea bâlciului sau târgului anual ce se obișnuiește a se ține la Buda... Iar negustorii, vânzătorii și oamenii de orice stare sau treaptă, să vină în chip slobod și nestingherit din orice părți ale regatului nostru și ale celorlalte țări înconjurătoare, cu lucrurile, mărfurile și bunurile lor... Iar cât timp va ține acel iarmaroc sau târg obștesc... nimeni să nu poată și să nu aibă putință de a lua vreo vamă sau vreo taxă vamală*”[51]

Vânzările la târguri erau cele mai importante și mai așteptate, însă, în afara șatrelor vremelnice, meșteșugarii și negustorii își aveau locuri statornice de vânzare, prăvălii sau bolte. Fiecare breaslă și-a construit în piață o hală pentru prezentarea și comercializarea produselor. Alipite incintei bisericii parohiale, la Bistrița, erau, pe latura de sud, hala măcelarilor și cele ale cojocarilor și pielarilor, spre est cele ale cizmarilor și pantofarilor, iar la vest cea a dogarilor. La bâlciuri se vindeau și se cumpărau postavuri, țesături, mătăsuri, covoare, încălțăminte, mirodenii, pânzeturi, săpun, unelte și ustensile, produse agricole, animale etc. Vânzarea se realiza doar de către meșteri în persoană, neputând să se substituie prin calfe. La târguri, meșterii erau grupați după ramura lor de producție și, în ea, trebuia păstrată așezarea șatrelor după vârsta și rangul pe care îl dețineau în breaslă… *„fiecare maistru*

[51] *DIR C Transilvania* X, nr. 187.

are locul sau fixat după bătrânețe și ordinea înscrierii în corporație”. Frecventată la zile fixe, piața este un centru natural al vieții sociale. Orașu leste luat cu asalt de negustori, de lucrători și țărani, porțile orașului se deschid, iar mărfurile se revarsă peste tot, mobilizând economia și stimulând schimbul. Profitând de libertățile și scutirile de taxe negoțul înflorește. Locurile în piață erau precis stabilite. O mărturie a meșterului curelar Luca din Cluj, din 1570, arată că *„a venit la Bistrița la iarmaroc și aici și-a așezat șatra dimpreună cu ceilalți curelari din Cluj și cu cei bistrițeni, pentru a expune spre vânzare mărfurile lor”*.

Tentația de a comercializa și alte mărfuri decât cele produse de o anumită breaslă conduce la conflicte, pentru a căror rezolvare se apela la autoritatea regelui. Astfel, în 1361 regele Ludovic a dispus, la solicitarea unui meșter pielar, *Georgius, filius Gebelini*, interzicerea comercializării pieilor de către măcelari pentru că *„măcelarii așezați în susnumitul oraș… taie piei, scoțându-le la vânzare, spre marea pagubă a pielarilor, din care pricină s-au iscat și se tot ivesc neînțelegeri dușmănoase între acești pielari și măcelari. De aceea poruncim cu tărie și străşnicie să-i opriți pe sus-zișii măcelari de la tăierea acestor piei pe viitor și să le puneți opreliști în temeiul puterii voastre. Și în împrejurarea că amintiții măcelari ar tăia și ar și încerca să taie și piei, atunci să faceți ca sus-numiții pielari să poată vinde carne în pace și liniște, după chipul acestor măcelari”*[52]. Iar în 1455 a fost necesară intervenția regelui pentru a stopa comercializarea pieilor de către cizmari, fapt reclamat de către tăbăcarii din Bistrița. Din nou, în 1518, Ludovic al II-lea poruncește tuturor meșterilor tăbăcari din orașul Bistrița ca, în pricina cu meșterii păpucari, aceștia să respecte statutele pe care le folosesc meșterii păpucari și tăbăcari în celelalte orașe săsești, și anume, în Sibiu și Brașov[53].

La 30 mai 1467, Matia Corvin poruncește autorităților vamale din Transilvania și Ungaria să nu perceapă sexagesima și tricesima de la

[52] *DIR C Transilvania, XII, nr. 19*
[53] *Arhivamedievală.ro*

negustorii sași, conform vechilor lor libertăți, decât pe mărfurile ce provin din Moldova și Țara Românească. Regele Vladislav al II-lea însărcinează primarii, juzii, jurații, cetățenii și comunitățile orașelor Sibiu, Brașov și Bistrița să-i oprească pe negustorii străini care se îndreaptă spre târgurile din Transilvania, ca aceștia să-și expună mărfurile în piețele de mărfuri și să plătească vama legală. Pentru a ocroti producția breslelor locale, era interzisă comercializarea de către străini a unor categorii de mărfuri. Comercianții *„din partea de dincoace a pădurii"* aveau voie să viziteze doar anumite orașe (Cluj, Bistrița, Aiud, Turda și Sibiu), fiindu-le interzisă, așadar, circulația liberă prin voievodat. Mai mult, în aceste orașe negustorii netransilvăneni aveau voie să participe la târguri, dar puteau să vândă postavul cu bucata și nu cu cotul. În 1489, regele Matia Corvin interzice importul de haine din Moldova, import care i-ar afecta pe croitorii din Bistrița[54]. La 1507, regele Vladislav al II-lea, regele Ungariei, poruncește tuturor autorităților din regat să oprească importarea de arme și obiecte de fier în Transilvania, de către orice fel de negustori, întrucât acest fapt duce la scăderea veniturilor fierarilor locali. La 27 aprilie 1577, Cristofor Bathory, voievodul Transilvaniei, ia măsuri împotriva meșterilor blănari din Bistrița și Cluj, care au încălcat limitația prețului de 6 denari pentru pieile de miel, stabilită de meșterii blănari din orașele Sibiu , Brașov, Mediaș, Sighișoara și Sebeș. Un negustor din Cluj, Andrei Lang, duce la Bistrița coase și alte unelte spre vânzare. Bistrițenii îi confiscă marfa. Ca replică, cei din Cluj au confiscat marfa unor bistrițeni, dar judecata regelui a confirmat atitudinea celor din Bistrița.

În dezvoltarea orașului Bistrița, legăturile comerciale cu Moldova au jucat un rol extrem de important, stimulat de structura economică complementară a celor două regiuni. *„Carpații n-au împiedecat nici odată întreținerea relațiilor comerciale între activul oraș săsesc al Bistriței și populația românească de ceialaltă parte a acestor munți – subliniază Nicolae Iorga – negustorii emporiului german de la hotare*

[54] Berger, *Urkunden-Regesten,nr. 345.*

trecură din cele mai îndepărtate timpuri prin calea deschisă de apele impetuoase ale Bistriței pentru a desface în Moldova fabricate proprii sau importate, direct sau ba, din orașele Europei centrale, pentru a cumpăra productele plugarului sau marfa brută a păstorului moldovean"[55].

Comerțul Bistriței cu Moldova a fost reglementat prin fixarea rutelor, asigurarea drumurilor și stabilirea sistemului vamal: în 1408, Alexandru cel Bun, prin privilegiul acordat negustorilor din Liov, menționa și clauze pentru mărfurile care erau aduse sau veneau de la Bistrița[56], pentru care se percep taxe vamale similare celor din sudul Transilvaniei. Și pentru mărfurile venite din Moldova se stabilesc libertăți care să încurajeze comerțul. Astfel, la 20 ianuarie 1473, regele Matia Corvin emite un document prin care se asigura libera trecere a negustorilor moldoveni în Transilvania[57]. Abundă schimburile de scrisori prin care se anunță deschiderea drumurilor, restabilirea comerțului și invitații sau comenzi de bunuri ale breslelor din Bistrița. *„Foarte am pofti pe domnia voastră, ca să putem ave preteșug bun cu domniavoastră să se deschidă cale, că aest cap de țară a Moldovei nu poate hi fără domniavoastră și domnilor voastre încă a hi îndemână cu noi, că de am pute pricepe că se oprește cale pren mâinile lui Dumnezeu n-am scrie la dumneavoastră. Ce veți afla cu adevărat că oamenii sunt sănătoși, de nu va hi așe să nu mai avem credință la dumneavoastră, doar de semți domnia voastră altele; iar noi foarte am pohti să hie prieteșig bun și să hiți domniavoastră sănătoși"* afirmă Christian Rotompan, judele din Câmpulung printr-o scrisoare către primarul Bistriței, în 1604.

Mărfurile pe care bistrițenii le comercializau în Moldova sunt foarte diverse. Alexandru Lăpușneanu solicita de aici: fier și aramă, tunuri, blănuri, sumane, pâslă, postavuri, șofran, apă tare, apă de trandafiri, pucioasă, pergament, ceară roșie, uleiuri, vin scump pentru praznice,

[55] N. Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței*, București 1899, p. 18.
[56] M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, Iași 1932, p. 634.
[57] Berger, *Urkunden-Regesten*, I, nr. 252.

trăsuri[58]. Oferea la schimb boi și porci bine îngrășați, pentru care a primit *„mai puțin de trei galbeni perechea”*[59]. În 1564 îi informează pe bistrițeni că Vodă are *„bielșug de porci de vânzare”* și că cei doritori sunt invitați să cumpere *„cu bani galbeni de aur sau taleri”*[60].

Regele Matia acordă negustorilor bistrițeni scutire de vama târgurilor anuale și săptămânale de la Buza, Bonțida, Reghin și Târgu Mureș[61]. În 1378, sunt atestați negustori din Cașovia (Košice, Slovacia de azi) la Bistrița, la 1368 negustorii bistrițeni cumpărau mărfuri europene din Cluj. Dintr-o tranzacție rezultă că printre mărfurile vândute de negustorii clujeni la târgul din Bistrița în 1538 figurează: piper, orez, postav, țesături, pălării, cuțite. Din Nürnberg achiziționa, în 1524, negustorul bistrițean Hans Franck o cantitate de piper pentru a cărei plată rămâsese dator cu 14 florini[62]. Negustorii din Liov și Bratislava sunt prezenți pe piața Bistriței cu postavuri și alte mărfuri apusene[63]. La rândul lor, negustorii din Bistrița cumpără țesături fine, mirodenii din târgurile apusene sau aduse de către negustori din Orient pe care le comercializau pe piața internă sau le vindeau peste munți, în Moldova.

Vămile de graniță, pe toată frontiera Ungariei medievale, inclusiv în Transilvania, la Sibiu, Brașov și Bistrița, percepeau o vamă de 5% din valoarea sau din cantitatea mărfurilor, indiferent dacă documentele contemporane vorbesc despre *„tricesima”* de la Košice sau *„vigesima”* de la Sibiu. Vămile de interior, și ele numite „tricesime”, percepeau taxe vamale de 3,33%[64]. La început, vama era un beneficiu exclusiv al regelui.

---

[58] E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XV, partea I, București, 1911, p. 489, 526, 554, 696.

[59] N. Iorga, *Documente românești*… p. LVII. În iunie 1559 Lăpușneanu a trimis la Bistrița spre vânzare 70 de boi și 295 de porci care s-au vândut cu 70–100 denari bucata.

[60] E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XV, partea I, București, 1911, p. 608.

[61] *UB*., vol. VII, nr. 4556, p. 354–355

[62] Berger, *Urkunden-Regesten*, I, nr. 804.

[63] Gündisch, *op. cit*, p. 160–161.

[64] Simon Zsolt, *Tarifa tricesimală a Transilvaniei din 1634,* „Anuarul Institutului de Studii Socio-umane George Barițiu Tg.-Mureș”, 2010, p. 227–228; Maria

Registrele vamale, în măsura în care acestea s-au păstrat, oferă informații valoroase asupra volumului și categoriilor de mărfuri vehiculate. Vama de hotar era percepută la Rodna. În iulie 1412, voievodul Știbor se afla la Bistrița și judele orașului, Andrei, i se plânge că un vameș al Rodnei schimbase vechile rânduieli ale vămilor percepute aici și că faptul acesta a avut urmări nefaste asupra orașului. Într-un act emis în vara aceluiași an, voievodul reglementează amănunțit vama, amintind cu acest prilej și împrejurarea că ea funcționa aici *„tempore ab antiquo”*. Aceasta era de: 32 groși pentru o bucată de postav de Ypres, 24 groși pentru o bucată de postav de Louvain, ½ florin pentru o bucată de postav de Colonia, 11 dinari pentru o bucată de postav polonez, 1 dinar pentru un porc, dacă erau 28–30 de animale se da vamă un porc, 1 dinar pentru o oaie, 2 dinari pentru o vacă, ½ florin pentru o piatră de piper (lapis piperis) sau ghimber, 4 dinari pentru o povară de lână, 4 dinari pentru o măsură de său, 4 dinari pentru un cal adus din Moldova, din 30 de pești se da un pește ca vamă, iar țăranii au voie să aducă din Moldova pânză de cămăși și sumane fără vamă[65]. Ulterior, oficiul vamal a fost strămutat la Bistrița, având sediul într-o casă din oraș[66], vama fiind arendată unor particulari, perioade îndelungate aceasta fiind administrată de către Sibiu sau Brașov[67]. Sumele încasate de la cele trei vămi erau de 5.055 florini în 1502 și de doar 2.850 în 1505[68]. Veniturile vămii din Bistrița sunt reflectate sporadic în socotelile orașului. Pentru anii 1503 și 1504, în socotelile arendatorilor sibieni sunt înregistrate venituri de 100, respectiv 135,5 florini[69]. Pentru secolul al XVI-lea veniturile vămii din Bistrița pot fi estimate între 500 și 800 florini anual[70]. În 1552,

Pakucs-Willcocks*, Negustori din Imperiul Otoman în comerțul Sibiului 1614–1623*, în Studii și material de istorie medie, XXX, 2012, p. 182.

[65] *UB* III, nr. 1679, p. 526–529.

[66] Z. Simon, „Vigesima din Bistrița în evul mediu”, în *Revista Bistriței*, 30–31, 2016–2017, p. 115.

[67] *Ibidem*, p. 116.

[68] Dahinten, *op.cit*., p. 394.

[69] Z. Simon, *Vigesima din Bistrița în evul mediu*, p. 118.

[70] *Ibidem*

vigesima a fost luată în arendă (pentru anul urmator) de către oraș, pentru 200 florini. Bistrițenii aveau, însă, vigesima „nu în urma unei arendări, ci ca dintr-un fel de miluire osebită a monahului adică a lui Gheorghe Martinuzzi; care totuși pe ei i-a costat mai mult. Căci el a scos apoi mai mult de la orășeni pentru obținerea acestei miluiri. Iar ei spuneau că acest venit nu împlinește adesea nici măcar suma de 200 florini, mai ales când sunt oprite legăturile de negoț cu moldovenii, ceea ce obișnuiește să se întâmple des[71]. La 1544 Gheorghe Martinuzzi a decis donarea veniturilor vigesimei de la Bistrița, împreună cu cele ale camerei de sare din Albeștii Bistriței, pentru o perioadă de un an, pentru *„marile și multele servicii"* făcute lui, în special cele prestate cu ocazia soliei efectuate la sultanul otoman[72]. Vama din Brașov era arendată pe două mii de florini, cea din Sibiu pe o mie și cea din Bistrița pe două sute de florini[73]. Veniturile mult mai mici ale vigesimei de la Bistrița, în comparație cu cele ale Brașovului și Sibiului, sugerează că, în cazul Bistriței medievale târzii, comerțul extern nu a avut un volum atât de mare încât să fi putut reprezenta o forța majoră în dezvoltarea urbană – cu toate că avea o poziție geo-economică avantajoasă[74]. La 23 septembrie 1526, Ioan Zápolya, voievodul Transilvaniei, îi cere lui Andrei Literatul, jude primar al orașului Bistrița, să preia personal încasarea vămii vigesimale de la Bistrița și să sechestreze sumele de bani încasate anterior pentru funcționarii oficiului vămii vigesimale[75]. Pentru a-și conserva beneficiul, negustorii și meșteșugarii caută să obțină scutirea de taxe vamale pentru anumite mărfuri sau pentru anumite locuri de vamă. Scutirea de vamă a impulsionat schimbul de mărfuri și a încurajat sporirea producției meșteșugărești.

Dobândirea dreptului de depozit reprezintă un indicator al dezvoltării comerciale a unui oraș. Acest drept a fost acordat Brașovului

[71] *Călători străni despre Țările Române*, vol. II, p. 53.
[72] Berger, *Urkunden-Regesten*I, nr. 1457.
[73] P. Niedermaier, *Dinamica evoluției orașului Bistrița în contextul căilor de comunicație*, în Revista Bistriței, VIII, 1998, p. 81.
[74] Z. Simon, *Vigesima din Bistrița în evul mediu*, p. 119.
[75] Berger, *Urkunden-Regesten*I, nr. 914–915.

în 1369, pentru Sibiu în 1508 și Bistriței în anul 1523. Clujul a primit acest privilegiu doar în 1558. Orașul urma să se bucure de aceleași *„libertăți"* de care Sibiul și Brașovul se bucurau de multă vreme: *civibus nostris Bistriciensibus* (…) *duximus annuendum et concedendum, vt ammodo deinceps perpetuis succesivis temporibus in deposicione et vendicione mercium ac rerum quorumcunque de Moldauia ducendorum ea prerogativa hisque libertatibus quibus ciues ciuitatum nostrorum Cibiniensis et Brassouiensis ab antiquo utuntur, fruuntur et gaudent possit atque valeant vti, frui et gaudere*[76]. Acest drept statuta obligativitatea negustorilor de a vinde la anumite soroace mărfurile importate doar localnicilor, produsele de import fiind puse la dispoziția acestora un număr de două-trei zile. Comercianții străini erau obligați, totodată, să folosească hanul orașului, să apeleze la cântarul și unitățile de măsură utilizate aici și care erau amplasate în piață. În general, negustorii erau obligați să urmeze itinerarii și drumuri fixate de către autorități, cu locuri stabilite pentru vamă. Acest drept echivala cu obligativitatea negustorilor de a vinde la anumite soroace mărfurile importate, în primul rând, ba chiar exclusiv, negustorilor locali. După cum ne arată faptele, dreptul de depozit era o măsură menită să protejeze și să aducă venituri considerabile și negustorilor, implicit și orașului privilegiat.

Obligațiile orașului față de rege constau în plata censului. La 1500, districtul Bistriței contribuia cu suma de 160 florini, la 1610 cu 130 florini. Taxa de Sf. Martin impusă Universității Săsești se ridica, la sfârșitul secolului al XVI-lea, la 7.450 florini, din care districtul Bistrița cu 2.200 florini[77], reprezentând cca. 29%. În secolul al XVII-lea se achitau 6.600 florini. După înființarea graniței militare și pierderea Văii Rodnei, districtul Bistriței achita doar 8% din impozitul de 4.971 florini datorați de către sașii transilvăneni[78]. Registrele de socoteli ale orașului din anii 1462 și 1520 înregistrează dările pe care locuitorii le aveau de achitat, orașul fiind împărțit din punct de vedere fiscal în

[76] *Ibidem*, nr. 783.
[77] Dahinten, *op. cit.* , p. 397.
[78] Dahinten, *op. cit*., p. 397.

patru cartiere. Unitatea de impozitare era „dica", evaluată în 1462 la 600 dinari, iar în 1512 la 700 dinari. Cei mai săraci dintre locuitori erau impuși cu 1/2–1 dica, familiile înstărite ajungeau la impozite de 6–12 dica. Dacă în 1462 valoarea impozitului din cele patru cartiere era de 120 florini 150 dinari, la 1487 ajungea la 350 florini, pentru ca în 1512 aceasta să se ridice la 732 florini 55 dinari[79], ca urmare a sporului de populație și prosperării afacerilor.

Jertfe materiale, incomparabil mai masive, a cules, însă, cucerirea orașului Bistrița de către trupele lui Basta, în urma asediului din 22 februarie 1602. Pentru salvarea orașului, bistrițenii au fost constrânși să-i plătească lui Basta 32.000 florini, ca răscumpărare, sumă pe care registrele bistrițene de socoteli o menționează în rîndul cheltuielilor pentru anul 1602. Este adevărat că suma convenită a fost cerută în două rate, totuși, ea a constituit o povară enormă pentru cetățenii orașului Bistrița și nici măcar aceasta nu i-a scutit de dureroasele urmări ale cuceririi orașului, căci mercenarii generalului s-au dedat jafului și distrugerilor. De altfel, Basta nu a fost singurul care a pretins o sumă exorbitantă, ca preț al răscumpărării orașului de distrugere: în același scop, principelui Sigismund Bathory i s-a dat suma de 7.000 de florini[80].

Restrângerea pieței pentru mărfurile Bistriței, decăderea activității breslelor, ca urmare a epidemiilor de holeră înregistrate în secolul al XVII-lea, pierderea veniturilor din mineritul de la Rodna după instalarea habsburgilor în Transilvania, invaziile și confruntările militare au fost factori care au provocat un regres economic, edilitar și comercial.

[79] Simon – Szabo, *Rechnungsbücher Bistritz*
[80] Fr. Pap, „*Gheorghe Basta și Bistrița"*, în *File de istorie*, III, 1974, p. 173

Românii bistrițeni în lumea creditului (1887–1918)

VASILE DOBRESCU[*]
ADRIAN ONOFREIU[**]

Înființarea institutelor de credit românești în orașul Bistrița, devenit din 1876 centrul administrativ al comitatului Bistrița-Năsăud, ca urmare a unificării celor două districte, Năsăud și Bistrița, s-a realizat pe fondul implicării mai ample a elitelor românilor transilvăneni, începând cu anii 1884–1885, spre întemeierea unui număr din ce în ce mai mare de societăți bancare și cooperative de credit, proces ce s-a coagulat, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, în constituirea unui sistem de credit cu capital național, prezent printr-o rețea de instituții financiare extinsă în centrele economice și demografice cele mai însemnate ale Transilvaniei[1].

Importantele instituții în acest domeniu economic, deschise încă din 1873, odată cu înființarea Societății de împrumut și păstrare *„Aurora”* din Năsăud, la puțin timp după activarea primei bănci naționale, *„Albina”* din Sibiu (1871), urmate de apariția succesivă, a unor reuniuni de credit în Feldru (1879), Rodna (1884), sau Prundu Bârgăului (1885), relevau amploarea răspândirii ideilor asociaționismului economic, derulate sub semnul solidarității naționale, precum și capacitățile elitelor românilor de a conduce și gestiona activități economice, ce presupuneau o pregătire

[*] Prof. Univ. Dr., Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș; e-mail: *vasiledobescu@yahoo.com*.
[**] Cercetător Dr., Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale; e-mail: *adrianonofreiu@yahoo.com*.
[1] Nicolae N. Petra, *Băncile românești din Ardeal și Banat,* Sibiu, 1936.

profesională de specialitate, suplinită inițial de prudența și onestitatea fondatorilor acestora, la care se adăuga calitatea intelectuală și experiența pragmatică a conducătorilor noilor instituții de credit.

Deschiderea elitelor românilor bistrițeni spre constituirea unei societăți bancare naționale moderne, în orașul Bistrița, dominat economic și demografic de elemente săsești, către sfârșitul secolului al XIX-lea, părea în epocă o acțiune temerară, dacă nu s-ar lua în considerare sporul economic și demografic al românilor în această localitate.

Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, în conscripțiile fiscale din anii 1750 și 1754/1755, erau consemnate 175 de familii de români, așezați îndeosebi în zonele periferice ale orașului, la Hrube sau Măieriște, cu ocupații preponderent agrare, arendași sau zilieri pe proprietățile elitelor oaspeților sași și probabil, ca lucrători necalificați în ateliere meșteșugărești ale breslelor orașului, reprezentând circa 18% din populația acestuia (750–800 locuitori)[2].

Chiar dacă până la mijlocul secolului al XIX-lea românii rămân în afara zidurilor cetății, încep să practice, la rândul lor, unele meserii ca tăbăcari sau cărămidari, iar după 1850, odată cu creșterea lor numerică, se fac tot mai vizibili în viața economică, achiziționând imobile în cetate sau mici suprafețe agricole de la locuitorii sași. Stabilirea centrului administrativ al comitatului Bistrița-Năsăud în orașul Bistrița a determinat afluirea unui contingent însemnat al elitelor românilor, îndeosebi din zona Năsăudului și nu numai, în calitate de funcționari sau mai ales de practicanți ai profesiilor liberale, ce aveau situații materiale apreciabile. Demografic, românii înregistrează încă din 1857

[2] Pompei Boca, *Structura etnică, socială si economică a populației districtului Bistrița la mijlocul secolului al XVIII-lea,* în „File de istorie", Bistrița, III, 1974, p. 200, 210, 215–240. În anul 1767 locuitorii români aveau o biserică improvizată, deservită de un preot și doi capelani, o școală la care era angajat un învățător. Între 1790–1792 românii, cu aprobarea conducerii orașului Bistrița, au ridicat o biserică în zona „Hrube" și o casă parohială. Pe la 1811 numărul românilor era de 230 de familii, cu aproximativ 1.200 de membrii; vezi pe larg la Iosif Uilăcan, *Biserica românească din Bistrița – 1792,* în „Revista Bistriței", Bistrița, XXIII, 2009, pp. 126–123.

un spor de populație de circa 21,79%[3] din totalul locuitorilor orașului, pentru ca la recensământurile din 1890 și 1910, numărul lor să se ridice la 24,9%[4], respectiv 33,9%[5] din numărul locuitorilor, la care se adaugă, pe lângă elementele săsești majoritare, locuitorii unguri și evrei.

O dată cu creșterea numărului românilor cu activități lucrative în orașul Bistrița, au sporit necesitățile de finanțare ale acestora, pe care băncile săsești din localitate[6], din varii motive, nu reușeau să le satisfacă, ca de altfel, nici instituțiile de credit din fostul District al Năsăudului, deoarece doar banca *„Aurora"* din Năsăud avea surse financiare mai mari, pe care însă le plasa în satele limitrofe. Pe de altă parte, locuitorii satelor din sud-vestul comitatului, locuite în majoritate de români, dornici să-și amelioreze activitățile agricole, erau nevoiți, fie să facă apel la creditele cămătarilor, fie, cel mai adesea, să-și amâne proiectele de modernizare a gospodăriilor lor. Din aceste motive, dar și din dorința elitelor românilor din Bistrița și zonele limitrofe de a-și procura mijloacele proprii de finanțare a activităților economice, s-a conturat ideea înființării unui institut de credit național, ca societate anonimă pe acțiuni, după modelul primei bănci românești, *„Albina"*, din Sibiu.

Astfel, la 1 iulie 1887, după prealabile consultări, un grup elitar format din avocați, funcționari și foști ofițeri din regimentul grăniceresc, cea mai mare parte proveniți din zona Năsăudului, au lansat prospectul pentru subscrierea de acțiuni necesare întemeierii institutului de credit și economii *„Bistriţiana"*[7]. Printre inițiatorii și viitorii conducători ai băncii s-au numărat avocații Dănilă Lica și Gavril Man, ambii cunoscuți în epocă ca apărători ai fondurilor funciare și, respectiv, a statutului

[3] *Recensământul din 1857. Transilvania,* coord. Traian Rotaru, ediția a II-a, Ed. Staff, București, 1997, pp. 80–81.

[4] *Recensământul general din anul 1890 și recensământul țiganilor din 1893. Transilvania,* coord. Traian Rotaru, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010, pp. 98–99.

[5] *Recensământul din 1910. Transilvania,* cord. Traian Rotaru, Ed. Staff, București, 1999, pp. 156–157.

[6] „Bistritzer Distrikts sparcassa", „Bistritzer Credit und Vorschlußverein", „Bistritzer spar und Aushilfverein".

[7] Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, *Din istoria băncii „Bistriţiana" 1887–1922. Contribuții documentare,* Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2009, pp. V-VII.

autonom al fondurilor grănicerești, Iacob Morar, Ilie Scurtu și Ilie Burduhos, Ștefan Vărărean sau căpitanii în pensiune Vasile Popițan și Ioan Mărginean, unii dintre ei fiind membrii fondatori ai reuniunii de credit din Năsăud, având astfel o oarecare experiență în domeniul financiar, pe care o vor folosi cu succes la activitatea primelor operațiuni bancare ale „*Bistrițienei"*[8].

Aceștia, precum și alți membrii din conducerea băncii *„Bistrițiana"*, sau în calitate de principali acționari, precum protopopul Alexandru Silași, funcționarul Samoil Porușiu, medicul Andrei Monda din Sângeorz-Băi, preotul Ciril Deac, posedau averi comparabile cu cele ale burgheziei sașilor bistrițeni. În acest sens, îl amintim doar pe mentorul întemeierii băncii „*Bistrițiana"*, avocatul Gavril Man, care poseda 2 case în zona centrală a orașului și alte surse financiare lichide, apreciate în anul 1891 la peste 41.000 florini, în care se includeau cele 75 de acțiuni subscrise și pe deplin plătite în contul acesteia, adică 18% din totalul lor[9].

Banca *„Bistrițiana"* și-a deschis afacerile în martie 1888, după ce s-au subscris toate cele 400 de acțiuni emise și s-au aprobat statutele de către oficialități, cu un capital social de 40.000 florini, având printre obiectivele ei extinderea operațiunilor de creditare în numeroase localități din comitatele învecinate Solnoc-Dăbâca și Cluj-Cojocna. Așa se explică numirea, încă din anul 1890, a 45 de agenți informatori[10] (bărbați de încredere), cu precădere din rândurile preoților în mai toate localitățile de pe Văile Bârgaielor, pe Valea Șieului, de la Monor și Teaca până la Beclean sau pe Valea Lechinței, până la Budești și Țagu. Bărbații de încredere aveau rolul de a informa conducerea băncii asupra stării materiale și morale a viitorilor debitori și de a explica formele și mijloacele de creditare pe care le oferea aceasta. Uneori aceștia pregăteau documentația necesară obținerii împrumuturilor, odată cu recomandările privind bonitatea surselor materiale ale debitorilor în cauză. În condițiile

[8] *Ibidem,* p. XXI.
[9] *Ibidem,* p. 25.
[10] *Ibidem,* pp. 22–23.

sporirii cererilor de creditare, pentru a reduce cheltuielile de deplasare a viitorilor debitori, conducerea băncii „Bistrițiana", la începutul secolului al XX-lea, a înființat filiale la Teaca (1910), Rodna (cu preluarea băncii din localitate, *„Fortuna"*, 1909) și la Beclean (1911).

În condițiile sporirii numărului elitelor românilor în orașul Bistrița și, se pare că și datorită unor fricțiuni la nivelul acționariatului băncii *„Bistrițiana"*, s-a înființat în anul 1903 a doua bancă românească *„Coroana",* cu un capital social de 100.000 coroane[11], din inițiativa avocatului Gavril Tripon, până la acea dată membru marcant al conducerii „*Bistrițienei"*. Acestuia i s-au alăturat un număr însemnat din elitele românilor provenite din zonele Câmpiei Transilvaniei, mai recent stabiliți în Bistrița, dar și o parte din agenții băncii „*Bistrițiana"*, în calitate de acționari sau deponenți.

Ascensiunea financiară a băncii *„Coroana*", cât și extinderea acestui rol în zonă, i-au permis, în anii următori, să întemeieze filiale la Lechința (1907) și Prundu-Bârgăului (1909), care s-au contopit cu Reuniunea de credit *„Speranța*" din aceeași localitate, în anul 1911, cu prilejul transformării acesteia în bancă, proces susținut de banca *„Coroana"*, deoarece șeful filialei sale, economistul Matei Șirlincan, a devenit directorul noii instituții de credit, la rândul său, cu un ascendent financiar promițător și contribuție economică până în anul 1937[12]. De asemenea, banca *„Coroana"* a participat activ, prin subscrierea unui pachet de acțiuni, (alături de băncile *„Someșana"* și *„Economul"*) la întemeierea băncii *„Minerva"* din Beclean în anul 1908, fapt care l-a impus pe Gavril Tripon în conducerea acesteia.

Merită să subliniem că, în ciuda unei anumite concurențe, înființarea băncii *„Coroana"* nu a limitat afacerile băncii *„Bistrițiana",*

[11] „Anuarul băncilor române", VI, Sibiu, 1904, p. 53.

[12] Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, *Din istoricul instituțiilor de credit din Prundu-Bârgăului-Bistrița. De la reuniune de credit la bancă comercială* (*1885–1937*), în *Diversitate culturală, realități politice și multiconfesionalism în Transilvania și Banat* (*sec. XVIII-XX*). *Cercetătorului științific Gr. I Dr. Dumitru Suciu la împlinirea vârstei de 70 de ani,* coordonatori Varga Attila, Iosif Marin Balogh, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2014*,* Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2014, pp. 497–516.

fapt ce relevă extinderea practicilor de creditare moderne, care au devenit atractive și benefice nu numai pentru centrele urbane sau comunele mai dezvoltate, ci și în cele mai modeste localități rurale. Dacă pionieratul în domeniul creditului modern național deschis de către „Bistrițiana" în centrul economic și administrativ dominat de elementele săsești s-a realizat cu anume dificultate, în primii ei ani de activitate, spre sfârșitul secolului al XIX-lea și în anii următori, acesta cunoaște un ascendent spectaculos, întrerupt doar de o oarecare stagnare în anii 1911–1912, din cauza crizei financiare, dar mai ales, ulterior, de efectele războiului mondial.

Astfel, după un deceniu de activitate (1888–1898) banca *„Bistrițiana"* a înregistrat o creștere a activelor (adică a totalului creditelor anuale) de aproximativ 10 ori, de la 57.821 florini[13] în 1888 la 531.482 florini[14] în anul 1898, pentru ca în anul 1903 activele să ajungă la suma de 1.296.904 coroane[15] (în 1900, în urma reformei monetare florinii s-au preschimbat în coroane, la paritatea de 1 florin la 2 coroane), cumulând la acea dată circa 29% din totalul plasamentelor financiare ale celor 12 instituții de credit românești din comitatul Bistrița-Năsăud. Această poziție și-o va menține (fiind cea mai importantă bancă românească din zonă) până în preajma războiului mondial, deoarece în anul 1913 activele ei depășeau 3,1 milioane de coroane[16].

La rândul ei, banca *„Coroana",* pe parcursul unui deceniu, între 1903–1913, a avut o creștere apreciabilă, de aproape 8 ori a activelor ei, de la 249.216 coroane (1903)[17] la 1.808.949 coroane (1913)[18]. Împreună, cele două bănci cumulau în anul 1913 plasamente de 4.910.603 coroane, adică 51,70% din totalul plasamentelor financiare, de 9.497.188 coroane, ale celor 8 bănci și 5 cooperative de credit înregistrate în comitat,

[13] Serviciul județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Banca Centrală pentru Industrie și Comerț-Filiala Bistrița,* d. 5, f. 9.
[14] „Anuarul băncilor române", I, Sibiu, 1899, p. 12.
[15] *Ibidem,* VI, Sibiu, 1904, p. 31.
[16] *Ibidem,* XVI, Sibiu, 1914, pp. 30–31.
[17] *Ibidem,* VI, Sibiu, 1904, p. 53.
[18] *Ibidem,* XVI, Sibiu, 1914, pp. 54–55.

Bistrița devenind, astfel, unul din centrele financiare importante românești din zonă ce susțineau intens creditele pe un areal ce cuprindea multe localități din comitatele limitrofe.

Plasamentele financiare ale băncilor naționale bistrițene, ca de altfel, a tuturor băncilor naționale românești din Transilvania până la 1918, au fost, în marea lor majoritate, spre mediul rural. De acestea au beneficiat, în principal, micii proprietari funciari. Țăranii erau interesați în modernizarea activităților agricole și, nu rareori, și în achiziționarea unor mari loturi de pământ sau în extinderea locuințelor. Nu excludem, însă, creditările de care au beneficiat unii negustori și meseriași români din Bistrița și satele românești, care și-au înființat sau ameliorat atelierele sau și-au extins și diversificat afacerile comerciale. Formele și condițiile de acordare a creditelor de către instituțiile de credit, înscrise în statutele și regulamentele lor de funcționare, erau determinate, în afara politicilor de finanțare ale conducerilor acestora, în principal, de volumul resurselor proprii de lichidități, ce includeau capitalul social, depunerile și fondurile de rezervă. Acestea din urmă nu trebuiau să depășească 25–30% din volumul surselor proprii, pentru a nu periclita situația băncilor debitoare în cazul unor crize financiare, care, din nefericire, s-au manifestat, la anumite intervale de timp și cu intensități diferite, până la 1918.

Băncile naționale bistrițene, ca, de altfel, mai toate băncile românești, n-au avut, de regulă, lichidități suficiente pentru a satisface toate cererile de creditare și au fost obligate să solicite credite externe anuale, în proporții variabile. Din aceste motive, creditele plasate de băncile *„Bistrițiana”* și *„Coroana”* au fost, precumpănitor, din categoria creditelor mobile, pe termene de 6 luni. În cazul creditelor cambiale cu acoperire ipotecară, și scadențe în rate la 6 luni, pe termene cuprinse între 1–5 ani, s-au adăugat creditele fixe sau țărănești, pe termen de până la 6 luni, plasate cu valori mici, de 50–100 florini sau 100–300 de coroane.

Cum, însă, cei mai multi dintre debitorii-țărani nu reușeau să-și achite la termenele stabilite complet datoriile, băncile românești și cele bistrițene nu au făcut excepție, recurgeau, nu rareori, la prelungirea

achitării datoriilor cu scadențe ce se întindeau, uneori, până la 2–3 ani, debitorii în cauză semnând, în consecință, noi angajamente de ordin material, cu giranți suplimentari. Evident, creditele cambiale nu erau cele mai potrivite pentru activitățile agrare din lumea rurală, unde ciclurile economice se încheiau după un an de zile. Însă băncile, prin aceste forme de creditare, care, teoretic, aveau posibilitatea rulării mai rapide a capitalurilor, sporindu-le capacitatea volumelor de creditare, pentru satisfacerea cererilor unor noi solicitanți, aveau, în plus, angajamentele cambiale, ce erau socotite ca hârtii de valoare, negociate pe piața financiar-bancară, în baza cărora era capabile să solicite credite de reescont. Așa se explică de ce creditele cambiale, cu foarte mici excepții, ocupă la băncile românești primul loc ca volum valoric în portofoliile lor. În anul 1913, cele două bănci naționale bistrițene înregistrau peste 1,9 milioane de coroane[19] la credite cambiale, iar la *„Bistrițiana"* ele reprezentau 42% din totalul plasamentelor sale.

Creditele cambiale cu acoperire ipotecară (mixte), care aveau termene de rambursare între 1–5 ani, implicând procedurile de întăbulare a averilor gajate de debitori, se plăteau în rate semestriale, fiind mai adecvate unor investiții de mai mare anvergură, în tot cazul, mai potrivite pentru țăranii debitori. Banca *„Coroana"* le-a folosit în mai mare măsură, neavând activate creditele ipotecare, în condițiile implicării în cumpărarea moșiei baronului Wesselény Miklos, de 800 iugare, din Galații Bistriței, în anul 1910, cu prețul de 610.000 coroane[20], spre a o revinde locuitorilor acestei comune. Așa constatăm că, în portofoliul acestei bănci de după 1910, creditele de acest gen sporesc și au avut întâietate față de celelalte credite încа din anul 1913, iar în bilanțul activelor sale, la realități (adică valori imobiliare) figurau sume financiare însemnate, care în anul 1916 se ridicau la 328.930 coroane[21].

Banca *„Bistrițiana"*, în schimb, a activat încă de la înființare creditele ipotecare pe perioade mai îndelungate (inițial, până la 5 ani), ce au

[19] *Ibidem,* pp. 30–31, 54–55.
[20] Tokai László, *Elédo Orszag* (*Țară de vânzare*), Kolozsvar, 1913, anexa XV.
[21] „Anuarul băncilor române", XIX, Sibiu, 1917, p. 25.

sporit ca volum valoric relativ lent, pentru a ocupa locul al doilea în plasamentele sale de după 1905, pe măsura creșterii sumelor proprii de finanțare, ajungând în anul 1913 la 782.225 coroane[22].

Împrumuturile plasate se acordau pe dobânzi de 6,5–8%, cu angajarea, unei părți sau în totalitate, a averii imobile și mobile a debitorilor în cauză, în funcție de forma creditelor solicitate, la care se adăugau angajamentele giranților (2–3 persoane), înscrise în documentele de creditare, solidari din punct de vedere material cu debitorul. În condițiile neachitării datoriei la termenele stabilite (cazurile fiind destul de multe), la solicitarea debitorilor, băncile aveau posibilitatea prelungirii perioadei de rambursare, cerând, fie suplimentarea valorilor de garanție, sau a numărului de giranți. În practica curentă, băncile românești, până la 1918, au continuat să-și menajeze debitorii restanți, care, în baza unor argumente credibile, le acordau prelungirile solicitate, mai ales că gospodăriile și activitățile agricole erau destul de frecvent afectate de condițiile climaterice sau de prezența unor epidemii ce afectau efectivele de animale, urmate de blocarea târgurilor și a schimburilor de produse agricole de această natură.

Evoluția ascendentă a băncilor naționale bistrițene, până la primul război mondial, s-a oglindit și în realocarea anuală a unor rate de profitabilitate nete însemnate care au asigurat acționarilor, pe lângă procentul statutar de dividende, de 5%/acție, în plus, supradividendele, ce au oscilat între 1–4%, în funcție de conjuncturile economico-financiare și de randamentul economic al băncilor, chiar și în anii primului război mondial.

De asemenea, deponenților cu depozite la termen băncile le asigurau dobânzile anuale de 5–5,5%, care, însă, în anii războiului – 1914–1918 – din cauza restrângerii afacerilor financiare, s-au redus la 3–3,5%. Evident, efectele războiului mondial au afectat și afacerile băncilor, care s-au redus, treptat, până la circa 20%, față de volumul maxim înregistrat în anul 1914. Dar activitatea celor două bănci bistrițene s-a încheiat, la puțin timp după Unirea din 1918, din alte motive decât cele economice.

[22] *Ibidem,* XVI, Sibiu, 1914, p. 31.

Astfel, „Coroana”, la sfârșitul anului 1919, și-a mutat activitatea la Cluj, însă cu o instituție de credit cu capacități financiare modeste, deoarece majoritatea membrilor conducerii au preluat funcții administrative în noile organisme înființate de Consiliul Dirigent. La rândul ei, *„Bistriția”*, în martie 1922, a devenit o filială a *„Băncii Centrale pentru Industrie și Comerț”* Cluj și și-a schimbat profilul operațiunilor financiare. Locul acestora în creditările zonelor și activităților economice specifice rurale l-a preluat, din 1923, o filială a băncii *„Aurora”* , condusă de Leon Scridon senior, unul dintre cunoscuții membrii de conducere ai băncii *„Bistriția”*.

Care au fost urmările economice ale creditelor celor două bănci bistrițene asupra debitorilor? În literatura de specialitate, în lipsa unor mijloace de certificare precise, referințele sunt, de regulă, cu caracter de generalitate și privesc, în principal, aspectele reducerii fenomenelor spoliatoare ale cămătăriei sau vizează posibilitățile sporite ale debitorilor de a achiziționa unelte agricole, rase de animale sau soiuri de plante ameliorate, ce au contribuit la modernizarea agrotehnicilor practicate în lumea rurală.

Nu lipsesc referințele, mai sigure, privind tranzacțiile cu proprietăți funciare mai extinse înregistrate de oficialități, unde băncile sau membrii din conducerea lor s-au implicat în mod direct sau unde acestea au intermediat, prin creditări, aceste activități. Astfel, din lucrarea statistică cu texte tendențioase și șoviniste a lui Tokai László, *Elédo Orszag* (*Țară de vânzare*), cunoaștem că numai în perioada anilor 1903–1913, proprietarii români au cumpărat în comitatul Bistrița-Năsăud, de la moșieri unguri, proprietăți funciare de peste 50 iugare, cu sprijinul băncilor românești din zonă și de la *„Albina”* din Sibiu, terenuri cu o întindere de 3.393 iugare, în valoare de 860.000 coroane[23].

Dar cele mai multe tranzacții de terenuri agricole cu suprafețe mici, de 1–5 iugare, s-au realizat, în epocă, frecvent, cu creditele de la băncile naționale, între proprietarii funciari țărani români. O parte

[23] Tokai László, *op. cit.,* Tabelul II.

din aceste activități s-au efectuat, uneori, chiar de către băncile bistrițene, pe seama unor debitori insolvabili. E drept că, numai în cazuri deosebite, băncile bistrițene au practicat executările juridice și vinderea unor proprietăți gajate de debitori la licitații, chiar dacă, nu rareori, au deschis acțiuni procesuale. În majoritatea lor, procesele erau sistate în urma înțelegerii cu debitorii în cauză, prin prelungirea termenelor de rambursare a creditelor respective, extinzându-se, nu rareori, angajamentele și pe rudele apropiate. Se aprecia, în epocă, că în jur de 5% din debitorii insolvenți ajungeau în fața licitațiilor, întrucât băncile românești aveau tot interesul să-și păstreze și să-și sporească clientela debitoare, în condițiile unei concurențe din ce în ce mai mari de pe piața financiară. Merită să subliniem că, în ciuda acestor incidente, fenomenul creditărilor moderne a cunoscut o evoluție ascendentă în comitatul Bistrița-Năsăud, reflectând, în bună măsură, încrederea populației în activitatea benefică a instituțiilor bancare românești.

Din datele oferite de documentele arhivistice ale băncii *„Bistrițiana”,* reiese că dacă în anul 1890 au fost aprobate peste 1.600 de cereri de creditare, frecvența și numărul lor a crescut continuu și în anii următori și a depășit, în anul 1895, numărul de 2.000 de împrumuturi[24]. Tendința s-a menținut și după înființarea băncii „Coroana”, chiar dacă s-au manifestat unele fluctuații determinate de conjuncturile nefavorabile ale pieței financiare, deoarece, în anul 1911, banca aproba circa 2.500 de credite, de valori diferite[25]. Dacă considerăm ca medie anuală modesta apreciere de 1.600 credite acordate anual de banca *„Bistrițiana”*, ar însemna că aceasta a plasat, în timp de 25 de ani (1888–1913), circa 40.000 de împrumuturi. La acestea se pot adăuga creditele plasate de banca *„Coroana”* (cu o medie anuală de 1.200), care în perioada anilor 1903–1913 ar însuma circa 12.000 de plasamente. Împreună, cele două bănci, până în anul 1913, au plasat cel puțin 52.000 de credite, iar numărul lor a sporit, cel puțin până în anul 1918, la 55–56.000 de

[24] Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, *Din istoria băncii „Bistrițiana”*..., pp. 21, 75.
[25] *Ibidem*, p. 133.

împrumuturi. Am putea aprecia că, pe parcursul a 3 decenii de activitate bancară românească în orașul Bistrița, au beneficiat de creditări, în sume variabile, circa 20% din familiile românești din zonă.

Efectele finanțării bancare, îndeosebi în lumea rurală, s-au repercutat pozitiv pentru mulți debitori țărani, prin schimbarea treptată – dar sesizabilă în plan economic – a modalităților de exploatare a terenurilor agricole, în sensul practicării unei agriculturi raționale, ce a dus la diversificarea activităților agrare, prin cultivarea mai extinsă a plantelor furajere, a legumelor sau plantațiilor de vii și pomi fructiferi, cu urmări în sporirea produselor destinate piețelor de desfacere.

De altfel, nici debitorii țărani , și nu numai, își obțineau exclusiv lichiditățile necesare rambursării datoriilor în urma vânzării plus-produselor agricole cerealiere, animaliere sau de grădinărit. Per ansamblu, relațiile debitorilor, dar și a deponenților, cu instituțiile bancare au influențat din ce în ce mai mult mentalitățile din lumea rurală, cu precădere, în sensul deschiderii spre noutățile și procesele moderne, dezvoltând pe lângă spiritul de economie și pe cel de investiții eficiente, ce presupuneau ordonarea și disciplinarea activităților rurale, folosirea unor noi tehnologii agrare, pe lângă permanentizarea contactelor familiilor țărănești cu piețele comerciale.

Calitatea operațiunilor financiare a fost asigurată la cele două bănci bistrițene de un corp de funcționari, în marea lor majoritate cu studii medii sau academice de specialitate. Prin competențele și onestitatea lor, fără a avea remunerațiuni deosebit de mari, absolvenții de școli comerciale medii, precum Nicolae Roman, Leon Mănăstirean, Nicolae Gherghiniță sau de Academii Comerciale, ca Aurel Belteag, Traian Ionașcu, Valeriu Posmușan, angajați la banca *„Bistriția”,* cât și funcționari cu studii similare de la banca „*Coroana”*, ca Emil Chiffa, Matei Șirlincan, Nicolae Opriș, Dumitru Boican au asigurat, practic, derularea de zi cu zi a afacerilor băncilor în cauză, transpunând politicile financiare ale conducerilor acestora. Nu rareori era cazul când aceștia, împreună cu directorii băncilor, ofereau soluții membrilor Consiliilor de Administrație, în privința unor probleme de management financiar.

Băncile românești bistrițene, asemenea tuturor băncilor naționale, au socotit că erau datoare să sprijine activitățile cultural-naționale, prin acordarea anuală a unor sume procentuale de 3–5% din profitul net fondurilor speciale culturale și filantropice (au fost cazuri când acestea au ajuns până la 10–11%, a se vedea în acest sens sumele acordate de banca *„Coroana”* în anii 1911–1918), de care au beneficiat Despărțământul Bistrița al *„ASTREI”,* Reuniunea de cântări, Reuniunile femeilor române, sau ale meseriașilor români, bisericile și școlile confesionale, societățile studenților români de la Viena și Budapesta etc.

În intervalul 1892–1920, numai banca *„Bistriț̦iana*” a distribuit ajutoare bănești în valoare de peste 30.000 coroane, iar, în 1920, în fondul cultural, se capitalizau sume nealocate de încă 11.731 coroane[26]. Membrii din conducerea băncilor, și chiar funcționarii acestora, au fost implicați în organizarea și activitățile societăților culturale naționale. Astfel, Gavrilă Man, Alexandru Silași, Gavril Tripon și Alexandru Pop au condus, între 1891–1918, succesiv, Despărțământul *„ASTRA”* Bistrița[27]. Alții, ca Leon Scridon senior, Dionisie Login, Demetriu Ciuta, George Linul, au contribuit la alcătuirea statutelor și organizarea Reuniunii femeilor române și a Reuniunii meseriașilor români din Bistrița, așa cum Gavril Tripon, Victor Man, Petre Porțiu au organizat și activat în Reuniunea de cântări.

Prezența în viața publică a liderilor băncilor române, recunoscuți ca cei mai de seamă reprezentanți ai elitelor, este dovadă de îndelungată activitate în Congregația (Adunarea) Comitatensă, unde s-au remarcat prin numeroasele propuneri și amendamente ce susțineau

[26] Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, *Din istoria băncii* „*Bistriț̦iana*”*...,* p. CII. În anul 1913 banca a constituit aparte „Fondul Gavrilă Man și Mihăilă Mihăilaș”, în valoare de 5.000 coroane, destinat școlarizării tinerilor care doreau să practice comerțul sau diverse meserii.

[27] Teodor Tanco, *„ASTRA” în despărțămintele Năsăud, Bistrița, Beclean și Teaca de la înființare până la Unire* (*Preliminarii la o monografie*), în Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, Bistrița, IV, 1983, pp. 44–91.

interesele românilor. Printre ei s-au numărat Dănilă Lica, Gavrilă Man, Gavril Tripon, Demetriu Ciuta, Dionisie Login, Victor Onișor[28].

Apoi, o parte din conducătorii băncilor s-au implicat în mișcarea politico-națională românească, numărându-se chiar printre membrii din conducerea Partidului Național Român, dacă îi amintim doar pe Gavrilă Man, Gavril Tripon, Demetriu Ciuta, Victor Onișor sau pe Gherasim Domide (în perioada bistrițeană, 1901–1909). Primii doi s-au numărat printre cei 25 de membrii ai Comitetului Executiv al Partidului Național Român, care au definitivat și au lansat Memorandul din 1892 și au antrenat în această mișcare mulți membri ai elitelor naționale din zonă, urmărite ulterior în procese politice.

Să menționăm, în acest context, venirea la *„Bistriția"*, în 1892, în calitate de consilier-șef, a lui Nicolae Roman, cel care a tipărit la Sibiu, sub îndrumarea lui Eugen Brote, *„Replica"* lui A.C. Popovici și textul Memorandului, fapte pentru care a primit un an de detenție politică; banca s-a angajat să-i achite, pentru perioada condamnării, salariul integral[29].

Nu trebuie omise acțiunile lui Gavril Tripon, Gherasim Domide și Victor Onișor de a reactiva și de a alcătui statutele Clubului Național Român din comitatul Bistrița-Năsăud. Victor Onișor, adept al activismului parlamentar, a fost și candidatul Partidului Național Român în alegerile parlamentare din 1906 și 1910, din cercul Năsăudului, și l-a concurat serios pe profesorul Ion Ciocan, candidat guvernamental, care a reușit numai datorită implicării abuzive a oficialităților și a unei părți din elitele românilor năsăudeni, în speranța sprijinirii și apărării caracterului național și confesional al Gimnaziului năsăudean[30].

---

[28] A.N.B-N, fond *Prefectura județului Năsăud*-protocoale de ședință a congregației comitatense – reg. inv. nr. 1–52 (1877–1917).

[29] Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, *Din istoria băncii „Bistriția"*..., pp. 47–48.

[30] Stelian Mândruț, Adrian Onofreiu, *Radiografia unui scrutin electoral* (*octombrie 1901, Năsăud*), în *Diversitate culturală, realități politice și multiconfesionalism în Transilvania și Banat* (*sec. XVIII–XX*). *Cercetătorului științific Gr. I Dr. Dumitru Suciu la împlinirea vârstei de 70 de ani,* coordonatori Varga Attila, Iosif Marin Balogh, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2014, pp. 313–344; Iosif Uilăcan, *Ion Ciocan*

Merită să amintim că băncile bistrițene au susținut cu fonduri bănești, fără dobândă, finanțarea gărzilor naționale și a Consiliului Național comitatens, în noiembrie-decembrie 1918[31]. De altfel, aproape o treime din membrii Consiliului Național Român provenea dintre conducătorii celor două bănci, iar președintele, ales cu aclamații, a fost avocatul Gavril Tripon, directorul *„Coroanei"*, președinte de onoare, medicul Alexandru Pop, președinte de onoare al băncii „Bistrițiana", la care s-au adăugat, ca vicepreședinți, protopopul Grigore Pletosu și avocatul Victor Onișor, apoi fostul notar comitatens Leon Scridon senior, avocatul Victor Man, Petre Porțiu, Victor Moldovan sau funcționarii bancari George Curtean, Emil Chiffa, Aurel Belteag, Ștefan Porțiu etc.

Succinta introspecție în istoria băncilor bistrițene până la Marea Unire ne relevă unul din capitolele și realizările cele mai însemnate și mai consistente din viața socială și economică a oamenilor din această zonă a Transilvaniei, prin care elitele naționale locale au căutat să se înscrie în cursul firesc al proceselor de modernizare, totodată cu implicarea profundă în viața publică, administrativă, politică sau culturală.

Inițiatorii și conducătorii institutelor de credit *„Bistrițiana"* și *„Coroana"*, temerari în acțiunile financiare, și-au dovedit calitățile de lideri și în viața publică, confruntându-se, nu rareori, cu măsurile represive ale sistemului politic dualist. Din această perspectivă, s-au numărat printre cele mai de seamă personalități, ce au întreținut și au

în alegerile parlamentare din cercul electoral Năsăud (*sfârșitul secolului XIX-începutul secolului XX*), în „Anuarul Profesorilor de Istorie din România-Filiala Bistrița-Năsăud, Ed. Supergraph, Cluj-Napoca, 1, 2006, pp. 13–24.

[31] Vezi Pavel Tofan, *Memorii din 1918* (ed. Andreea Salvan), în *Bistrița – 90 de ani de la Marea Unire,* Asociația Profesorilor de Istorie din România-Filiala Bistrița-Năsăud, Ed. Barna's, Bistrița, 1998, pp. 69–108. Pentru sumele de bani și decontarea lor, *Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare,* coord. Adrian Onofreiu, Ioan Pintea, Cornelia Vlașin, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2018, doc. 131, p. 217; doc. Doc. 165, p. 140, p. 228–233; doc. 165, p. 261; doc. 171, pp. 268–270; doc. 175, pp. 274; doc. 176, pp. 275–277; doc. 182, pp. 282–284.doc. 186, p. 288; doc. 189, p. 295; doc. 190, pp. 296–301.

conturat, pe lângă o dinamică mișcare politică, o vie și diversificată viață culturală, în consens cu aspirațiile tuturor comunităților românești.

Liderii băncilor, dimpreună cu funcționarii acestora, au inițiat și au participat efectiv la organizarea manifestărilor culturale, unele de anvergură națională, au pregătit conferințe, serate culturale, reprezentanții teatrale sau de cor, prezentate frecvent în Bistrița, dar, în egală măsură, în localitățile rurale, ca adevărate caravane culturale, sub egida societăților culturale naționale, îndeosebi al *„ASTREI”*.

Prin aceste activități, instituțiile bancare s-au dovedit nu numai ca fermenți ai spiritului de coagulare și dezvoltare socio-economică, ci și de solidarizare culturală și națională, care, în timp, le-a adus recunoașterea de lideri ai aspirațiilor românilor din zonă, susținuți și urmați și în procesul unionist de la 1918.

Considerații referitoare la situația economică a orașului Bistrița în perioada interbelică

ADRIAN ONOFREIU*

Tema propusă spre abordare pare incitantă la prima vedere, cel puțin din perspectiva trecutului medieval al orașului, în care a avut un rol – spunem noi – poate, hiperbolizat, în economia Transilvaniei. Situat în extremitatea nord-estică a Transilvaniei, departe de centrele principale populate de coloniștii sași, s-a bucurat de drepturi și privilegii feudale, ca și de existența și activitatea breslelor, structura economică de maximă potențare a vremii.

Însă, și în acest cadru, așezarea a evoluat oarecum, atipic, față de celelalte centre săsești transilvănene, într-un cadru macroeconomic influențat, în primul rând, de legăturile comerciale cu Moldova.

Odată cu proclamarea *Außgleich*-ului în anul 1867, s-a deschis calea spre anularea autonomiilor provinciale ale Transilvaniei, fapt întâmplat în 1876, când *și* secularа autonomie săsească a fost lichidată. Traiectul evoluției viitoare s-a înscris pe linia capitalistă a dezvoltării. Cu plusuri și minusuri, economia bistrițeană a evoluat în consonanță cu restul Transilvaniei.

Primul război mondial, consecințele lui, materializate în actul de la 1 Decembrie 1918, au deschis perspective noi de dezvoltare pentru teritoriile reunite în România Mare.

În acest context, realitățile transilvănene post-conflict s-au conturat atât determinate de prevederile Rezoluției Adunării de la Alba-Iulia

* Adrian Onofreiu, Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, *adrianonofreiu@yahoo.com*.

din 1 decembrie 1918, cât și de poziționarea etniilor în raport cu noile realități geo-politice.

Dacă la baza alcătuirii noului stat român a fost proclamat, printre altele, principiul *„deplinei libertăți naționale pentru toate popoarele conlocuitoare"*[1], aplicarea acestuia în practică a întâmpinat deseori greutăți care păreau, în multe cazuri, insurmontabile.

Deși unirea Transilvaniei cu România, proclamată și recunoscută, cel puțin de sașii transilvăneni, prin Declarația de la Mediaș, din 8 ianuarie 1919[2] părea un proces legic și firesc, realitățile cotidiene interbelice au arătat că nu a fost un obiectiv simplu și ușor de realizat.

Rezultatul s-a materializat în faptul că, după secole de evoluție specifică – consecință a preponderenței politice a etniei germane și, după 1876, la nivelul comitatului, a celei maghiare – orașul și, odată cu el, întregul județ, și-au schimbat autoritățile, iar puterea decizională a fost preluată de români[3].

Evident, orașul, ca centru administrativ al redenumitului județ Bistrița-Năsăud și-a menținut poziția principală în toate domeniile față de restul localităților, fie ele orașe–cazul Năsăudului[4]–sau centre locale administrative, cum erau Rodna, Prundu Bârgăului, Teaca, Șieu, Lechința.

---

[1] *Victor Moldovan. Memoriile unui politician din perioada interbelică, ,* Ediția a II-a revăzută și adăugită, editori, Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2015,p. 78. „În proclamația apărută atunci – consemna Zikeli – toate naționalitățile conlocuitoare au fost asigurate de egalitatea în drepturi, drepturile la propriile lăcașuri de cultură, la autoguvernare și propria jurisdicție"; Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond personal *Zikeli Gustav,* d. 5 (text tradus), p. 46.

[2] În adunarea de la Mediaș, la care a participat din partea sașilor bistrițeni și Gustav Zikeli, aceștia au aprobat unirea și au anunțat „că devin partizani fideli ai noului stat". Iar concluzia memorialistului recunoștea faptul că „după sute de ani de apartenență la Ungaria, am devenit cetățeni români"; *Ibidem,* pp. 46–47.

[3] Adrian Onofreiu, „Mărturii documentare referitoare la relațiile minoritate/majoritate la Bistrița în primii ani după Unirea din 1918", în „Revista Bistriței", Bistrița, XXIV, 2010, p. 432.

[4] Pentru comparație, vezi Idem, *Năsăudul în perioada interbelică. Sinteze documentare*, în „Astra Năsăudeană", Năsăud, serie nouă, anul V (XII), nr. 9 (35), iunie 2017, pp. 42–49.

În același timp, perioada ce a urmat a fost caracterizată de speranță, indiferent de domeniile manifeste în societate. Un suflu nou, o nouă așezare a bazelor României Mari cereau imperativ, noi abordări și mai ales, materializări practice. În acest context, economia a fost văzută ca marea șansă a dezvoltării. Cu atât mai mult aici, unde erau create premise favorabile: căi de comunicație care relaționau cu restul provinciei: calea ferată Dej–Bistrița a fost deschisă la 3 mai 1886; Luduș–Bistrița, la 24 aprilie 1888; Bistrița–Bistrița Bârgăului, la 17 noiembrie 1898[5]. S-a adăugat rețeaua de drumuri – atâtea câte erau, sub denumirea prea generoasă de „șosele", care asigurau legătura cu Moldova, prin Pasul Tihuța, partea nordică, prin trecătorile Șetref, Rotunda, și zona de câmpie, prin rețeaua care traversa zonele Lechința și Teaca[6].

Alte elemente ale modernizării au fost reprezentate de introducerea apaductului și canalizării, între 1907–1913[7], și a curentului electric[8]. Cu toate acestea, în debutul României Mari, orașul Bistrița se prezenta ca o entitate ancorată în trecut, atât atitudinal cât și din punct de vedere al reperelor economice.

O primă consemnare a înzestrării în acest domeniu consemna existența următoarelor surse congruente:

1. Hotelul Fritsch: hotel restaurant și cafenea de prim rang. Camere curate, canal, băi, bucătărie și pivniță excelentă, serviciul conștiincios,

---

[5] *Căile de comunicație și transporturile din județul Bistrița-Năsăud,* Ed. Mesagerul, Bistrița, 1999, pp. 122–142. Au avut importanța lor pentru economia județului. „Liniile ferate aflătoare până acum în județ au deservit destul de bine interesele economice ale județului spre regiunea de vest, având direcție spre Cluj, Oradea, iar la Apahida, legătură spre București, citim în sinteza perioadei 1932–1937. Noile linii ferate de care vorbim mai sus, una spre est, care va face legătura cu Bucovina, iar cealaltă spre nord, realizându-se legătura cu Cehoslovacia, sunt de o importanță covârșitoare din punct de vedere economic pentru județul nostru și completează fericit lipsurile simțite până acum în ceea ce privește drumul de fier; apud. Adrian Onofreiu, *Contribuții documentare privind evoluția județului Năsăud. Sinteza pentru perioada 1932–1937,* în" Revista Bistriței", XXVIII, 2009, p 175.

[6] *Ibidem,* pp. 71–102.

[7] Ioan Mureșan, Adrian Onofreiu, *Primarii Bistriței 1307–2019,* mss, p. 143.

[8] *Electricitate și electrificare în județul Bistrița-Năsăud. Monografie,* Ed. Tipomur, Târgu-Mureș, 1996, pp. 79–85.

prețuri moderate.; garaj, benzină și ulei pentru automobile. Proprietari: Carol și Gustav Fritsch.

2. Fabrica de salam Friedrich Braedt, str. Spitalului, nr. 1–3: fabrică instalată cu electricitate, având cele mai moderne mașini, localuri de muncă și aparate de tocat: produce: cărnuri, carne afumată, untură, șuncă și salam de iarnă. Face cumpărături în Basarabia și Bucovina.

   Reprezentanțe: Oradea, Cluj, Dej, Sătmar, Beclean și Năsăud.
3. Ateliere de reparații: Frații Ludwig&Neckel. Atelier tehnic Bistrița, str. Măcelarilor, nr. 1. Atelier de reparații și turnătorie de metal: repară automobile, mașini industriale, agricole și de lucru, sudură autogenă, instalații de uzine industriale.
4. Bănci:
   a) Casa de Păstrare Bistrițiană Unită S.A Bistrița: fondată în 1918 prin fuziunea dintre Uniunea de Credit și Economii Bistrițane S.A. (1865) și S.A. Districtul Bistrițean (1874).
   b) Banca Comercială și Industrială S.A Bistrița: fondată în 1907: români+evrei: are și o secție separată de mărfuri.
   c) Banca de Credit S.A. Bistrița: fondată în 1906: firme cointeresate: Fabirca de sobe și teracotă S.A; S.A. pentru Comerț și Arendarea Morilor Orășenești din Bistrița.
   d) Casa de Păstrare a Văii Borgoului S.A Bistrița: anul fondării: 1907.
5. Băuturi:
   a) Kappel Friedman. Fabrică de rom și liqueururi: fondată 1920.
   b) Simeon Leib Majer. Spirt, liqueururi și vinuri en gros. Fondată în 1918.
   c) Frații Ullmann. Depozit de vinuri, fabrică de rom și liqueururi: anul fondării: 1917.
6. Cherestea:

   „Molidul” Societate în Comandită. David Brief&Co. Fabrică de cherestea, Bistrița: fondată în 1923; are o mașină de geluit și un fierestrău circular; produce scânduri de rezonanță. Claviaturi și

Rippenholz. Exportă în Germania, Elveția, Belgia, Anglia și Danemarca.

7. Confecții:
   Frații Smolka. Atelier de confecționat îmbrăcăminte., str. Lemnelor, nr. 30. Anul fondării: 1880. Confecționează haine și stofe de cămăși pentru țărani români și pentru lucrători.
8. Carl Braedt. Fabricație de ceară pentru altoit și hârtie pentru prins muște: fondată: 1876.
9. Exploatări de păduri:
   a) Întreprinderea pentru exploatarea pădurii din Lechința Săsească: fondată: 1894: producție de lemne de esență tare: cherestea, traverse, doage, frize brute.
   b) „Struniorul" S.A pentru Exploatarea de lemne Bistrița. Fondată: 1920. Fabrică: cherestea, scânduri, leți (lețuri), lemne de construcție, șindrile, marfă geluită. 60 de lucrători.
10. Friedric Orendi și Fiu& Carol Nussbächer. Magazin de fierărie, Bistrița. Fondată în 1856.
11. Materiale de construcții:
    Solomon Riedlich & Fii. Societate Comercială Anonimă pentru industria lemnului și materiale de construcție Bistrița. Fondată în 1897.
12. Mobile:
    Primul Sindicat al Tâmplarilor Bistrița. Fondat: 1910. Atelier propriu de strungărie și tapițerie, expoziție permanentă de mobile.
13. Pielărie:
    a) Asociația Curelarilor Bistrițeni. Fondată în 185?. Număr lucrători: 125. Produce: harnașamente de la execuția cea mai simplă până la cea mai luxoasă, șerpare țărănești, cingători, biciuri, genți de vânătoare și țărănești, articole de călărie și de voiaj.
    b) Friedrich Csallner. Articole confecționate din piele prelucrată. Fondată: 1917. Nr. lucrători: 10. fabrică curele de transmisiuni, curele de cusut și legat, harnașamente, jambiere, sandale, ghete pentru lucrători.

c) Carol T. Dengler. Fabrică și magazin de pielărie. Fondat: 1840; fabrică fețe de piele, talpă și piele de opinci.
d) Adolf Haitchi. Tăbăcărie și curelărie. Fondată: 1892. Nr. lucrători: 35. Fabrică fețe piele, piele pentru curelari, piele de opinci, biciuri, curele de transmisie.
e) Prima fabrică bistrițeană de pielărie. Ioan Laurentzi. Fondată: 1886. Specialitate: piele de opinci argăsită.

14. Săpun:
Friedrich Scholtes. Fabrică de săpun. Fondată: 1868. În special săpun de casă și praf de săpun. Importă din Franța.
15. Comerciale:
„Hermes" S.A Comercială. Fondată: 1920. Comerț cu cereale, făină, lemne, aromate și coloniale. (p. 130)[9].

Încercări timide de conturare a unui alt cadru economic față de cel din trecut erau sesizabile la nivelul raportărilor oficiale. În anul 1921 situația prezenta următoarele caracteristici: „au fost emise 109 certificate comerciale și 11 autorizații de concesiuni, s-au înregistrat 106 ucenici în registrul de ucenici și s-au emis 28 de cărți de muncă. În ultima vreme a fost vizibilă în rândul asistenților comerciali străduința de a încheia cu angajatorii lor contracte colective de muncă, astfel încât asistenții au fost ajutați faptic de Organizația Profesională Centrală a Social-Democraților din Cluj. Ca urmare a circumstanțelor, alianța muncitorilor devine tot mai puternică, astfel încât în ziua de azi un număr mare de meseriași activi în Bistrița sunt membrii al Asociației Profesionale a Social-Democraților"[10].

[9] *Almanahul Comercial și Industrial al României-Mari,* Arad, [1924], Camera de Comerț și Industrie Arad, pp. 123–130.

[10] Cu toate acestea, au fost înregistrate și conflicte de muncă, cu ucenicii de frizeri și metalurgiști.; apud. Adrian Onofreiu, *În România Mare. Contribuții documentare referitoare la situația județului Bistrița-Năsăud,* în „Revista Bistriței", Bistrița, XXX–XXXI, 2016–2017, p. 212.

Au contribuit la acestea scumpirea traiului zilnic[11], greutatea aprovizionării populației cu cele necesare traiului zilnic, activitate care a revenit Federalei societăților cooperative din Bistrița, pentru întreg județul Bistrița-Năsăud[12], gradualitatea și dificultățile aplicării Reformei Agrare din 1921, deoarece „exproprierile cad mai toate în fostul district al Bistriței. Afară de Galați și Bileag/Domnești, despre care am pomenit în foaia noastră, s-au declarat prin comisiunea județeană de expropriabile și deci, s-au dat în arendă forțată bunurile Institutului cetățenilor săraci din Bistrița (241 jug) 10 jug, proprietatea orașului și 231 jug. de la firma Rohrlisch&Brecher.

Au mai fost expropriate: Budacul Săsesc/de Jos, Dorolea, Sigmir, Uifalăul Săsesc/Corvinești și Ghinda, Crainimăt, Sărățel, Tărpiu, Șieu[13], faptului că în urma aplicării legii, a rezultat constatarea că în *structura proprietății funciare* a județului predomina *mica proprietate* (33.206 proprietăți, în suprafață de până la 10 ha), urmată de cea mijlocie (4.643 proprietăți) și cea mare (79 proprietăți). Alături de acestea, în urma Reformei Agrare de după primul război mondial, au mai primit pământ un număr de 3.420 țărani și s-au cumpărat 1.015 loturi de pământ. Caracteristica principală a fost aceea că întreaga proprietate era fărâmițată, din cauza vânzării și a divizării, prin moștenire.

Nu a fost întâmplător acest fenomen, deoarece inclusiv la Bistrița subzistau ca surse de venituri: păduri: Poșuți, 24 jug. 30 stj^2 (Valea Budacului); Codrișor: 64 jug. 1415 stj^2; Șanț, 37 jug. 3428 stj^2; Ciurgău

[11] „De zece ori zece, dacă am zice, că s-a scumpit traiul după războiul care a zguduit lumea din 1914 până în 1918, tot n-am greși". Și continua ziarul local, consemnând faptul că „Proprietarii de case, de moșii, vite, păsări, oricare ar fi, își valorifică proprietatea ori prin închiriere, ori prin vânzare. Producătorii? Zarzavat, fructe, brânzeturi, își valorifică produsele și le urcă la prețul curent, înzecit, însutit...cum poate. Negustorii, fabricele? Li se cunoaște făina: „eiusdem farinae". Muncitorul? Dacă nu plătești cât cere, nu lucrează. Țăranul? E și el un producător și cearcă! cu cât îți dă oul, pasărea, laptele, merele, etc"; apud. „Gazeta Bistriții", Bistrița, anul I, nr. 1, 1 ianuarie 1921, p. 3.

[12] „Însărcinată, ca organ executiv al Comisiunii județene de aprovizionare, cu aprovizionarea întregului județ cu cereale"; apud. *Ibidem,* nr. 24, 5 noiembrie 1921, p. 2.

[13] *Ibidem,* nr. 11, 16 aprilie 1921, p. 1.

(spre Budac și Jelna): 98 jug. 569 stj^2; Râpa (Ghinda – Jelna): 325 jug. 872 stj^2; Capiești (Ghinda): 4 jug. 1320 stj^2; Capieștii Mici (Ghinda): 23 jug. 230 stj^2; Rotarilor (Aldorf): 15 jug. 535 stj^2; Hirșa Mică (Aldorf): 5 jug. 739 stj^2; Hirșa Mare (Dumitra): 59 jug. 536 stj^2; Poiana Botoșana (Dumitra): 38 jug. 240 stj^2; Spinii Mici (Tărpiu): 3 jug. 1829 stj^2; Dumbrava (Tărpiu): 785 jug. 1306 stj^2; Pojernița Mare (nord-vest): 76 jug. 76 stj^2; Pojernița Mică: 48 jug. 465 stj^2; Poligonului (vest): 132 jug. 1554 stj^2; La Soare (vest): 55 jug. 515 stj^2:; Ciurgău (est): 5 jug 579 stj^2. *Total: 1.130 ha 3525 m^2* ; *Cărămidăria*: 53 jug; fânațe: *Dealul Auriu, Pe Codrișor, Valea Boilor*; izlazuri comunale: *Bobeica, Valea Tărpiului*; veniturile realizate din încasarea dreptului de vamă în următoarele puncte instalate începând cu: Aldorf (1913); Jelna (1910); Dumitra (1890); Tărpiu (1910); Budac (1910); Heidendorf (Viisoara), 1890; Piața Decebal. (1890); Casă pentru bilete de vite (1932–1933) și 2 căsuțe de vamă din obor (1932–1933)[14].

Dacă în domeniul proprietății funciare situația orașului prezintă caracteristici încă definite de economia agrară de subzistență, o situație diferită constatăm în domeniul activităților economice amprentate de industrializare. Progresul, atâta cât poate fi constat, se înscrie pe linia evoluției generale a sectorului referențial.

Nu surprinde faptul că, de la condițiile patriarhale de la sfârșitul anilor '80 ai secolului XIX[15], întrezărim, în primele decenii interbelice, semne ale dezvoltării industriale. Deși timide, definite ca mici inițiative în varii domenii, direcțiile dezvoltării pe acest traseu apar și aici. În acest sens, o recenzare din anul 1923, în vederea realizării unei monografii a orașului, prezenta următoarea situație: 1.601 case/locuințe; școli de

[14] A.N.B-N., *Primăria orașului Bistrița* – dosar bunuri publice proprietatea orașului, inv. 6, *passim*; inv. 7, f. 1–12, 15–95; inv. 9, *passim.* Vezi și *Amenajamentul silvic al orașului Bistrița,* reg. inv. 21.

[15] Când domneau condiții încă patriarhale. Breslele mai existau ce-i drept, însă nu mai aveau viață interioară, nu mai aveau probleme de rezolvat; strictele lor legi stăteau în calea progresului economic", s-a ajuns la situația în care „dezvoltarea tehnică se apropia, timpul mașinilor și astfel, meseria ca plug de aur, a trebuit să se dea pas cu pas, de o parte"; apud. A.N.B-N, fond *Zikeli Gustav,* d. 5, p. 11.

ucenici de stat: 1+7 ajutători; școli de ucenici de stat: 3 ajutători; școli agronomice săsești: 2; fabrici: 3 fabrici de piele; 1 fabrică de beton; 2 fabrici de tâmplărie; 1 fabrică de lest[16].

Cu totul aparte se prezint sectorul micilor meseriași, care dezvoltă activități în varii domenii de activitate. Aceștia reprezintă unul din factorii dezvoltării industriale, atât cât era realizabilă, cu initiative aparte, dar definind o categorie în creștere continuă și contributoare în bună măsură la efortul economic al orașului. Întâlnim un conglomerat și, în același timp, o mulțime de meserii, practicate atât în ateliere proprii, cât și în mici întreprinderi cu trăsături germinale ale industriei, chiar dacă în fază gregară, incipientă. Consemnările din listele celor cu drept de alegere pentru Camera de Comerț și Industrie din Cluj – organism căruia îi era arondat din punct de vedere industrial și județul Năsăud (denumire de după 1925) fascinează prin ingeniozitatea și apetența – de multe ori, provocată de condițiile socio-economice – pentru ceeea ce putea fi definit ca *„meseriaș”*.

O enumerare succintă ne oferă imaginea unei continue transformări, a eforturilor de adaptare la cerințele unei lumi noi, în care „orășenii” trebuaiu să-și asigure subzistența lor și a numeroșilor membri ai familiilor.

Este fascinantă diversitatea profesiilor, de la cele definte în sfera lucrativă: croitori – ucenici croitori dame, textile, cizmari, cojocari, – cojocari căciulari, blănari – șelari-curelari, comercianți, instalatori gaz-apă, turnători fier, coafori-frizeri, fierari, ceasornicari, dentiști, morari, măcelari, mezelari-curățători intestine, cofetari, ospătari-chelneri, brutari, fotografi, tipografi, tăbăcari, mineri, mecanici auto-moto, mecanici ajustori, mecanici, mecanici mașini agricole, lăcătuși-strungari fier, lăcătuși-mecanici, electricieni-instalatori, tinichigii, tâmplari, tâmplari de binele, rotari-căruțași, dulgheri, dogari, zidari, zidari și arhitecți, zugravi-vopsitori, sobari, hornari (coșari), cioplitori în piatră, modiste

[16] Adrian Onofreiu, *Bistrița-încercări monografice după 1918* în „Revista Bistriței”, Bistrița, XXV, 2011, pp. 246–247.

și pălărieri, până la unele particularizate, cu ușor aer bonom și nostalgii din vremuri trecute: sitar, săpunar, pieptănar, perier, piuar, dărăcitor, compactor, olar, căldărar, grădinar, frânghier, umbrelar, sculptor, strungar în lemn, lemnar, încadrator-poleitor, cuțitar, tocilar, tapițer, legător de cărți, cărămidar, sau a celor care anunțau timpuri ale moderinzării: lucrători fabrică, cauciucari, geamgii, opincari, betonari, pavatori, circularist, expeditor, giuvaergiu, bijutier, lumânărar, optician, electrician radio, sifoane, turtar, corsetieră, haine și rufe, boiangii, lăptari, pescari, flori artificiale, curățătorie chimică, modistă, pălărier, tricotaj, berar, pictor firme, instalator apă-gaz[17], la care se adăugau așa numiții *„meseriași particulari”*[18].

Lista lor s-a diversificat, ceea ce arată adaptarea la cerințele unei economii încă autarhice, orientată spre satisfacerea nevoilor membrilor comunității, în condițiile unui trai modest, supus privațiunilor și greutăților cotidiene[19].

Au apărut însă și noi profesii, determinate de dezvoltarea unor sectoare din sfera proiectării construcțiilor[20].

---

[17] Sinteza a fost realizată prin consultarea inventarului documentelor păstrate la A.N.B-N, fond *Camera de Muncă Cluj–Oficiul Bistrița, passim*. În anul 1934 erau înscriși în listele de alegători pentru Camera de Comerț și Industrie Cluj un număr total de 1823 alegători/meseriași, în varii domenii: tăbăcar, pantofar, croitor, zidar, sobar, *lucrător*, *ziler, servitor, cărăuș,* rotar, fierar, tâmplar, cărămidar, curelar, ceasornicar, zidar, morar, cojocar, măcelar, vopsitor, zugrav, pantofar, sobar, tinichigiu, strungar, turtar, armurier, vopsitor, dogar, șofer, mecanic, vizitiu, cismar, frizer, chelner, modistă, tipograf, coșar, croitor, mașinist, fotograf, bărbier, zețar; *Lista alegătorilor pentru Camera de Comerț și Industrie Cluj*, [1934], p. 470–496.

[18] În anul 1935, în număr de 337, profesând ca și calfă comercială, funcționar, agent, lăutar, dentist, casieră, vânzător gazete, lăutar, încasator, vânzătoare, gazetar, camerist, șef birou, comerciant, farmacist, contabil, secretar, agent; *Lista alegătorilor înscriși pentru Camera de Muncă Cluj-Secția Funcționarilor Particulari,* 1935, pp. 92–96.

[19] Înregistrate astfel: băcănie, cereale, manufactură textile, restaurant, turtar, fotograf, auto-taxi, fabrică de apă gazoasă, comerț cu intestine, opinci, cârciumă, brutărie, bodegă, bazar, ospătărie, coloniale-delicatese, fier vechi, vechituri, ceasornicărie și comerț cu bijuterii, vânzarea florilor artificiale și naturale, între. de expediție, varciment, librărie, orologier; *Lista alegătorilor înscriși pentru Camera de Comerț și Industrie din Cluj, Anul 1936,* pp. 49–51.

[20] Schuster Ernest, arhitect diplomat din 1920; Pfaundler Ottmar, arhitect recunoscut; Corpul Arhitecților din România*, Tabloul arhitecților înscriși în corp până al 31*

În acest cadru general al nevoii de forță de muncă calificată – desigur, la cerințele și condițiile de atunci – nu surprinde faptul că a fost declanșată o adevărată bătălie pentru crearea instituțională a formelor de pregătire a acesteia. Acțiunea a fost mai mult teoretizată la nivel ideatic, începând de la impunerea sintagmei potrivit căreia „*meseria este plug de aur*”[21], continuând cu îndemnul adresat părinților de a-și da copiii la meserii[22], în contrapondere cu tendința, care căpăta materializare, de orientare spre cariere birocratice sau intelectuale[23]. Odată cu apariția celui de la doilea ziar în județ, a fost începută o susținută campanie în favoarea meseriilor, fie prin sfaturi referitoare la organizarea atelierelor[24], înființarea de școli pentru meserii[25], preocuparea pentru îmbunătățirea situației ucenicilor, supuși bunului plac al

august 1933, p. 7, la care s-au adăugat arhitecți recunoscuți: Hoffstädter Carol, din 1935 și profesioniști cu drepturi limitate: conductori desenatori de arhitectură diplomați și autorizați: Berger Fr., din 1921; Corpul Arhitecților din România, *Tabloul Arhitecților Diplomați, membrii ai Corpului Arhitecților din România înscriși în Corp până la 1 aprilie 1937,* pp. 21, 26.

[21] „A fi meseriaș priceput, harnic, cruțător, fără ambiții exagerate, înseamnă a avea mulțumire sufletească, a se simți fericit în viața aceasta grea pe care o ducem toți. Viața își are cursul ei firesc cu înlesnirile ori greutățile ce-i stau în cale, priceperea și munca meseriașului este întotdeauna căutată și plătită”, se clama în presa locală; Gazeta Bistriței”, Bistrița, anul IV, nr. 3, 1 februarie 1924, p. 1.

[22] „Părinților – și celor cu situație materială mai bună – nu putem să le dăm un sfat mai bun – se preciza în presă – decât să-și dea fiii lor la aceste școli. Părinți, dați-vă copiii la meserii!; Idem, anul VI, nr. 17, 1 septembrie 1926, p. 1.

[23] „Tineretul nostru s-a îndreptat spre școli și bine a fost așa, dar acum am început să avem oameni cu carte destui și *ne lipsesc industriași, comercianți, meseriași români, deci tineretul nostru trebuie să-și îndrepte privirile spre aceste cariere, fiindcă se știe că meseria e plug de aur la casa omului. Părinți, dați-Vă copiii la cariere practice*!; Idem, anul VIII, nr. 16, 15 august 1928, p. 3. Desigur, aveau în vedere și înfiripareа tradiției în rândul românilor, începând din 17 martie 1895, data înființării reuniunii meseriașilor; Ștefan Lupu, *Jubileul de 25 de ani a Reuniunii meseriașilor români din Bistrița,* în Idem, anul VI, nr. 15, 1 august 1926, p. 2.

[24] „Instrumentele, sculele, materialele să fie aranjate în chipul cel mai practic și ordonat”, necesitatea de a face reclamă, care era „legătura între producător și consumator și fără ea, comerțul ar stagna” și întocmirea unei minime contabilități, „contabilitate în chipul cel mai primitiv trebuie să aibă chiar și cel mai mic atelier. Fiecare patron trebuie să cunoască veniturile realizate, pentru a putea hotărî în ce grad poate suporta cheltuielile”; „Săptămâna”, Bistrița, anul I, nr. 5, sâmbătă, 28 aprilie 1928, p. 4.

[25] *Ibidem,* nr. 23, sâmbătă, 1 septembrie 1928, p. 4; anul III, nr. 13, 29 martie 1930, p. 3.

patronilor[26] sau crearea condițiilor pentru calificarea în meserii[27], cu ajutorul căminelor de ucenici[28], a căror realizare a fost consemnată și la Bistrița[29].

Dacă la nivelul incipient au fost cosemnate progrese, aceleași aspecte pot fi identificate și la nivelul formativ, al celor deja calificați. În acest sector, s-a cristalizat o tendință de unificare a eforturilor individuale ale micilor meseriași, cu intenția de a realiza o organizație profesională specifică, care să le apere interesele. Pornind de la necesitatea creării clasei de mijloc, eforturile au fost concentrate pentru sprijinirea meseriașilor, „*cel mai eficace mijloc pentru crearea unei burghezii românești* (s. n.)”[30], crearea cadrului asociativ, prin înființarea Uniunea micilor industriași și meseriași patroni în oraș[31], care

[26] Deoarece situația se prezenta în felul următor: „Primul an este întrebuințat aproape numai pentru lucrări de bucătărie, pentru lucrări de servitori și servitoare. În multe case vezi ucenicii spălând vasele și mestecând chiar și mămăliguța. Și ei, săracii, cred că așa ar trebui să fie. Al doilea an este aproape identic cu primul și timpul scurt care rămâne ucenicului pentru învățarea meseriei, este cu totul insuficient”;, Idem, anul I, nr. 16, sâmbătă, 14 iulie 1928, p. 4.

[27] După cum informa presa: „La Școala de Stat pentru ucenicii de meserii și comerț din Bistrița, înscrierile pentru anul școlar 1929/1930 se vor ține din 1–6 septembrie. Examenele de corigență se vor ține de la 7–10 septembrie. Înscrierile elevilor reușiți la examenul de corigență ori declarați repetenți se vor ține de la 11–13 septembrie. Prelegerile se încep la 16 septembrie”; „Gazeta Bistriției”, Bistrița, anul IX, nr. 18, 28 august 1929, p. 3.

[28] Vezi consemnarea eforturilor în acest sens: *O nouă instituție culturală în Bistrița*; *Căminul pentru ucenici,* în „Gazeta Bistriției”, Bistrița, anul IX, nr. 7, 28 martie 1929, pp. 6–7 și în „Săptămâna”, Bistrița, anul II, nr. 15, sâmbătă, 6 aprilie 1929, p. 2. Vezi și *Importanța căminelor de ucenici*!, în Idem, nr. 19, sâmbătă, 4 mai 1929, p. 2.

[29] „Comitetul Căminului de ucenici din Bistrița aduce la cunoștința patronilor, părinților și celor interesați, că Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale a deschis la Bistrița, Suburbiul de Jos, nr. 20, un Cămin pentru ucenici, care învață meseria la patronii din oraș și unde sunt 40 locuri disponibile”, în „Gazeta Bistriției”, anul X, nr. 24–25, 26 august 1930, p. 5. Deschiderea a avut loc la data de 1 noiembrie 1930; Ibidem, , nr. 33–34, 20 noiembrie 1930, p. 6.

[30] Idem, anul XI, nr. 2, 17 ianuarie 1931, p. 1.

[31] Președinte, Dumitru Bețuan; vice-președinte, R, Csallner; casier, Friedrich Szmolka; secretari: O. Langenhan și A. Petringel; membri: Goga Ioan, Keresztes A, Matias Șt, Fritz Sturm, C. Hermann, Schlesinger R, Weinberger A, Neumann I, Archiudean I, Binder A, Miszner F, Roth Leopolod; „Săptămâna”, Bistrița, anul III, nr. 25, sâmbătă, 21 iunie 1930, p. 2. O posibilă sursă a fost modelul oferit de *Statutele Uniunii*

și-au expus doleanțele într-o importantă adunare la Bistrița, în data de 2 februarie 1931. Adunarea tuturor comercianților și micilor industriași și meseriași s-a desfășurat în sala mare a Hotelului Central; au participat peste 1.000 de persoane. A fost *„adunarea tuturor reuniunilor meseriașilor: români, sași și unguri, comercianților și a micilor industriași; prima adunare în orașul nostru, în scopul de a cere guvernului o grabnică intervenție, pentru a salva din ghearele peirii aceste clase, care sunt gata să cadă din cauza crizei economic-financiare prin care trecem"*[32]. Nu a fost întâmplător protestul, deoarece taxele și impozitele trebuiau achitate la timp. *„Impunerea micilor meseriași și industriași din orașul Bistrița cu un impozit fix asupra cifrei de afaceri se va efectua din partea Comisiunii de impunere la Administrația Financiară în ziua de 2 iunie 1930, anunța presa. Meseriașii și industriașii se vor prezenta cu declarația despre situația întreprinderii și registrele lor despre circulația făcută anul trecut"*[33]. În același timp, administrația orașului a creat un organism consultativ și cu rol de control, *autoritatea industrială*, care alegea oamenii de încredere. Spre exemplu, în anul 1929, autoritatea a decis *„înființarea alor patru secțiuni ale oamenilor de încredere: 1. Secțiunea pentru controlul registrelor industriale; 2. Secțiunea pentru controlul școlilor de ucenici; 3. Secțiunea pentru controlul atelierelor și lucrătorilor; 4. Secțiunea pentru controlul fabricilor: președinte, Rottmann G. Friedrich, membrii: Beșuan Pavel*

regnicolare a Muncitorilor constructori din România, Tipografia „Gutenberg", Cluj, C. Victoriei, 38, 1921 sau cea existentă în centrul minier Rodna, *Statutele Reuniunii Meseriașilor din Rodna-Veche,* în A.N.B-N, fond *Tribunalul județului Năsăud-statute societăți,* inv. 327/1931, f. 1.

[32] „Săptămâna", Bistrița, anul IV, nr. 146, sâmbătă, 7 februarie 1931, pp. 1–2. Vezi textul moțiunii în anexa nr. 1.

[33] „Gazeta Bistriței", Bistrița, anul X, nr. 13–14, 27 mai 1930, p. 4. Pentru perioada 1932–1937, orașul Bistrița a achitat suma de 79.927.874 lei, rezultatul achitării principalelor categorii de impozite, *agricol, comercial și cel pe salarii*; apud. Adrian Onofreiu, *Contribuții documentare privind evoluția județului Năsăud. Sinteza pentru perioada 1932–1937,* în „Revista Bistriței", XXVIII, 2009, pp. 181.

și Szmolka Friedrich"[34]. În același registru s-a înscris și reglementarea privind plafonarea prețurilor, prin introducerea valorilor maximale la care puteau fi vândute produsele[35].

Nu ar fi completă prezentarea succintă, fără a menționa și alte aspecte. Dacă în principal, evoluția economică a orașului a cunoscut un parcurs definit de mici afaceri/organizații individuale sau cu un număr restrâns de lucrători, pot fi sesizate și elemente ale creării și dezvoltării industriei mari, reprezentată de întreprinderi cu un număr mai mare de lucrători și implicit, a cifrelor de afaceri net superioare.

În sinteza pentru perioada interbelică constatăm că orașul Bistrița dispunea de următoarele întreprinderi industriale și comerciale:

1. Fabrica de bere Rohrlich & Brecher din Bistrița, evreiască, cu un capital de 2.272.688 lei;
2. Fabrica de sobe ceramice S.A Bistrița, evreiască, cu un capital de 5.000.000 lei[36]
3. Fabrica de mezeluri și șuncă, Fii lui Friedrich Braedt.
4. Uzina electrică a orașului.

La acestea se adăugau mici ateliere, chiar dacă erau înregistrate sub denumirea pretențioasă de *„fabrici":* Moara Gustav Csallner; o uscătorie de prune și mere; un cazan industrial de rachiu, proprietatea unei firme românești, numită Istrate și Șomotecan; Frații R. Kohlruss, în domeniul prelucrării cărnii; lăptăriile „Vera" și „Aurora"; în domeniul fabricării lichiorurilor: Ullman Armand; Friedmann Appel; Simon Leib Meier; prelucrarea lemnului: Cooperativa tâmplari; Scholtes Wilhelm; curelărie-tăbăcărie: Haitchi A.; Ludwig G. & Carol; Societatea Cooperativă a Curelarilor; vopsitorii de haine: Fekeshazi Aurelia;

[34] „Săptămâna", Bistrița, anul II, nr. 18, sâmbătă, 27 aprilie 1929, p. 3. În total, persoane de încredere ai autorității industriale: 20 plini; 6 membri supleanți; „Gazeta Bistriței", anul IX, nr. 7, 28 martie 1929, p. 2.

[35] *Prețuri maximale,* în *Ibidem*, nr. 14, 14 iulie 1929, p. 5.

[36] Vezi pe larg istoricul și evoluția la Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, *Românii din Bistrița. Studii. Documente., Mărturii. Volumul I,* Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018, cap. *Fabrica de teracotă din Bistrița,* pp. 397–403.

Fabian Domokos; Fabrica de perii; fabricarea săpunului: Scholtess Fr.; Vieel David; Lohrer Wilhelm.

La Camera de Comerț și Industrie Cluj-Filiala Bistrița erau înregistrate însă mult mai aproape de adevăr firmele. Exemplificăm cu cele din oraș:

– *Stamboli S.A Bistrița* pentru exploatarea terenurilor pomicole, comerțul și exportul de fructe, legume și cereale en-gros, pe cont propriu; înmatriculată la data de 19 iunie 1933; poz. 6.
– *Fabrica de sobe și produse ceramice S.A* – societate anonimă – Bistrița, str. Domide, nr. 1: fabricarea de olane, lespezi de faianță, plăci de învelit și de ciment, țevi de drenaj și argile, furnituri de teracotă, și alte articole aparținând industriei de argilă, și montarea sobelor de teracotă, producerea învelitorilor de pereți, executarea lucrărilor constructive împreunate cu întrebuințarea articolelor de industrie artificială de argilă. Vânzarea fabricațiunilor fabricei cu ridicata și în amănunt. Încheierea lucrărilor de executarea lucrărilor și transporturilor produselor firmei. Preluarea în comision a mărfurilor de specialitate. Cumpărarea și ținerea în funcțiune a întreprinderilor industriale, care se ocupă cu producerea fabricatelor similare: data înmatriculării: 19 iulie 1917, pe o perioadă de 50 de ani de la înființare. Poz. 13.
– *Prima Fabrică de Hârtie din Ardeal S.A.*; poz. 32[37].

Rămâneau însă dominante meșteșugurile, conform următoarei situații, la nivelul județului: patroni: români – 50; sași – 384; unguri – 137; evrei – 215; alții – 25; Lucrători (Calfe): români – 733; sași – 438; unguri – 239 ; evrei – 143; alții – 31.

Dinamica înființării firmelor la nivelul județului a fost: 1932: individuale – 903, sociale – 139, în total 1041; 1937: individuale – 1.205, sociale – 159, în total 1.364; deci, un spor de 323, din care 302 individuale

[37] A.N.B-N, Fond *Camera de Comerț și Industrie Cluj-Filiala Bistrița,* registru analitic firme sociale.

și 21 sociale. Rezultă un progres cu 87 firme românești, 4 maghiare, 115 evreiești, 31 germane și 2 diverse[38].

Toate acestea aveau însă de înfruntat condiții dificile, mai ales o dată cu declanșarea crizei economice, în anul 1929. Nu întâmplător, în ședința Consiliului de Igienă și Ocrotire al județului Năsăud, din data de 23 septembrie 1931, s-a expus imposibilitatea aplicării articolului 528 din Legea sanitară, care prevedea impunerea unei taxe pentru toate firmele care existau. *„Cele mai multe industrii stagnează sau sunt exercitate în mod primitiv, numai de solicitatorii autorizațiunii, astfel, nu pot câștiga nici hrana necesară pentru el și familia lui, citim în textul protocolului de ședință – iar prăvăliile de pe sate sunt mici întreprinderi, unde tot venitul la cele mai multe nu se poate socoti trimestrial, la 500 de lei, cât se prevede minim în lege; în unele prăvălii toată marfa nu are valoarea de 500 de lei"*[39].

La fel de interesantă a fost și evoluția sistemului de credit. Băncile care finanțau nevoia de credit a pieței – în afară de Banca Națională a

[38] Consiliul de Igienă și Ocrotire al județului Năsăud, în ședințe lunare, lua în dezbatere cererile pentru eliberarea autorizației de funcționare: băcănii, tăbăcării, cazane fiert rachiu, fierării, măcelării, birjari, cârnățar-măcelar, brutărie, pantofărie, croitorie, atelier modistă, frizerie-coafor, fabrică de apă gazoasă, cojocărie, cuptor de cărămizi de teracotă, tâmplar, fabrică de săpun, birou și atelier de arhitectură, sitar, *comerț cu ziare*, transportul persoanelor cu o birjă cu un cal, fotograf, cazan de fiert rachiu și spirt, dentist, bombonărie, magazie pentru zdrențe, cârpe și piei crude. În referatul prezentat de delegația consiliului erau prezentate: adresa exactă, descrierea încăperii/încăperilor, după caz, dotările, dacă era izolat de restul locuinței și dacă solicitantul era sănătos. Concluzia fiecărui punct dezbătut: avizare/nu favorabilă; se încunoștința autoritatea administrativă competentă și se fixa suma de plată pentru Fondul sanitar județean și comunal; fiecare „industrie" era impozitată separat. În cazul constatării funcționării fără autorizația consiliului sau fără a respecta cerințele impuse de acesta, se trimitea autorității administrative competente propunerea de închidere a stabilimentului. Consiliul era prezidat de medicul șef al județului și mai cuprindea: medicul orașului Bistrița, medicul primar al spitalului județean, medicul șef al garnizoanei, inginerul județean, medicul veterinar al județului, medocul ambulatoriului Bistrița, delegatul Consiliului orașului Bistrița și al Consiliului Județean, delegatul Camerei de Comerț și Industrie Cluj; A.N.B-N, fond *Serviciul Sanitar al județului Năsăud*-registre procese-verbale de ședințe ale Consiliului de Igienă, 1925–1936.

[39] *Ibidem,* registre procese-verbale de ședințe ale Consiliului de Igienă, 1930–1932, proces-verbal din data de 23 septembrie 1931.

României, pe calea creditului de reescont – erau Banca Generală de Economii S.A. Sibiu și Casa de Păstrare din Târgu-Mureș, care interveneau prin sucursalele din orașul Bistrița. Concluzia era că *„pe când băncile românești din județ cu un capital și rezerve de lei 5.433.153 nu am avut nici un leu reescont la Banca Națională, băncile săsești (acele ungurești nu contează) cu un capital și rezerve de numai 1.699.520 lei, au avut polițe reescontate la Banca Națională în sumă de lei 5.195.349. Iată deci cifre care arată clar, cât de puțin s-a ținut cont – altădată – de interesele noastre de ordin național și material și pe de altă parte, cât de mult au știut sașii din județ să prețuiască creditul și să găsească căi de exploatare chiar și a fondurilor Băncii Naționale în favoarea lor"*[40]. La aceasta situație s-au adăugat și efectele crizei economice, resimțite în sistemul creditării încă din anul 1927. De aceea, populația era sfătuită să manifeste prudență în angajarea de credite și o dată ce le-a făcut, să le plătească la timp returnarea lor. *„Pe lângă recolta slabă se simte în țară o mare lipsă de bani între oameni, care durează de peste un an de zile. E urmarea scumpirii din anii trecuți a mărfurilor industriale, a urcării dărilor, diferitelor taxe, timbre*", Iar soluțiile la îndemână erau condensate în următoarele recomandări: *„Cei ce fac afaceri să nu se prea întindă cu ele, ci să caute să și le întărească, să chivernisească bine ce au și ceea ce au făcut în anii trecuți. Pe datorie mai îndelungată să nu se vândă marfa agonisită. Mai bine ceva mai ieftin dar cu bani gata. Banii la bănci azi sunt foarte scumpi"*[41].

Comerțul, ca modalitate de valorificare a producției, inclusiv a celei industriale, era o altă activitate economică importantă. Având în vedere același algoritm al reprezentării, potrivit căruia majoritatea firmelor

[40] Pe larg la Adrian Onofreiu, *Contribuții documentare privind evoluția județului Năsăud. Sinteza pentru perioada 1932–1937...,* p. 178.

[41] „Nu vă împrumutați pentru ori și ce, numai în cazuri grele, neprevăzute, recurgeți la banii din bancă, scria presa, continuând: cei ce aveți deja bani împrumutați din bănci, *plătiți-vă ratele și dobânzile* (s.a.).Nu tot tărăgănați, căci în chipul acesta omul foarte ușor se năruie. Un obligământ odată luat, trebuie să-l împlinești. În schimb învață a te restrânge pentru viitor"; Gazeta Bistriței", Bistrița, anul VII, nr. 21, 24septembrie 1927, p. 2.

erau înregistrate în orașul Bistrița, situația se prezenta astfel: total firme – 281, din care: individuale – 255, societăți în nume colectiv – 8, societăți anonime în nume colectiv – 1, cooperative – 1, de stat, județ, comună – niciuna, altă formă – 16.

După domeniile în care activau, au fost înregistrate: alimentar: total 94, din care 91 individuale, 1 societăți în nume colectiv, 1 cooperativă, 1 altă formă; hoteluri, restaurante, cârciumi, cafenele: total 67 – 65 individuale, 2 societăți în nume colectiv; comerț cu articole de îmbrăcăminte și confecțiuni: total 53 – 50 individuale, 1 societate în nume colectiv, 1 societate anonimă pe acțiuni, 1 altă formă; comerț de materiale de construcții și mobile: total 15 – 14 individuale, 1 altă formă; comerț de mașini, aparate: total 10, din care 7 individuale, 2 societăți în nume colectiv, 1 altă formă; produse chimice și droguri: total 9, din care 9 individuale; comerț de produse agricole și animale brute, târguri, oboare, și comerț ambulant: total 12, din care 10 individuale, 2 altă formă; alte întreprinderi de comerț: total 11, din care 9 individuale, 2 societăți în nume colectiv[42].

Progresele, atâtea câte au fost, au rămas consemnate și de instituția în domeniul muncii și ocrotirii sănătății, Camera de Muncă Cluj – Oficiul Bistrița[43].

De asemenea, pot fi menționate, pentru *„tușele”* individuale, reclamele din ziarele *„Gazeta Bistriței”* și *„Săptămâna”,* care încercau să ofere o imagine cât mai pozitivă pentru cei care le plăteau, firmele industriale, comerciale, bănci, antreprenori sau inițiative particulare. Publicitatea acestora a fost mult mai conectată la realitatea zilnică și oferea barometrul firmelor, în dinamica lor evolutivă, dintre care amintim câteva: *„Frații Ludwig și Neckel – atelier tehnico-mechanic cu depozit de tot felul de articli și material de instalații, mașini de cusut și biciclete, articole electro-tehnice, benzină pentru motor, ulei pentru mașini și*

[42] *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930. Vol. X: Întreprinderi industriale și comerciale,* publicat de Sabin Manuilă, Tipărit la „Monitorul Oficial”, Imprimeria Națională, București, 1938, p. 101.

[43] Vezi anexa 2.

cilindre", Str. Spitalului, nr. 2 și Suburbiul de Jos, nr. 38[44]; „Victor Gärtner-fabrică de cement și întreprindere de orice lucrări de beton", str. Gării; „Redlich Salamon și Fii – societate comercială anonimă pentru industria lemnului și materiale de construcție", str. Gării; „*Tipografia Națională „G. Matehiu"*, Bistrița, str. Spitalului, nr. 5; „*Frisch – Întreprinderea transporturilor de persoane cu automobile Bistrița–Reghinul Săsesc"*, sediul la Hotelul Fritsch; „*Frații Braedt – fabrică de mezeluri, salamă și conserve de carne"*, la care se adăuga și „fabricarea de gheață", str. Spitalului, tel. 40; *„Victor Fritsh – atelier technic"*, str. Spitalului, nr. 13; *„Frideric Csallner – depozit de carbid, ulei și alte materiale ungătoare"*, str. Urezului, nr. 13, Nouă de Sus, 10/A; *„Birou de architectură și întreprindere de clădire – Frații Schuster"*, str. Lemnelor, nr. 11; *„Prima însoțire ardeleană de perieri, fondat 1889"*, str. Lemnelor, nr. 16; *„Fabrica de sobe și produse ceramice S.A Bistrița – sobe de faianță, căminuri și mașini de bucătărie în executarea cea mai modernă"; „Ilie Griga – atelier de instrumente muzicale, vioare, contrabasuri"*, str. Andrei Mureșanu, nr. 22; *„Maier Salamon Leib – Fabrică de rum și licheruri"*, str. Pungarilor; *„Wilhelm Ludwig – atelier de vulcanizare"*, str. Spitalului, nr. 21; *„Teodor Bartoș – maestru tâmplar"*, str. Casarmii, nr. 33; *„Hotel „Central" Bistrița – mâncări și băuturi de calitate primă"*; *„Elena I. Sas – architectă diplomată"; „Otel Fritsch" Bistrița-camere curate și bine aranjate, baie și telefon"; „Auto-Sport–Otto Fritsch",* Piața Mică, nr. 32; *„Rudolf Fritsch – atelier de armurier"*, Piața Regele Ferdinand, nr. 38; *„Wilhelm Wittstock – ceasornicar și optician"*, Piața Regele Ferdinand, nr. 21; *„Hupmobile – reprezentanța pentru jud. Năsăud-Otto Fritsch"*, Piața Mică, nr. 1a; *„Tehnica Manciu –*

[44] Pentru evoluția denumirii străzilor orașului Bistrița în decursul istoriei, vezi Adrian Onofreiu, *Orașul Bistrița-habitat și toponimie*, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca", Cluj-Napoca, XXXIV, 1995, pp. 295–322, ca și memoriul prefectului județului înaintat, la 20 martie 1920 ministrului de Interne, în care expune prima încercare a unor ofițeri apropiați principelui moștenitor, viitorul rege Carol II, aflat în exil la Bistrița, de a schimba denumirea străzilor orașului, din cea germană, în limba română; A.N.B.-N., fond *Prefectura județului Năsăud-prefect,* d. 149/1922, f. 29–31.

întreprindere de instalațiuni technice", str. Lemnelor, nr. 44; *„Karol Kisch – atelier de ceasornicar",* str. Gării, nr. 5[45].

Un melanj interetnic, dictat în primul rând de interese economice și abia apoi de cele specifice fiecăreia dintre ele. În acest proces de omogenizare au fost consemnate și manifestări atipice, determinate de atitudinea manifest exclusivistă a sașilor sau de cea, influentă, a evreilor în finanțe, comerț și activități conexe. A rămas ca românii, ajunși majoritari din punct de vedere demografic, să recupereze secolele de marginalizare și izolaționism impus de cei aflați la putere, fapt materializat pentru prima dată în anul 1934, odată cu instalarea în funcție a întâiului primar român al orașului, avocatul Corneliu Mureșan[46].

Situația poate fi descrisă și în baza datelor recensământului general al populației din 1930. Potrivit datelor acestuia, în mediul urban al județului Năsăud – în care putem include în primul rând orașul Bistrița, localitatea Năsăud, deși declarată oraș nereședință neavând stabilimente economice reprezentative – se prezenta astfel: total județ, în mediul urban: 758, cu personal în număr de 4.436. Dintre acestea, erau: 1. întreprinderi individuale, după numărul angajaților: a) cu 2–5 persoane – 398, având 1.157 lucrători; b) cu 6–20 persoane – 60, cu 565 lucrători; c) cu 21–50 angajați – 9, însumând 275 lucrători; d) cu 51–100 – una, având 60 lucrători; e) cu 101–200 – niciuna; f) cu 201–500 – una, cu un număr de 216 lucrători; g) peste 500 – una, cu 1.875 lucrători. Din totalul celor 758 de întreprinderi ale județului, un număr de 696 erau individuale, 21 în nume colectiv, 21 societăți anonime pe acțiuni, 6 cooperative, 3 aparțineau statului, județului sau comunei și 11 aveau altă formă de organizare.[47].

---

[45] Textele reclamelor redau limbajul epocii, așa cum au fost publicate în „Gazeta Bistriței" (1921–1930) și „Săptămâna" (1928–1935).

[46] Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, *Întâiul primar român al Bistriței. Avocatul Corneliu Mureșan* (*1903–1996*), în *Trecutul mai aproape de noi. Omagiu profesorului Gheorghe Marinescu la 70 de ani,* coord. Alexandru Gavrilaș, Dan Lucian Vaida, Adrian Onofreiu, George G. Marinescu, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2015, pp. 295–328.

[47] *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930. Vol. X: Întreprinderi industriale și comerciale...,* p. CIII.

În funcție de profil, au fost înregistrate întreprinderi în industria metalurgică, a lemnului, construcții, textilă, manufacturieră și de confecții, alimentară, tipar, chimică, producția de energie. Dotarea lor era cu mașini cu aburi, motoare cu explozie și combustie internă, mașini hidraulice, mașini electrice[48].

Valorificarea rezultatelor activității economice se realiza și în zilele organizării târgurilor orașului, care ofereau posibilitatea vânzării-cumpărării produselor, atât cele ale industriei sau micilor meseriași, dar și ale țăranilor, rezultat al muncii pământului și creșterii animalelor[49].

Alte surse – chiar dacă azi par derizorii – pentru activități economice erau arendarea dreptului de pășunat toamna pentru oi și a jirului pentru porci, din pădurile orașului[50], a pășunatului vitelor, din primăvară până în toamnă[51], valorificarea scoarței de stejar[52].

Concluzia era formulată în analiza Băncii Naționale a României – Agenția Bistrița în anul 1938, ca sinteză a perioadei 1932–1937. După ce definește faptul că locuitorii orașelor – în principal, Bistrița, deoarece Năsăudul era neînsemnat – *„trăiesc relativ destul de bine. La oraşe în general, nu se simte criza prin care trecem încă, atât de mult ca la sate”,* continua prin a defini standardul de viață astfel: *„Pătura intelectuală de la oraşe, am putea spune că trăieşte chiar foarte bine. Fiecare este bine îmbrăcat, locuieşte pe cât posibil destul de confortabil, se hrăneşte*

---

[48] *Ibidem,* p. 241.

[49] Această activitate se desfășura în timpul celor patru târguri, organizate astfel: primul, între 9–11 martie: târg de vite (Marțea Mare); al doilea, între 14–16 mai: târg de vite; 17 mai, târg de marfă; al treilea, și cel mai mare, de ziua Sfântului Bartolomeu, între 21–26 august: târg de vite; 27 august, târg de marfă; al patrulea, între 16–18 noiembrie, de ziua Sfintei Katharina: târg de vite; 19 noiembrie, târg de marfă; „Gazeta Bistriției”, Bistrița, anul X, nr. 1, 1 ianuarie 1930, p. 5.

[50] „Dreptul de pășunat cu oi pe teritoriul pășunei comunale pe timpul de toamnă se va da prin licitație. În pădurile orașului se vor lua porci la ghindă cu începere de la 1 octombrie; 200 lei, un porc”; „Gazeta Bistriției”, Bistrița, anul VIII, nr. 18, 15 septembrie 1928, p. 3.

[51] „Vitele pentru pășunea comunală sunt de insinuat cel târziu până la 30 martie”; Idem, anul IX, nr. 5, 27 februarie 1929, p. 5.

[52] „Orașul Bistrița vinde scoarța de stejar de pe un teritor de 12 jug. cad. din Pădurea Roșie prin licitație publică”; *Ibidem,* nr. 5, 27 februarie 1929, p. 5.

și chiar și petrece. Clasa burgheză de la oraș, de asemenea, o duce destul de bine. Comerțul, deși nu este în floare, totuși merge destul de bine. Micii meseriași au întrucâtva, o situație mai precară, unii dintre ei. Cei mai mulți însă au atât de mult de lucru, că nu mai pot să facă față decât numai cu greu și după o mai îndelungată așteptare"[53].

Totuși, o imagine ușor idilică, care nu definea în totalitate situația economică a orașului Bistrița. La o analiză mai atentă, putem aprecia că acesta s-a dezvoltat pe traiectul general impus de apartenența la România Mare, după 1918. Însă, evoluția s-a înscris în constanta dominantă aici și înainte, definită esențial, de preponderența micilor meseriași și a atelierelor lor, care asigurau necesitățile imediate și modeste ale locuitorilor, pentru traiul zilnic. S-au adăugat profesii noi, adecvate cerințelor. Totuși, un număr mare de *„firme"*, în general, cu 2–5 lucrători, cu ucenici care erau buni la toate – în special în casa patronului – cu încercări timide de a debuşa în domenii noi, cum erau atelierele auto, radio-telefonie, comerțul cu produse industriale și combustibili, autoturisme, alături de cele tradiționale, comerțul cu lemne, producerea de băuturi alcoolice, carne și preparate din carne, stofe și încălțăminte. Toate, original și viu prezentate prin intermediul reclamelor, care se întreceau în a propune cele mai bune oferte.

S-au adăugat activitățile comerciale rezultate din organizarea vestitelor târguri, ca și valorificarea resurselor rezultate din exploatarea

[53] Și analiza continua, arătând că „venitul unei gospodării de orice categorie nu poate fi comparat cu venitul unui comerciant de la oraș – mic sau mare – cu acela a unui meseriaș bun sau nici cu acela al unui simplu scriitor de birou. Căci orășeanul, în orice situație ar fi, el câștigă totuși 2–3.000 lei lunar, având posibilitatea să se hrănească, poate mai bine și cu mai puține griji ca săteanul. Aceasta este realitatea vieții economice din județul nostru și credem că ea e pretutindeni, la fel. Nu mai vorbim de marele și micul comerciant de la oraș, care datorită măsurilor atât de favorabile din ultimul timp, se poate împrumuta cu bani, pentru care plătește o dobândă de 7,5% anual și în schimb realizează un venit de minimum 30% asupra capitalului care investit de trei ori anual în prăvălie, îi aduce un câștig brut de 90%, adică net, de minimum 45%, după scăderea tuturor cheltuielilor; la fel este și meseriașul bun"; apud. Adrian Onofreiu, *Contribuții documentare privind evoluția județului Năsăud. Sinteza pentru perioada 1932–1937...,* pp. 180–182.

pământului. Sistemul de credit a contribuit la susținerea acestui efort, fie pentru inițiative individuale, fie pentru cele colective.

Industria, în sensul capitalist al termenului, era aproape inexistentă. În afară de vechile inițiative din domeniul produselor ceramice și a exploatării lemnului, au activat întreprinderi individuale sau în nume colectiv, în domeniul prelucrării cărnii și a alcoolului sau mici inițiative determinate de repararea și aprovizionarea cu combustibili a mijloacelor de transport auto.

Poate de aceea, putem să analizăm, în încheiere, validitatea descrierii unui alogen, sosit aici în anul 1928. La debarcarea din trenul personal pe relația Cluj-Bistrița, în gara terminus a călătoriei, acesta constata: „Bistrița! Două coșuri de fabrici care străjuiesc orașul într-o margine, *îmi întăresc convingerea că această localitate poate fi trecută oricând printre marile centre industriale"*[54].

Atât să fi fost suficient pentru a defini situația economică a orașului? În cazul unui răspuns pozitiv, este irelevant. În cazul unuia negativ, acesta poate fi mai aproape de realitatea pe care am încercat să o sondăm și creionăm, în coordonatele ei generale.

Anexa nr. 1

Moțiune

Comitetele de conducere și membrii: Reuniunei Meseriașilor Români, Reuniunei Meseriașilor Sași, Reuniunei Culturale a Ungurilor, Reuniunei Comercianților și Uniunii Micilor Industriași din Bistrița, întruniți în sala Hotelului Central în ziua de 2 februarie 1931, ora 11 a. m., pentru a examina situația produsă în urma actualei crize, constată că:

Orașul nostru, situat la poalele Carpaților și granița Bucovinei cu Ardealul, cu căile de comunicații primitive, este un centru izolat de lumea

[54] Deși consemna în continuare faptul că șeful de gară era „mulțumit că până mâine la astă vreme, nici un tren nu va tulbura liniștea patriarhală a gării"; apud. „Săptămâna", Bistrița, anul I, nr. 1, 31 martie 1928, p. 2.

mare, așa încât comerțul și industria, chiar în timpuri normale, avea de luptat cu mari greutăți;

Izvoarele de câștig a populației acestui județ, constând din exploatarea de păduri, creșterea vitelor și în măsură mai mică agricultura, au secat cu desăvârșire; exploatările de păduri fiind sistate, iar vitele și produsele agricole nu se pot valoriza;

Că în urma acestei împrejurări, comerțul și industria, care se bazează pe veniturile clasei de mai sus, au ajuns în cea mai disperată situație;

Că fiscalitatea excesivă, care apasă aceste două ramuri de activitate economică, cu tot felul de impozite către stat, județ și comună, a suprimat în măsură mare comerțul și industria; o mare parte din industriași și comercianți restituind brevetul autorităților, iar cei rămași, nemaiputând suporta sarcinile, își așteaptă destinul;

Că cei care au restituit brevetul vor lucra clandestin, provocând o situație și mai disperată celor rămași să suporte mai departe sarcinile publice;

Că șomajul, care nu a fost cunoscut în acest județ, astăzi este una din cele mai importante probleme de rezolvat;

Pentru care motive cerem domnului Președinte al Consiliului de Miniștri, Ministerului de Industrie și cel al Finanțelor, Uniunii Micilor Industriași și Meseriași Patroni, Centrala București, prin Prefectura Județului, Administrația Financiară și Camera de Comerț și Industrie, luarea de măsuri pentru:

Intensificarea forțelor active, care ar putea provoca o circulație de bunuri, cum sunt încurajarea construcțiilor și angajarea de lucrări publice;

Procurarea de împrumuturi ieftine și în măsură corespunzătoare pentru micii industriași și comercianți;

Și, mai presus de toate, reducerea impozitelor către stat, județ și comună, în măsura, în care au fost reduse lefurile funcționarilor și după cum s-a redus bugetul statului, precum și un tratament echitabil la încasarea impozitelor, ținându-se cont de adevărata capacitate de plată a contribuabilului, iar la licitațiile pentru impozite, să nu se vândă bunurile sub un preț minimal.

Adunarea a luat sfârșit la orele 12.30, toți împrăștiindu-se în deplină liniște.

„Săptămâna”, Bistrița, IV, nr. 146, sâmbătă, 7 februarie 1931, p. 2.

Anexa nr. 2

Dare de seamă privind realizările Oficiului Camerei de Muncă Bistrița

Oficiul Județean din Bistrița al Camerei de Muncă Cluj sub denumirea inițială de filială a luat ființă la 19 noiembrie 1933 funcționând până la 31 mai 1934, când a fost desființată, în urma modificării legii Camerelor de Muncă. În ziua de 20 mai 1935 a fost reînființată, funcționând de atunci neîntrerupt.

De la începutul activității sale cu toate greutățile ce le-a avut de întâmpinat din cauza lipsei de personal, instituția noastră a depus toate sforțările pentru a-și îndeplini atribuțiunile fixate prin lege, căutând să devină cu adevărat un organ de apărare și reprezentare a intereselor lucrătorilor, funcționarilor particulari și meseriașilor. În cadrul acestor atribuții a colaborat cu diferite instituții și autorități publice în vederea promovării intereselor salariaților și meseriașilor, făcând propuneri pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă, a asigurărilor sociale, igienei muncii.

Ajutorarea celor fără de lucru s-a făcut în colaborare cu Primăria orașului Bistrița, acordându-se ajutoare în natură, alimente, lemne în iarna anului 1933/1934, când numărul celor fără de lucru a fost mai mare. În anii 1935, 1936 până în anul 1937 s-au dat diferite ajutoare mai mici în bani. După acest an, epuizându-se fondul de șomaj, ajutoarele de șomaj s-au sistat. De altfel nici problema ajutorării șomerilor nu se mai punea, întrucât cea mai mare parte a brațelor de muncă inactive a găsit o bună plasare la lucrările de construcție a căii ferate Ilva–Mică–Vatra-Dornei, făcându-se și din partea Oficiului nostru intervenții la Inspecția II C.F.R., pentru primirea în lucru a celor nevoiași.

Asistența sanitară

Pentru apărarea drepturilor asiguraților s-au făcut intervenții la Oficiul local și la Casa de Asigurări Sociale din Dej, pentru plata ajutorului de boală, acordarea de medicamente, trimiterea bolnavilor la stațiuni balneare și climaterice, înzestrarea oficiului de asigurări sociale din Bistrița cu aparatele și medicamentele necesare. S-a cerut constituirea unui dispensar județean pentru bătrâni, înființarea unui laborator de analiză și bacteorologie, s-au făcut propuneri pentru construirea de locuințe ieftine pentru salariați și meseriași, în vederea asigurării unei vieți mai igienice.

Pentru a documenta la fața locului asupra condițiilor de lucru și trai ale ucenicilor și calfelor s-a făcut control la unele ateliere de cismărie, cojocărie, croitorie, brutării, cu care ocazie s-a consatat că multe din ele nu corespund cerințelor igienice, fiind întunecoase și neîncăpătoare, servind totodată și ca locuință și ca loc de dormit pentru calfe și ucenici, care dorm în paturi suprapuse. S-au dat îndrumări de la caz la caz pentru ameliorarea situației, acolo unde era posibil și îndrumarea ucenicilor la căminele de ucenici. Împreună cu organele de control ale Ministerului Muncii s-au făcut inspecții în ce privește durata muncii și munca de noapte a minorilor, dresându-se acte de contravenție patronilor vinovați.Tot în vederea unei mai bune cunoașteri a vieții social-economic a lucrătorilor, funcționarilor particulari și meseriașilor s-a făcut o anchetă din inițiativa Camerei de Muncă Cluj prin chestionare individuale, ca astfel pe baza constatărilor reale să se poată face propuneri de îndreptare.

Afară de aceasta au fost susținute și apărate în toate cazurile pretențiile salariaților pentru acordarea concediilor de odihnă, plata salariilor, în cazuri de concediere nemotivat sau fără preaviz legal.

Serviciul contencios al oficiului a dat asistență juridică gratuită membrilor care i s-au adresat în diferite chestiuni, susținându-le procesele în fața Judecătoriei Mixte din Bistrița și a Tribunalului.

S-a dat o deosebită importnță stabilirii de bune raporturi între patroni și salariați, căutându-se ca diferendele și conflictele individuale sau colective de muncă să fie aplanate pe cale de conciliere de către comisia de conciliere care funcționează pe lângă oficiul nostru.

Ucenicia

Pentru înlăturarea abuzurilor cu contractarea ucenicilor, care în multe cazuri erau nevoiți să facă un stagiu de peste cinci ani, s-au luat măsuri ca angajarea uecnicilor să se facă în conformitate cu legea pe durata maximă de patru ani, ucenicii să fie întrebuințați numai la meserie, iar nu ca servitori la lucruri casnice și lucrul câmpului. S-a impus de asemenea patronilor ca să acorde uncenicilor concediul legal de odihnă de 15 zile anual.

Camera de Muncă Cluj a înființat în localitatea Someșul Cald din județul Cluj o colonie de vară pentru ucenici și ucenice, unde în fiecare vară sunt trimiși pentru recreere și odihnă pe timp de trei săpătîmâni un număr d 15–20 ucenici din fiecare județ din circumscripția Camerei. Tot

din partea Camerei s-au acordat la câțiva ucenici mai săraci ajutoare în bani, bocanci, burse, rechizite școlare.

În vederea popularizării legislației muncitorești și pentru ridicarea nivelului cultural al membrilor Camerei s-au ținut în trecut conferințe la Bistrița, la Rodna și Prundu-Bârgăului.

În orașul Bistrița s-a tinut în anul 1937 un curs de limba română, predat de domnul profesor Ștefan Lupu și unul de contabilitate, predat de d-l. Alexandru Madgearu, președintele oficiului. De asemena s-a înființat o bibliotecă pe lângă oficiu, compusă din 236 volume, de unde se împrumută regulat cărți în fiecare săptămână, îndeosebi ucenicilor și lucrătorilor, cari în trecut nu aveau posibilitatea să citească. Am cerut Camerei să aprobe închirierea unei săli potrivite pentru o bibliotecă populară, înzestrată cu cărți suficiente, a cărei necesitate este de mult simțită, deoarece majoritatea ucenicilor și lucrătorilor nu dispun de nici un alt mijloc pentru a se instrui.

Organizarea timpului liber a lucrătorilor constituie a problemă care până în prezent n-a fost rezolvată din lipsă de mijloace. Întrucât Ministerul Muncii prin organizația „Muncă și Voie Bună" sau Camera de Muncă ne vor pune la îndemână mijloacele necesare, vom putea începe pe viitor o activitate și în acest sens.

Din cele expuse *mai* sus se poate constata modesta contribuție a oficiului nostru pentru ridicarea nivelului de viață a păturii muncitorești din acest județ. Este în adevăr prea puțin ceea ce s-a făcut până în prezent față de ceea ce trebuie înfăptuit în viitor. Avem însă speranța că de acum înainte această pătură cu un rol atât de improtant în stat, se va bucura de mai multă solicitudine din parta forurilor superioare, precumși de mai multă înțelegere a nevoilor sale multiple din partea autorităților și instituțiilor publice.

Bistrița, 8 decembrie 1939

Președinte, Al. Madgearu
Secretar, Traian Banciu".

Apud. Adrian Onofreiu, Contribuții documentare privind evoluția județului Năsăud între anii 1918–1938, în „Revista Bistriței", Bistrița, XXI/2, 2007, pp. 157–159.

Aspecte economice pe teritoriul județului Bistrița-Năsăud în perioada 1945–1989

DORIN DOLOGA*

După instaurarea la 6 martie 1945 a dictaturii comuniste, Partidul Comunist Român și-a impus în activitatea practică implementarea ideologiei marxist–leniniste, care însemna desființarea proprietății private în economie, impunerea puterii politice a partidului unic și punerea în funcțiune a conducerii planificate a economiei naționale prin realizarea planurilor anuale și cincinale.

În perioada 1945–1989 economia a fost condusă după principii politice și nu după principii economice. Dezvoltarea economică s-a făcut pe baza unor ambiții politice și nu pe baza principiilor legilor economice. În mod normal, factorul politic trebuia să indice obiectivul strategic al dezvoltării economice, urmând apoi ca specialiștii să stabilească mijloacele și căile de atingere a acestui obiectiv. Economia nu poate fi condusă pe baza unor principii politice, deoarece acest lucru conduce inevitabil la dezastru. Prioritar, în numirea unor cadre de conducere în economie se urmăreau aspectele politice, cum era originea sănătoasă, școala de partid, încrederea care îi fusese acordată de către conducerea de partid și care, în multe cazuri, s-a dovedit a fi un eșec total, și nu cele profesionale. În afară de aceasta, toate posturile de conducere din economie erau dublate de posturi politice, ceea ce a constituit un lucru tragic pentru România. Nu se putea face nimic într-o întreprindere fără acordul secretarului de partid, care era de multe ori

* Dorin Dologa, Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud, e-mail: *d_dologa@yahoo.com*

ales din rândul muncitorilor sau a maiștrilor, pentru că aceștia prezentau încredere din punct de vedere politic. Aspectul negativ cel mai pronunțat în comunism l-a reprezentat amestecul politicului în economia macro și micro, a activistului de partid în organizarea producției, în condițiile în care activiștii de partid nu cunoșteau principiile legilor economice. Ideea de bază era aceea că inginerii nu trebuiau să posede decât cunoștințe legate de producția în sine și doar partidul avea dreptul de a conduce.

Din punct de vedere al organizării, în perioada 1945–1989 economia funcționa pe principiul planificării și conducerii centralizate, fiind organizată, ca mod de conducere, în sistem piramidal. Planificarea centralizată, în principiu, ar fi trebuit să asigure realizarea unor lucrări de planificare pe termen mijlociu și scurt, la nivel macroeconomic, de foarte bună calitate, având în vedere că peste 95% din proprietate era proprietatea statului și, prin instituțiile de specialitate, guvernul avea la dispoziție toate datele economice necesare. Planificarea centralizată ar fi trebuit să asigure un echilibru în dezvoltarea diferitelor ramuri, subramuri și sectoare ale economiei naționale, în sensul fixării datelor de punere în funcțiune a obiectivelor respective și a dimensionării capacităților de producție. În practică, s-a constatat că lucrările de planificare pe termen scurt și mijlociu nu îndeplineau caracteristicile stabilite de literatura de specialitate, în sensul că acestea nu au fost temeinic fundamentate economic, social și cultural, ele reprezentând de fapt simple opțiuni politice. Aceasta a condus la înregistrarea unor disfuncționalități majore în realizarea programelor de dezvoltare industrială în primul rând, acestea nefiind armonizate cu dezvoltarea sistemului de transport, de distribuție a energiei electrice, a surselor de materii prime și forță de muncă. Organizarea învățământului profesional și superior tehnic în primii ani de după instaurarea dictaturii comuniste nu a putut asigura întregul necesar de forță de muncă deplin calificată și cadre cu studii superioare tehnice și economice, care să asigure încadrarea în noile obiective de investiții. În aceste condiții, la nivel micro, conducerea întreprinderilor industriale, agricole, de transport, comerciale, a fost asigurată de cadre cu pregătire incompletă sau necorespunzătoare,

aspect care s-a reflectat în performanțele mediocre sau slabe ale acestor obiective de investiții. S-a înregistrat totodată un fenomen de supradimensionare cu personal a obiectivelor industriale, ceea ce a avut ca urmare diseminarea deciziei de conducere, fuga de răspundere, multiplicarea nepermisă a birourilor, serviciilor, atelierelor, echipelor, cu efect direct în întârzierea obținerii produsului finit, creșterea costurilor de producție și realizarea unor produse de calitate mediocră.

În conformitate cu doctrina politică din perioada respectivă, în anul 1948 s-a produs naționalizarea mijloacelor de producție, iar în perioada 1949–1962 s-a desfășurat procesul de cooperativizare a agriculturii.

Naționalizarea mijloacelor de producție în România a fost exagerată, ajungându-se până la nivelul micilor ateliere meșteșugărești. Dacă s-ar fi lăsat să funcționeze mica inițiativă privată, nu s-ar fi pierdut practica necesară a conducerii întreprinderilor la nivel micro și o sursă de calificare profesională. Numărul elevilor din școlile profesionale create nu era suficient de mare pentru a răspunde necesităților. Mai mult, elevii care absolveau școlile profesionale nu puteau efectua activități lucrative de categoriile III și IV, deoarece nu aveau suficientă experiență practică.

Morile, daracele, piuele, joagărele și fierăriile aveau caracterul unor mici activități cu statut familial sau individual. Ele erau destinate asigurării necesităților locale în sfera prestării de servicii către populație. Odată cu Legea de naționalizare a mijloacelor de producție din anul 1948, majoritatea dintre ele au încetat să mai funcționeze. O parte din micile ateliere meșteșugărești au trecut în proprietatea statului, dar multe altele au fost distruse, acest lucru însemnând o pierdere economică. Interzicerea de către stat a funcționării micilor ateliere meșteșugărești a fost o decizie greșită. A fost, practic, un act gratuit. Oamenii nu aveau bani pentru a cumpăra bunuri de strictă necesitate și, chiar dacă ar fi avut, în condițiile grele de după cel de-al doilea război mondial nu prea aveau ce cumpăra, deoarece era o penurie de bunuri de larg consum. Ceea ce s-a dorit prin această măsură a fost desființarea integrală a

proprietății private și eliminarea unor mici întreprinzători care împingeau înainte viața economică, la nivelul lor.

Desfășurată în perioada 1949–1962, cooperativizarea agriculturii a urmărit desființarea proprietății private. Țăranii mai înstăriți, care erau elementul cel mai activ al satelor, au fost declarați chiaburi și li s-au confiscat terenurile. În acest fel, s-a lovit în elementul cel mai dinamic al satelor și s-a pierdut știința conducerii exploatațiilor agricole la nivel micro. Pe de altă parte, înființarea întreprinderilor agricole de stat și a cooperativelor agricole de producție a avut și elemente pozitive, care au constat în comasarea terenurilor, organizarea producției pe sole mari, ceea ce a permis aplicarea unor tehnologii agricole moderne, cum au fost erbicidarea, chimizarea, executarea lucrărilor cu mijloace moderne, cum erau tractoarele, combinele, iar acolo unde a fost cazul crearea unor sisteme de irigații. Inginerii agronomi și zootehniști erau bine pregătiți din punct de vedere profesional.

Dezvoltarea economică în perioada comunistă punea accentul pe industrializare, îndeosebi pe dezvoltarea industriei grele. Industrializarea cu orice preț nu funcționează în economie, deoarece industria trebuie să fie rentabilă. Toată activitatea economică trebuie gândită prin prisma costurilor, în caz contrar se ajunge, în final, la faliment. Crearea de fabrici nu înseamnă în mod automat dezvoltare, dacă acestea produc rebuturi și generează pierderi. O întreprindere care funcționează în pierdere an de an a fost creată degeaba. După unele aprecieri, circa jumătate din întreprinderi lucrau în pierdere. Gheorghe Gheorghiu Dej și Nicolae Ceaușescu au înțeles faptul că motorul dezvoltării economice este marea industrie, dar, în dezvoltarea industrială au predominat principiile politice în detrimentul legilor economice fundamentale, ceea ce a condus la realizarea unor obiective industriale care nu aveau bine structurat un program de producție, o piață de desfacere, sursele de materie primă și energie și nu aveau asigurat integral necesarul de forță de muncă. Astfel, s-au realizat obiective de importanță strategică, cum este Combinatul Siderurgic Galați, la care materia primă, minereu de fier și cărbune cocsificabil, era asigurată în proporție de 100% din

importuri. Ideea de bază a industrializării trebuie să o constituie valorificarea superioară a resurselor minerale interne. În lipsa acestora, trebuie identificate resurse alternative, însă tot de natură internă.

Nicolae Ceaușescu era obsedat de ideea leninistă a realizării unor obiective industriale cu producție integrată, opusă principiilor organizării industriale a pieței libere, în care dimensiunea optimă a unor capacități industriale era undeva în jur de 5.000 de angajați, mult mai flexibile și care se puteau restructura ușor, în funcție de necesitățile pieței.

Industrializarea României s-a făcut haotic. În cursul procesului de industrializare au existat o serie de desincronizări. Astfel, programul de dezvoltare a surselor de energie și a industriei nu au fost sincronizate. O serie de obiective industriale s-au realizat înainte de crearea unor capacități de producție a energiei electrice. Ca urmare, din exportator de energie electrică România a devenit importator de energie electrică[1] din Republica Federală Germania și Turcia.

Multe obiective industriale noi au fost utilate prin importul unor utilaje și tehnologii depășite tehnologic. În aceste condiții, produsele românești nu erau competitive pe piața externă. Există o legătură directă între nivelul tehnologic al unui produs și înzestrarea unei fabrici și calificarea forței de muncă. Importurile de utilaje noi nu erau însă posibile din două motive: pentru că nu existau resurse financiare și pentru că tot ceea ce România primea din exterior era cenzurat, deoarece făcea parte din blocul comunist.

România dispunea de un personal de producție calificat de valoare ridicată și de o intelectualitate tehnică, dar nu avea oameni pregătiți în management micro și macro economic. În acei ani (1945–1989), a existat o perioadă în care cibernetica a fost considerată o știință burgheză, fiind interzisă la studiu în învățământul superior. După renunțarea la această atitudine (la începutul anilor ’70), când s-a reintrodus ca materie

[1] În anul 1970 România exporta 2,4 miliarde kWh (6,9 % din producția sa energetică), iar în anul 1989 importa 7,8 miliarde kWh (peste 9 % din consumul său) – Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500–2010)*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 344.

de studiu cibernetica, în ciuda tuturor eforturilor depuse, România nu a ajuns să recupereze timpul pierdut. Țările occidentale au refuzat să livreze României calculatoare performante pentru supravegherea producției, aceasta făcându-se cu mijloacele clasice, grafice de producție, realizate și urmărite manual. În lipsa unor cadre pregătite pentru management, a apărut necesitatea implicării masive a inginerilor în organizarea, implementarea și supravegherea producției și a funcționării liniilor tehnologice. Conducerea statului s-a preocupat de asigurarea necesarului de ingineri, subingineri și tehnicieni pentru încadrarea unor obiective industriale, dar mare parte din ei erau incorect folosiți în serviciile de retribuire, aprovizionare și desfacere, supravegherea proceselor tehnologice și doar foarte puțini dintre ei în proiectarea de tehnologii și produse noi. Aceste aspecte conduc la constatarea că în perioada analizată, funcționarea și dezvoltarea sistemului industrial în primul rând și economic în general, a suferit din cauza lipsei unor cadre de management calificate pentru ramura industrială sau economică respectivă. La această stare de fapt a condus situația existentă în învățământul superior, tehnic și economic, unde nu au funcționat facultăți sau secții de management, spre deosebire de țările dezvoltate economic, în care acestea erau organizate la solicitarea agenților economici. Aplicarea unor principii de conducere nefundamentate, incomplet fundamentate, sau întâmplătoare, a determinat apariția unor dificultăți în funcționarea obiectivelor industriale în special, realizarea unor produse de calitate mediocră și cu costuri ridicate, ceea ce a condus la o slabă atractivitate a produselor în cauză pe piața internă sau externă. Sub presiunea factorului politic (realizarea unei producții industriale stabilită prin planul național sau cincinal), s-a ajuns ca un număr important de capacități industriale să rămână cu producția finită pe stoc.

În perioada 1945–1989 s-au înfăptuit o serie de obiective industriale pentru care nu erau identificate piețe de desfacere la nivelul producției. După unele aprecieri, circa 80% din întreprinderi nu aveau asigurată piața de desfacere pentru produsele lor. Producția trebuie să aibă în vedere acoperirea consumului intern și crearea unor rezerve pentru

export. Întreprinderile românești nu dispuneau de sectoare comerciale, pentru că nu era nevoie de acestea, desfacerea pe piața internă fiind asigurată. România nu dispunea de specialiști în marketing pentru pieţele externe. Obținerea de informații de natură economică este foarte importantă. Deoarece produsele românești nu erau listate la bursele internaționale, în România nu se cunoșteau fluctuațiile prețurilor care se practicau pe diferitele piețe economice externe. Volumul de informații care provenea de la atașații comerciali ai ambasadelor românești nu era suficient și nici de actualitate. România a obținut informații din exterior prin intermediul serviciilor de spionaj, însă activitatea acestora a fost canalizată spre furtul de tehnologie și nu spre prospectarea pieţelor.

În ceea ce privește pregătirea personalului de execuție și a specialiștilor, aceasta s-a făcut în grabă, sub presiunea timpului. Formarea cadrelor superioare nu ținea pasul cu dezvoltarea industriei, transporturilor, telecomunicațiilor, agriculturii. Învățământul superior românesc nu avea organizate facultăți sau secții de management industrial și comercial. În majoritatea universităților și facultăților din țară, viitoarele cadre erau pregătite incomplet din punct de vedere managerial. Accentul se punea pe partea strict profesională. La facultățile de științe economice și la institute au fost înființate și au funcționat secții de economia industriilor și transporturilor, care s-au vrut a fi similarul facultăților de management din Occident. În perioada de maximă deschidere politică (1965–1974), în aceste secții studenții erau pregătiți în marketing, planificarea micro și macro economică și știința conducerii. Din păcate, odată ajunși în producție, mulți dintre aceștia s-au pierdut în funcții minore, fiind repartizați la serviciile și birourile personal, salarizare, planificare, protecția muncii, învățământ profesional, aprovizionare și desfacere, din cauza faptului că persoanele aflate la conducerea întreprinderilor nu au știut să-i pună în valoare. Pornind de la foarte puțin, s-a realizat într-o perioadă scurtă foarte mult. În aceste condiții nu era posibil ca produsele realizate să fie de calitatea necesară. Muncitorii și inginerii s-au calificat din mers. Industrializarea s-a făcut în multe cazuri cu ingineri stagiari. S-a ajuns în situația în care ingineri care

aveau 4–5 ani vechime erau promovați șefi ai serviciului de planificare, programare și urmărirea producției în fabrici. Problema calificării superioare se întâlnea și în cazul muncitorilor, majoritatea fiind de categoria întâia sau a doua, în timp ce muncitorii de categoria cinci sau șase erau puțini. Acesta era rezultatul „arderii" etapelor în dezvoltarea economică a României.

România a avut institute de cercetare și proiectare, dar nu a avut o gândire de perspectivă. Obsesia de a ajunge țările din Occident din urmă s-a materializat prin efortul de a pune în funcțiune utilaje și tehnologii care în țările capitaliste erau deja uzate moral. Această optică a noastră, de care nu ne putem debarasa, de a-i ajunge din urmă pe ceilalți, de a „arde" etapele, nu a fost și nu este în măsură să ne favorizeze. Trebuie să ne rupem de această concepție și să mergem pe calea proprie, de dezvoltare a unor ramuri în care să excelăm. Pe de altă parte, proiectele de cercetare s-au întocmit pe baza unor directive politice, sau au fost mult prea ambițioase.

România a promovat standarde diferite în ceea ce privește calitatea producției. Acest lucru a determinat mari diferențe de calitate între produsele destinate pieței interne și celei externe[2]. Ideea în sine a constituit o mare greșeală.

Ideea autarhiei economice a fost nerealistă. În lumea economică internațională, marcată de relații, de colaborare, nu te poți izola. O relație cu un partener economic extern nu poate fi menținută prin exportul către acesta a unor produse și pe refuzul de a importa de la acesta orice produs.

Industrializarea forțată în perioada 1965–1989 a urmărit reducerea la minimul posibil a dependenței țării de furnituri din afară: tehnologie, utilaje, componente, materii prime, energie. Realizarea industrializării

[2] În anul 1977 Nicolae Ceaușescu a decis înființarea în cadrul uzinei de la Colibași a unei linii separate de fabricație a autoturismelor care se exportau. La fabricarea autoturismelor Dacia destinate exportului trebuiau respectate întocmai toate normele fabricantului francez, în timp ce restul producției urma să fie realizată cu anumite derogări de la standardul de calitate stabilit de către proiectantul străin – Petre Opriș, *Licențe străine pentru produse civile și militare fabricate în România (1946–1989)*, Editura Militară, București, 2018, p. 102.

în aceste condiții a presupus în mod implicit importul de utilaje și tehnologii din vest, care erau depășite tehnologic de alte descoperiri științifice, erau poluante și energofage. Cu toate acestea, în perioada respectivă s-a realizat o industrializare puternică a țării în toate ramurile[3]. România avea în anul 1989 o industrie ușoară performantă, care realiza produse de bună calitate, din care cea mai mare parte era destinată exportului pe piețele occidentale la prețuri competitive. România avea o industrie petrochimică mai mult decât dezvoltată, care se baza pe resursele interne de petrol și gaze naturale și pe importuri din țările Orientului Apropiat, cu care întreținea relații economice strânse. Industria chimică era de asemenea foarte dezvoltată și producea îngrășăminte chimice, insecticide, ierbicide, fibre și fire sintetice, coloranți și vopseluri. În această perioadă România și-a pus în valoare resursele subsolului de metale feroase și neferoase și cărbuni, prin flotații și stații de aglomerare a minereurilor, baterii de cocsificare și combinate siderurgice. S-a ajuns la o producție industrială însemnată de energie electrică[4], oțel[5], țiței[6] și cărbune[7]. România a dezvoltat industria constructoare de mașini, bazată pe importul de tehnologie (autoturisme sub licență franceză *Renault*, camioane sub licență germană *MAN*, tractoare sub licență italiană *Fiat*, combine autopropulsate pentru recoltat cereale păioase sub licență italiană *Laverda*, locomotive diesel electrice sub licență elvețiană *Sulzer–Frères*, *Brown Bovery* și *Schweizerische Lokomotiv und Maschinenfabrik*, locomotive electrice sub licență suedeză *Allmäna*

[3] În anul 1989 în România existau 2.102 întreprinderi industriale – Bogdan Murgescu, *op. cit*., p. 342.

[4] În anul 1950 România producea 2,1 miliarde kWh, iar în anul 1980 realiza 67,5 miliarde kWh – *Ibidem*, p. 344.

[5] În anul 1950 România producea 555.000 de tone de oțel, iar în anul 1989 realiza 14.410.000 tone de oțel; s-a ajuns ca România să aibă o producției de oțel pe cap de locuitor superioară S.U.A. și U.R.S.S. – *Ibidem*, pp. 341, 344, 345.

[6] În anul 1950 România producea 5 milioane de tone de țiței, iar în anul 1976 obținea 14.700.000 de tone – *Ibidem*, p. 344 și Vlad Georgescu, *Istoria Românilor. De la origini până în zilele noastre*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 288.

[7] În anul 1950 România producea 2,7 milioane de tone de huilă, iar în anul 1970 obținea 8,1 milioane de tone – Bogdan Murgescu, *op. cit*., p. 344.

Svenska Elektriska AB), cât și realizate după o concepție aproape originală (autobuze și autoutilitare TV, autoturisme de teren ARO), precum și o industrie reprezentativă de utilaje și mașini agricole. O parte importantă din produsele acestei industrii se exportau[8]. Dificultatea cea mai mare în punerea în valoare a acestei industrii realizată într-un timp extrem de rapid, violent chiar, a constat în lipsa unor piețe de desfacere la nivelul posibilităților de producție, cât și a calității mediocre a multora din aceste produse. Cu toate acestea, datorită atitudinii politice a șefului statului din acea perioadă și a simpatiei de care s-a bucurat la un moment dat în rândul țărilor occidentale, România a reușit să exporte o serie întreagă de utilaje, mașini, instalații și chiar fabrici. Pentru a tempera avântul Statului Român, țările industrializate din Occident au manipulat cu bună știință producția și exportul României prin comenzi de mijloace de transport, precum vagoane de mărfuri (nu însă și de călători), vapoare și utilaje, care încorporau un volum mare de materii prime, în special oțel, care necesitau pentru realizarea lor un consum foarte mare de energie electrică și apă și pentru realizarea cărora a fost construită o industrie poluantă și energofagă.

În paralel cu realizarea obiectivelor industriale, România a realizat calificarea forței de muncă, prin activitatea la locul de muncă și prin intermediul școlilor profesionale, liceelor tehnologice și învățământului superior. S-a ajuns ca țara să dispună de o forță de muncă bine calificată, în număr suficient de mare pentru a asigura funcționarea integrală a tuturor obiectivelor puse în funcțiune și disponibilități pentru cele viitoare.

Ambiția conducătorului statului român de a plăti în avans datoria externă și realizarea unei bănci internaționale a țărilor nealiniate a

[8] În perioada 1964–1975 s-au produs 80.233 autoturisme de teren M-461 (variantă modernizată a IMS-57), dintre care 46.549 de exemplare (58 %) au fost exportate. În anul 1968 la Brașov s-au produs 22.000 de tractoare, dintre care circa 50 % au fost exportate. În perioada 1971–1985 la Câmpulung Muscel s-au fabricat peste 125.000 de autoturisme de teren ARO, dintre care peste 93.000 de exemplare (74,4 %) au fost exportate. În perioada 1980–1985 aproximativ 90 % din autoturismele de teren ARO au fost exportate – Petre Opriș, *op. cit*., pp. 73, 84, 85, 87.

deranjat, fapt care s-a făcut simțit în mod tragic în evenimentele din decembrie 1989 și în cele ulterioare.

1. Industria

Procesul de dezvoltare industrială de pe teritoriul Județului Bistrița-Năsăud a pornit de la întreprinderile existente la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Unele dintre acestea, cum erau *Fabrica de Cherestea Bistrița Bârgăului*[9], *Fabrica de Cherestea Ilva Mică*[10], *Fabrica de Hârtie Prundu Bârgăului*[11], *Exploatarea minieră Rodna*[12], au fost distruse de armatele germane și maghiare în retragere în anul 1944 și au trebuit refăcute, sau o parte din utilajele unor fabrici și ateliere, cum a fost *Fabrica de Mezeluri „Braedt"*[13], *Atelierul de reparații de mașini „Ludwig și Neckel"*[14], au fost evacuate în Austria.

În anul 1949 în Județul Năsăud existau: 1 Exploatare de minereu de pirită, 1 Exploatare de grafit, 7 cariere de roci, 14 fabrici de cherestea, 1 Fabrică de sobe de teracotă, 1 Fabrică de Hârtie, 1 Fabrică de Salam, 1 Fabrică de Marmeladă, 1 Fabrică de Conserve, 1 Fabrică de Cutii de Conserve, 3 fabrici de unt, 1 Fabrică de Spirt, 2 fabrici de bere, 1 Fabrică de Oțet, 9 fabrici de ape gazoase, 1 Fabrică de Săpun, 1 Fabrică de Piele, 1 Fabrică de Șireturi[15].

Marile întreprinderi republicane nu puteau asigura singure necesitățile de bunuri de larg consum. Morile, presele de ulei, daracele,

---

[9] Teodor Ghițan, *Raionul și orașul Bistrița. Monografie economică*, Cluj, 1955, p. 345.
[10] Teodor Ghițan, Teodor Rusu, *Raionul Năsăud. Monografie economică*, Cluj, 1956/1957, p. 90.
[11] Alexandru Nistor, Ioan Mureșan, Ion Rusu – Sărățeanu, Ioan Viraj, *Îndrumător în Arhivele Statului. Județul Bistrița-Năsăud*, București, 1988. p. 214.
[12] Teodor Ghițan, Teodor Rusu, *op. cit*., p. 95.
[13] Teodor Ghițan, *op. cit.*, p. 375.
[14] *Ibidem*, pp. 226, 227.
[15] Ioan Sigmirean, Adrian Onofreiu, *Istoria Județului Bistrița-Năsăud în documente și texte (epocile modernă și contemporană)*, Editura „Răsunetul", Bistrița, 2001, pp. 343, 344.

atelierele mecanice de tâmplărie, tăbăcărie, marochinărie, fabricile de oțet, săpun, ceramică, ape gazoase, se aflau în proprietate particulară, iar altele au fost date în administrarea și conducerea puterii locale de stat, a județului, plaselor administrative și comunelor. Odată cu naționalizarea mijloacelor de producție de la 11 iunie 1948, acele întreprinderi care nu erau de interes republican au fost date în administrarea serviciilor economice ale județelor, plaselor și comunelor. Ele funcționau ca și *„gospodării chibzuite"* pe lângă comitetele provizorii ale județelor, plaselor și comunelor[16]. Gruparea întreprinderilor în *„gospodării chibzuite"* pe plase s-a făcut fără a se ține seama de ramurile economice, grupându-se morile cu joagărele, abatoarele cu presele de ulei, morile cu carierele de piatră și cuptoarele de var, sau stupăriile cu cărămidăriile și crescătoriile de oi. *„Gospodăriile chibzuite"* duceau lipsă de cadre și în special de contabili. Din aceste cauze, ele erau nerentabile[17]. Întreprinderile industriale intrate sub administrarea sfaturilor populare înregistrau o serie de deficiențe. Multe întreprinderi înregistrau cheltuieli de regie mult mai mari decât veniturile lor, ceea ce făcea ca balanța economică a acestora să fie deficitară. Din cauza lipsei contabililor, întreprinderile nu erau la zi cu evidența contabilă și nu aveau bilanțurile încheiate, astfel că producția întreprinderilor nu putea fi urmărită. Întreprinderile nu dispuneau de mijloace de transport și nici de ateliere unde să-și poată efectua în termen scurt și cu minim de cheltuieli reparațiile necesare. Totodată întreprinderile nu aveau personal de specialitate pentru asistența tehnică și tehnologică. Ca urmare a acestor deficiențe, întreprinderile nu puteau reduce prețul de cost al articolelor pe care le produceau. Din cauza neajunsurilor din procesul de fabricație, întreprinderile nu atingeau capacitatea maximă de producție. În multe cazuri calitatea produselor lăsa de dorit[18]. Ca urmare, la 15 iulie 1950

[16] Teodor Ghițan, *op. cit.*, p. 394.
[17] Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud (în continuare ANBN), Fond *Comitetul Provizoriu al Județului Năsăud – Secția Gospodărie Comunală și Industrie Locală*, dosar 161, f. 90.
[18] *Ibidem*, dosar 165, f. 79.

„gospodăriile chibzuite” din Județul Năsăud s-au desființat, ele fiind comasate în cadrul *Gospodăriei Chibzuite „Năsăudul”*, cu sediul în Bistrița[19]. În anul 1950, un număr de 34 de mori, 3 prese de ulei, 1 Fabrică de Săpun, 2 cariere de var, 1 carieră de piatră, 2 cărămidării, 5 crescătorii de porci, 5 ferme agro zootehnice, 1 brutărie, 8 joagăre, 1 atelier mecanic, 1 atelier fotografic, 3 abatoare și 2 stupine întrau în categoria întreprinderilor economice industriale locale din Județul Năsăud[20].

Desele reorganizări au fost impuse de necesitatea aducerii organizării și funcționării lor pe principii economice. S-a renunțat treptat la forma de organizare județeană cu secții, ateliere de producție în mai multe amplasamente și în zone diferite.

Procesul de dezvoltare industrială accelerată de pe teritoriul Județului Bistrița-Năsăud a avut loc relativ târziu. În anul 1970 Județul Bistrița-Năsăud avea o economie agrară cu o industrie în dezvoltare. Valoarea producției agricole era mai mare decât cea a producției industriale. Astfel, în anul 1970 valoarea producției agricole era de 1,1 miliarde de lei, iar a producției industriale de 700 milioane de lei[21]. Valoarea producției agricole era de 1,5 ori mai mare decât valoarea producției industriale. În anul 1984 producția industrială a Județului Bistrița-Năsăud era de 10,7 miliarde de lei, iar producția agricolă de 3,3 miliarde de lei[22]. Valoarea producției industriale era de 3 ori mai mare decât valoarea producției agricole.

Prin înființarea în anul 1968 a județelor, s-a urmărit dezvoltarea unitară pe întreg teritoriu a economiei, în general, și a industriei, în special. Dezvoltarea unitară, echilibrată, a întregului teritoriu al țării din punct de vedere economic și social a fost o măsură extrem de ambițioasă, însa în aplicarea acesteia s-au înregistrat erori semnificative. În fiecare județ trebuiau să existe capacități de producție din toate ramurile in-

[19] *Ibidem*, f. 84.
[20] *Ibidem*, f. 82.
[21] T. Morariu, I. Buta, A. Maier, *Județul Bistrița-Năsăud,* Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, p. 99.
[22] *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, pp. 83, 139.

dustriale. Acest lucru nu este rentabil din punct de vedere economic. Principiile proiectării unor unități economice trebuie să aibă în vedere apropierea de resursele de materii prime și de energie, forța de muncă pregătită profesional și posibilitățile de pregătire pentru muncitori, maiștri și cadrele cu pregătire superioară, posibilitățile de desfacere a mărfurilor, existența unei tradiții în ramura economică sau industrială care se dorește să fie dezvoltată. Faptul că unele zone ale țării se aflau în urmă din punct de vedere economic și trebuiau aduse din urmă este real, dar acest lucru nu însemna că în fiecare județ trebuiau create obiective industriale care să aparțină tuturor ramurilor economice. Amplasarea forțată a unor obiective economice a presupus costuri suplimentare legate de aprovizionarea cu materie primă, de slaba infrastructură rutieră și feroviară în anumite zone (ceea ce a presupus costuri de transport care au influențat în mod direct costurile de producție), de cheltuielile cu calificarea forței de muncă.

Proiectarea platformelor industriale a urmărit îndeplinirea obiectivelor politice, între care, pe primul plan, se afla dezvoltarea unitară a teritoriului țării. În anul 1978 se prevedea realizarea a 179 de platforme industriale în cele 236 municipii și orașe din România[23]. Prin Decretul Prezidențial Nr. 54 din 16 martie 1976, s-au aprobat platformele industriale și amplasarea în cadrul acestora a obiectivelor industriale care urmau a fi realizate în perioada 1976–1980 în orașele Bistrița (platformele industriale est și vest), Năsăud și Beclean[24]. În Județul Bistrița-Năsăud s-au construit platforme industriale în orașele Bistrița, Năsăud și Beclean, cu o suprafață totală de 245 de hectare[25].

După reorganizarea administrativ-teritorială și până în anul 1989, fondurile de investiții alocate pentru edificarea unor obiective economice, sanitare, școlare și pentru construcția de locuințe a fost de 37

[23] ANBN, Fond *Comitetul Județean Bistrița-Năsăud al Partidului Comunist Român*, dosar 3/1978, f. 7 v.
[24] *Ibidem*, dosar 1/1976, f. 1.
[25] Pompei Crăciun, Simion Lupșan, Pompei Ștefănescu, Ioan Șanta, Mircea Prahase, Sever Ursa (coordonatori), *Județele patriei. Bistrița-Năsăud. Monografie*, Editura Sport – Turism, București, 1979, p. 71.

de miliarde de lei, ceea ce reprezenta o sumă considerabilă[26]. În anul 1984 investițiile în economia Județului Bistrița-Năsăud însumau 2,2 miliarde de lei. Dintre acestea 1 miliard de lei a fost investit în industrie și 0,5 miliarde de lei în agricultură[27]. Ierarhizarea investițiilor prin prioritatea acordată industriei a fost o idee foarte bună, deoarece cei mai mulți bani rezultau din activitatea industrială[28]. Procesul industrializării Județului Bistrița-Năsăud s-a caracterizat printr-o extraordinară disipare a fondurilor de investiții pentru crearea unui număr mare de obiective industriale în același timp, ceea ce a condus la întârzierea punerii lor în funcțiune și a derulării ritmice a fondurilor de investiții. În Județul Bistrița-Năsăud au fost create întreprinderi din toate ramurile: extractivă[29], constructoare de mașini[30], metalurgică[31], electrotehnică[32], de construcții[33], de materiale de construcții[34], de prelucrare a lemnului[35], de prelucrare a maselor plastice[36], de sticlărie[37], textilă[38], de hârtie[39], alimentară[40].

---

[26] Simion Lupșan, Vasile Tulbure, Ioan Petruț, Ioan Varga, Mihai Apopei (coordonatori), *Căile de comunicație și transporturile din Județul Bistrița-Năsăud,* Editura Mesagerul, Bistrița, 1999, p. 344.

[27] A*nuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, pp. 216, 217.

[28] În anul 1984 producția industrială a Județului Bistrița-Năsăud era de 10,7 miliarde de lei, iar producția agricolă de 3,3 miliarde de lei – *Ibidem*, pp. 83, 139.

[29] Exploatarea Minieră Rodna, Întreprinderea de Cariere „Ineul" Năsăud.

[30] Întreprinderea Mecanică Bistrița (MEBIS), Întreprinderea de Utilaj Tehnologic Bistrița (I.U.T.).

[31] Întreprinderea Metalurgică Beclean.

[32] Întreprinderea de Produse Electrotehnice Bistrița (I.P.E.)

[33] Întreprinderea Antrepriză de Construcții Montaj (I.A.C.M.)

[34] Întreprinderea de Materiale de Construcții Bistrița (I.M.C.)

[35] Combinatul de Prelucrare a Lemnului Bistrița (C.P.L.).

[36] Întreprinderea de Prelucrarea Maselor Plastice Năsăud (I.P.M.P.)

[37] Întreprinderea de Sticlărie pentru Menaj Bistrița.

[38] Întreprinderea „Netex" Bistrița, Filatura de Lână Pieptănată Bistrița, Întreprinderea de Mătase Bistrița, Fabrica de Covoare Beclean, Topitoria de In și Cânepă Beclean, Întreprinderea „Textila" Năsăud, Întreprinderea de Tricotaje Sângeorz-Băi.

[39] Întreprinderea de Hârtie „Bistrița" Prundu Bârgăului.

[40] Întreprinderea de Morărit și Panificație Bistrița, Întreprinderea de Industrializare a Cărnii Bistrița, Întreprinderea Avicolă de Stat Bistrița, Întreprinderea de Industrializare

În anul 1971 s-a creat *Combinatul Industrial pentru Construcții de Mașini Bistrița (C.I.C.M.)*, ca formă unică de organizare în cadrul economiei naționale, constituită prin reorganizarea *Întreprinderii de Utilaje pentru Industria Materialelor de Construcții și Refractare Bistrița (I.U.I.M.C.R.)*, prin preluarea investițiilor în Municipiul Bistrița de la șase centrale industriale. *Combinatul Industrial pentru Construcții de Mașini Bistrița* avea 13 fabrici în componență, cu o producție extrem de diversificată, constând în mașini și utilaje pentru industria materialelor de construcții și refractare, electrofiltre și filtre cu saci, mașini și utilaje pentru forje, turnătorii și utilaje pentru industria metalurgică, armături industriale din oțel turnat și construcții sudate, piese turnate și forjate din oțel, elemente hidro-pneumatice de uz general, utilaje pentru industria chimică, utilaje pentru industria textilă, ștanțe, matrițe, modele metalice și dispozitive, tablouri electrice și echipamente pentru acoperiri galvanice, cabluri și conductori electrici, materiale electroizolante, acumulatori electrici și reparații de utilaje tehnologice[41]. În practica de conducere, s-a constatat că această formă de organizare a întâmpinat dificultăți deosebite, având în vedere profilul extrem de variat de fabricație, numărul foarte mare de furnizori și colaboratori, numărul mare de beneficiari, precum și o structură stufoasă determinată de specificitatea fabricilor din componența combinatului. Problemele apărute, în special pe linia aprovizionării, au fost de o dificultate ridicată, ținând cont de faptul că nomenclatorul materiilor prime, produselor și materialelor de achiziționat depășea 11.000 de poziții. Drept urmare, începând cu 1 ianuarie 1982, *Combinatul Industrial pentru Construcții de Mașini Bistrița (C.I.C.M.)* s-a desființat[42], pe structura sa înființându-se trei întreprinderi industriale în funcție de profilurile generale de fabricație, după cum urmează:

a Laptelui Bistrița, Întreprinderea de Legume Fructe Bistrița (I.L.F.), Întreprinderea de Bere, Malț și Ape Minerale Bistrița.

[41] *Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România*, Partea I, Nr. 25, 21 martie 1977, p. 2.

[42] *Ibidem*, Partea I, Nr. 117, 30 decembrie 1981, pp. 1, 2.

Întreprinderea de Utilaj Tehnologic Bistrița (I.U.T.)[43], *Întreprinderea Mecanică Bistrița*[44] și *Întreprinderea de Produse Electrotehnice Bistrița (I.P.E.)*[45].

În întreprinderi existau o serie de probleme: dezordine în funcționarea mașinilor, sincope în aprovizionarea cu materii prime, indisciplina personalului la locul de muncă. Acestea proveneau din lipsa cronică a cadrelor de specialitate, a experienței în conducerea economică a întreprinderilor.

La inițiativa lui Nicolae Ceaușescu, la Congresul al XI-lea al partidului s-a decis ca la sfârșitul anului 1980 fiecare județ să realizeze o producție industrială de cel puțin 10 miliarde de lei[46]. Valoarea producției industriale a Județului Bistrița-Năsăud a crescut de la 700 de milioane de lei în anul 1968[47], la 10,7 miliarde de lei în anul 1984[48]. În anul 1984 producția industrială a Județului Bistrița-Năsăud era de peste 100 de ori mai mare față de anul 1945[49]. În anul 1989, Nicolae Ceaușescu a decis ca în cincinalul 1991–1995 Județul Bistrița-Năsăud să ajungă la o producție de peste 20 de miliarde de lei[50]. Acest obiectiv constituia expresia unor ambiții politice, care nu erau realiste din punct de vedere economic.

---

[43] Avea în componență *Întreprinderea de Utilaj Chimic*, *Întreprinderea de Utilaje pentru Industria Materialelor de Construcții și Refractare*, *Întreprinderea de Armături Industriale din Oțel*, *Turnătoria din Oțel pentru Armături Industriale – Ibidem*, p. 2

[44] Avea în componență *Întreprinderea de Echipament Hidropneumatic*, *Întreprinderea de Dispozitive, Ștanțe și Matrițe*, *Secția de mecanică fină – Ibidem*, p. 2.

[45] Avea în componență *Întreprinderea Electrodistribloc*, *Întreprinderea de Cabluri și Materiale Electroizolante*, *Întreprinderea de Acumulatori*, *Secția de conductori electrici din aluminiu neizolați și cabluri de tracțiune – Ibidem*, p. 2.

[46] Pompei Crăciun, Simion Lupșan, Pompei Ștefănescu, Ioan Șanta, Mircea Prahase, Sever Ursa (coordonatori), *op. cit.*, p. 57.

[47] *Ibidem*, p. 85.

[48] *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, p. 83.

[49] ANBN, Fond *Comitetul Județean Bistrița-Năsăud al Partidului Comunist Român*, dosar 1/1986, f. 14 v.

[50] *Ibidem*, dosar 2/1989, f. 145.

În anul 1984 în Județul Bistrița-Năsăud existau 30 de întreprinderi[51]. Numărul întreprinderilor din Județul Bistrița-Năsăud era mai mic decât cel din județele din jur[52].

O mare realizare a fost reprezentată de electrificarea satelor, însă procesul s-a desfășurat în ritm lent. În anul 1975 din cele 235 de sate care intrau în componența Județului Bistrița-Năsăud, 213 sate erau electrificate (90,6%). Numărul gospodăriilor sătești care beneficiau de energie electrică era însă mai redus. Din cele 62.754 de gospodării din satele electrificate, numai 35.128 (56%) beneficiau de energie electrică. Comparativ cu media pe țară, numărul satelor electrificate în Județul Bistrița-Năsăud era aproape egal cu cel din România, dar numărul gospodăriilor sătești din satele electrificate din Județul Bistrița-Năsăud care beneficiau de energie electrică era sensibil mai mic față de cel din țară. Astfel, până la 31 decembrie 1975 energia electrică fusese introdusă în 11.932 sate (90,7%) din totalul de 13.149 de sate existente în România, iar din cele 3.869.863 gospodării din satele electrificate, un număr de 2.576.469 (66,6%) gospodării beneficiau de energie electrică[53].

În ceea ce privește cooperația meșteșugărească, în anul 1979 existau șase cooperative cu 2.626 de membri, care lucrau în 142 de secții și ateliere[54]. Meseriașii nu erau însă un motor al dezvoltării economice în secolul al XX-lea. Ei produceau pentru a satisface o serie de necesități locale și individuale.

Ca urmare a mecanizării lucrărilor agricole, o parte a forței de muncă din agricultură a devenit disponibilă și a fost absorbită de către

[51] Din care 22 erau republicane, iar 7 erau cooperatiste – *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, p. 70.

[52] În Județul Cluj existau 71 de întreprinderi (din care 53 republicane și 18 cooperatiste), în Județul Mureș 63 întreprinderi (din care 44 republicane și 18 cooperatiste), în Județul Suceava 43 întreprinderi (din care 31 republicane și 11 cooperatiste), iar în Județul Maramureș 39 de întreprinderi (din care 23 republicane și 15 cooperatiste – *Ibidem*, p. 71.

[53] ANBN, Fond *Comitetul Județean Bistrița-Năsăud al Partidului Comunist Român*, dosar 1/1976, f. 353.

[54] Pompei Crăciun, Simion Lupșan, Pompei Ștefănescu, Ioan Șanta, Mircea Prahase, Sever Ursa (coordonatori), *op. cit*., p. 98.

industrie. A rezultat un proces de urbanizare a Județului Bistrița-Năsăud. În perioada 1966–1989 în Județul Bistrița-Năsăud au fost construite 25.707 apartamente[55].

În paralel cu realizarea obiectivelor industriale, în Județul Bistrița-Năsăud s-a realizat calificarea forței de muncă, prin activitatea la locul de muncă și prin intermediul școlilor profesionale și a liceelor de specialitate. În anul 1975 în Județul Bistrița-Năsăud existau nouă licee de specialitate, care cuprindeau 3.223 de elevi și șase școli de specialitate cu 436 de elevi. Dintre liceele înființate în perioada 1969–1974, menționăm liceele industriale nr. 1, 2, 3 și 4, cu profil industrial, electrotehnic, forestier și de construcții, toate aflate în orașul Bistrița. Pentru pregătirea practică a elevilor au fost înființate un număr de 144 de laboratoare și 232 ateliere școlare[56]. Numărul mediu[57] al muncitorilor a crescut de la 9.300 în anul 1950 la 39.900 (în industrie și construcții) în anul 1984[58]. Cadrele tehnice superioare au fost aduse din alte județe, de multe ori forțat. Din această cauză, cu prima ocazie mulți dintre ei au plecat. S-a ajuns ca posturile lor să fie girate de către stagiari. Probleme grave existau în secțiile care necesitau forță de muncă specializată, calificată. Exista o criză acută de maiștri și subingineri, care trebuiau să coordoneze procesul tehnologic și de producție.

2. Agricultura

La 14 octombrie 1947, un număr de 12.424 de țărani au fost împroprietăriți cu 30.137 de hectare de teren, ca urmare a aplicării reformei

[55] Simion Lupșan, Vasile Tulbure, Ioan Petruț, Ioan Varga, Mihai Apopei (coordonatori), *op. cit.*, p. 50.

[56] *Județul Bistrița-Năsăud – pe coordonatele progresului – (Documentar în sprijinul campaniei electorale)*, Editat de Secția de propagandă a Comitetului Județean Bistrița-Năsăud al P.C.R. și Direcția Județeană de Statistică, 1975, p. 15.

[57] Numărul mediu de salariați corespunde numărului mediu de persoane angajate în întreprinderi în cursul anului.

[58] *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, pp. 63, 66.

agrare din anul 1945[59]. În medie, unui împroprietărit îi reveneau 6,05 iugăre (2,42 hectare) de teren. Datorită suprafeței mici de pământ deținute, familiile aveau o economie de subzistență.

În anul 1946 s-a înființat *Regia Autonomă a Exploatărilor Agricole, Zootehnice, a Industriilor Agricole și Mașinilor (R.E.A.Z.I.M.)*[60]. În cadrul acesteia, funcționa Circumscripția agricolă Teaca și circumscripțiile agricole și vitipomicole Bistrița și Lechința[61]. În anul 1948 în locul *Regiei Autonome a Exploatărilor Agricole, Zootehnice, a Industriilor Agricole și Mașinilor (R.E.A.Z.I.M.)* s-a înființat *Administrația Fermelor de Stat și a Stațiunilor de Mașini (A.F.S.M.)*[62]. În cadrul acesteia funcționau fermele de stat Bistrița, Lechința și Teaca[63]. În anul 1949 în locul *Administrației Fermelor de Stat și a Stațiunilor de Mașini (A.F.S.M.)* au apărut gospodăriile agricole de stat (G.A.S.). Astfel de gospodării agricole de stat s-au înființat la Bistrița, Teaca și Lechința[64].

În Județul Năsăud primele cooperative agricole de producție (C.A.P.) s-au înființat în anul 1950 la Jeica, Uriu, Crainimăt, Livezile, Jelna, Unirea, Dorolea, Tonciu și Dipșa[65].

În anul 1979 în Județul Bistrița-Năsăud funcționau cinci întreprinderi agricole de stat, în localitățile Bistrița, Dumitra, Jelna, Lechința, Teaca (în componența cărora intrau 49 de ferme) și 57 cooperative agricole de producție[66]. Numărul cooperativelor agricole de producție

---

[59] S*tatistica agricolă a României, Vol. VI, Suprafața și producția agricolă în 1945 și 1946*, Editura Institutului Central de Statistică, București, 1948, p. 118; după alte date, un număr de 9.493 țărani din Județul Bistrița – Năsăud au fost împroprietăriți cu 57.442 iugăre de pământ – Pompei Crăciun, Simion Lupșan, Pompei Ștefănescu, Ioan Șanta, Mircea Prahase, Sever Ursa (coordonatori), *op. cit*., p. 54.

[60] *Monitorul Oficial*, Partea I, Nr. 275, 27 noiembrie 1946, p. 12238.

[61] Teodor Ghițan, *op. cit.*, pp. 235, 246.

[62] *Colecțiune de legi, decrete, regulamente și dispoziții normative*, tomul XXVI, Editura de Stat, București, 1948, pp. 1141–1143.

[63] *Ibidem*, pp. 235, 246.

[64] Teodor Ghițan, *op. cit.*, pp. 236, 247.

[65] *Ibidem*, p. 256 și Pompei Crăciun, Simion Lupșan, Pompei Ștefănescu, Ioan Șanta, Mircea Prahase, Sever Ursa (coordonatori), *op. cit*., p. 55.

[66] Pompei Crăciun, Simion Lupșan, Pompei Ștefănescu, Ioan Șanta, Mircea Prahase, Sever Ursa (coordonatori), *op. cit*., p. 104.

din Județul Bistrița-Năsăud era mai mic față de cel din județele vecine[67]. În anul 1988 unitățile agricole cooperatiste înregistrau o pierdere de 133 de milioane de lei, din care 122,6 milioane de lei proveneau de la cele 65 de ferme zootehnice[68].

În anul 1945 în Județul Năsăud existau 30 de tractoare, 14 pluguri cu tracțiune mecanică, 117 mașini de semănat păioase, 462 mașini de semănat porumb, 7 mașini de secerat simple, 27 mașini de cosit, 147 de batoze, 22 locomobile pentru treierat, 97 de vânturătoare și 142 de trioare[69]. În anul 1984 în Județul Bistrița-Năsăud existau 2.304 tractoare, 1.332 pluguri, 471 semănători mecanice și 422 combine autopropulsate pentru recoltat cereale păioase, 198 combine tractate pentru recoltat furaje și 153 prese pentru balotat paie și fân[70]. Suprafața de teren arată cu mijloace mecanice a crescut de la 1.942 de hectare în anul 1948[71] la 92.055 hectare în anul 1984[72].

La început, din cauza faptului că inginerii și muncitorii români nu aveau experiență suficientă, mașinile agricole au fost utilizate deficitar[73].

În anul 1960 în România existau 243 de stațiuni pentru mecanizarea agriculturii (S.M.A.)[74]. Începând cu 1 iulie 1968 stațiunile de mașini și tractoare s-au transformat în întreprinderi pentru mecanizarea agriculturii. Întreprinderea pentru mecanizarea agriculturii era constituită din secții de mecanizare și sectoare de deservire a acestora (sectorul

---

[67] În Județul Mureș existau 169 cooperative agricole de producție, în Județul Cluj 148, în Județul Maramureș 106, iar în Județul Suceava 95 – ANBN, Fond *Comitetul Județean Bistrița-Năsăud al Partidului Comunist Român*, dosar 4/1979, f. 302.

[68] *Ibidem*, dosar 25/1989, f. 3.

[69] Sabin Manuilă, *Statistica agricolă a României. Vol. V. Inventarul agricol în anul 1945*, Editura Institutului Central de Statistică, București, 1947, p. 38.

[70] *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, pp. 130, 131.

[71] *Realizări și perspective ale Județului Bistrița-Năsăud*, Bistrița, 1969, p. 13.

[72] *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, p. 142.

[73] În anul 1952 a fost folosită doar 50 % din capacitatea tractoarelor existente în cadrul stațiunilor de mașini și tractoare – Petre Opriș, *op. cit*., p. 57.

[74] *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, p. 142.

de reparații, sectorul de aprovizionare și de transporturi). Secțiile de mecanizare, ca unități de bază ale întreprinderilor pentru mecanizarea agriculturii, funcționau de regulă în localitățile unde își aveau sediul cooperativele agricole de producție pe care le deserveau[75]. La sfârșitul anului 1970 s-a hotărât înființarea în România a 40 de întreprinderi și 772 stațiuni pentru mecanizarea agriculturii[76]. Numărul acestora a crescut la 743 în anul 1975, iar apoi a scăzut la 573 în anul 1984[77].

Stațiunea de Mașini și Tractoare Bistrița (S.M.T.) s-a înființat în anul 1948[78]. În anul 1968 în Județul Bistrița-Năsăud s-a înființat *Întreprinderea pentru Mecanizarea Agriculturii Bistrița-Năsăud* și 13 stațiuni pentru mecanizarea agriculturii (S.M.A.)[79]. În Județul Bistrița-Năsăud s-au înființat mai puține stațiuni pentru mecanizarea agriculturii față de județele Mureș, Cluj și Suceava și puțin mai multe decât în Județul Maramureș[80].

În anul 1950 s-a înființat *Stațiunea Experimentală Pomicolă Bistrița*, aflată în subordinea Institutului de Cercetări Agronomice a României (I.C.A.R.)[81]. Producția anuală de fructe în Județul Bistrița-Năsăud era în anul 1945 de 3.320,5 tone[82], iar în anul 1984 a ajuns la 45.284 tone[83].

---

[75] *Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România*, Nr. 74, Partea I, 7 iunie 1968, p. 2 (572).

[76] *Ibidem,* Nr. 2, Partea I, 5 ianuarie 1971, p. 7.

[77] *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, p. 142.

[78] Teodor Ghițan, *op. cit.*, p. 226.

[79] Cele 13 stațiuni pentru mecanizarea agriculturii erau cele din Bistrița, Orheiu Bistriței, Teaca, Lechința, Urmeniș, Sânmihaiu de Câmpie, Șieu Măgheruș, Beclean, Chiochiș, Nimigea de Jos, Șieu Odorhei, Reteag, Uriu – T. Morariu, I. Buta, A. Maier, *op. cit*., p. 103.

[80] În Județul Mureș s-au înființat 29 de stațiuni pentru mecanizarea agriculturii, în Județul Cluj 24 de stațiuni, în Județul Suceava 16 stațiuni, iar în Județul Maramureș 12 stațiuni – *Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România*, Nr. 2, Partea I, 5 ianuarie 1971, pp. 7, 8, 10.

[81] Teodor Ghițan, *op. cit.*, p. 183.

[82] Se produceau 1.165 chintale de prune (116,5 tone), 37 chintale de caiși, zarzări, piersici (3,7 tone), 25.733 chintale de alte fructe (2.573,3 tone), 627.548 kg de nuci (627 tone) – *Statistica Agricolă a României, Vol. VI, Suprafața și producția agricolă în 1945 și 1946*, Editura Institutului Central de Statistică, București, 1948, pp. 44, 45.

Producția agricolă a României era în anul 1984 de peste 7 de ori mai mare față de anul 1945[84]. În anul 1984 producția agricolă a Județului Bistrița-Năsăud era de 3,37 miliarde de lei[85].

În anul 1984 suprafața Județului Bistrița-Năsăud era de 530.500 de hectare de teren. Dintre acestea, 188.287 (35,49%) de hectare erau ocupate de păduri, 112.430 (21,19%) hectare de terenuri arabile, 105.045 (19,80%) hectare de pășuni, 62.190 (11,72%) hectare de fânețe, 16.175 (3,04%) hectare de livezi, 1.553 (0,29%) hectare de vii, 4.122 (0,77%) hectare erau ocupate de ape și bălți, iar 40.698 (7,67%) hectare erau ocupate de alte terenuri[86].

Creșterea animalelor completa necesarul de hrană pentru populație, asigura disponibilități pentru export[87] și constituia o sursă de materie primă pentru industria ușoară. În anul 1948 în Județul Năsăud existau 7.863 cai, 63.209 bovine, 191.685 oi, 21.054 capre, 10.354 porci, 8.434 stupi și 102.975 păsări[88]. În anul 1985 în Județul Bistrița-Năsăud existau 152.300 bovine, 13.100 porci, 439.400 oi, 19.200 capre, 1.488.800 păsări și 18.600 familii de albine[89]. În anul 1968 din Județul Bistrița-Năsăud

---

[83] Din care 31.295 tone de mere, 10.232 tone prune, 1.712 tone pere, 976 tone cireșe și vișine, 729 tone nuci, 183 tone căpșuni, 16 tone caise și zarzăre, 4 tone piersici – *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, p. 173.

[84] ANBN, Fond *Comitetul Județean Bistrița-Năsăud al Partidului Comunist Român*, dosar 1/1986, f. 14 v.

[85] *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, p. 139.

[86] *Ibidem*, p. 119.

[87] În anul 1988 România a exportat 98.220 tone de carne și specialități de porc, 10.388 tone conserve de carne, 315 tone de salam de Sibiu, 18.705 tone de unt și alte produse alimentare, în valoare de 162,6 milioane de dolari și 78,5 milioane de ruble, în condițiile în care însă în țară principalele produse alimentare erau distribuite pe bază de cartele – Petre Opriș, *op. cit*., p. 123.

[88] A. Golopența, P. Onică, *Recensământul agricol din Republica Populară Română. 25 ianuarie 1948. Rezultate provizorii. Extras din „Probleme economice", Nr. 3, martie 1948*, Institutul Central de Statistică, București, 1948, pp. 48, 49.

[89] *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, p.181.

au fost livrate la fondul centralizat al statului peste 10.200 tone de carne, 223.000 de hectolitrii lapte și circa 350 tone de lână[90].

3. Comerțul

Motorul economiei este comerțul. Oricât de mare ar fi producția, ea nu poate fi valorificată decât prin vânzare. În anul 1949 în Județul Năsăud existau 385 unități comerciale alimentare și nealimentare[91]. În anul 1984 în Județul Bistrița-Năsăud existau 1.068 de unități comerciale cu amănuntul și de alimentație publică ale sectorului socialist[92]. Volumul de mărfuri de care a beneficiat populația Județului Bistrița-Năsăud în perioada 1965–1988 a fost de 12,3 miliarde de lei[93].

4. Căile de comunicație și transporturile

Asigurarea infrastructurii de transport însemna asigurarea accesului la resursele solului și subsolului, la forța de muncă, la piețele de aprovizionare și consum. Toate aceste elemente reprezintă factori stimulativi în dezvoltarea activității economice zonale.

Dezvoltarea căilor de comunicație din Județul Bistrița-Năsăud a pornit de la rețeaua existentă în anul 1945, aceasta fiind afectată de distrugerile de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Astfel, un număr de 76 de poduri rutiere, cu o lungime de 1160 m.l., au fost distruse prin minare sau incendiere. Acest lucru însemna că aproape toate podurile rutiere au fost distruse[94].

---

[90] *Realizări și perspective ale județului Bistrița-Năsăud*, Bistrița, 1969, p. 15.
[91] Ioan Sigmirean, Adrian Onofreiu, *op. cit*., p. 345.
[92] *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, p. 248.
[93] ANBN, Fond *Comitetul Județean Bistrița-Năsăud al Partidului Comunist Român*, dosar 4/1989, f. 89.
[94] Simion Lupșan, Vasile Tulbure, Ioan Petruț, Ioan Varga, Mihai Apopei (coordonatori), *op. cit*., pp. 283, 284, 288.

În anul 1946 la Bistrița s-a înființat o autobază de transporturi auto[95]. Pentru repararea și întreținerea mijloacelor de transport, în anul 1949 s-a înființat *Atelierul Mecanic de reparat mașini*, denumit RAPID[96]. În anul 1975 s-a înființat *Întreprinderea de Transporturi Auto Bistrița-Năsăud (I.T.A.)*[97] și *Unitatea de Mecanizare Transport, și Construcții Forestiere Bistrița (U.M.T.C.F.)*[98]. În anul 1979 s-a înființat *Întreprinderea de Transport Specializat pentru Agricultură și Industria Alimentară Bistrița-Năsăud (I.T.S.A.I.A.)*[99], iar în anul 1980 s-a înființat *Întreprinderea Județeană de Transport Local Bistrița-Năsăud (I.J.T.L.)*[100].

În anul 1945 în Județul Bistrița-Năsăud existau 855,5 km de drumuri, dintre care 128,5 km erau drumuri naționale, iar 558,9 km erau drumuri județene[101]. În anul 1984 lungimea drumurilor publice din Județul Bistrița-Năsăud era de 1.304 km, din care numai 212 km de drum erau modernizate, iar alte 357 km dispuneau de îmbrăcăminte asfaltică de tip ușor[102].

Dezvoltarea sistemului feroviar a început de la rețeaua feroviară existentă în anul 1945, aceasta fiind afectată de distrugerile de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Astfel, căile ferate din Județul Bistrița-Năsăud, pe o distanță de 500 km, au fost aruncate în aer, fiind astfel distruse. Pe linia ferată Ilva Mică–Vatra Dornei toate viaductele mari au fost aruncate în aer, iar tunelul de la Mestecăniș a fost în mare

[95] Aceasta dispunea de 6 autocamioane și de 6 autobuze – *Ibidem*, p. 302.
[96] *Ibidem*, p. 304.
[97] *Ibidem*, p. 423.
[98] Aceasta avea în dotare în anul 1975 un număr de 400 de mașini, circa 200 tractoare, 160 încărcătoare frontale tip Ifron și 40 de utilaje terasiere – *Ibidem*, pp. 445, 447.
[99] În anul 1988 aceasta dispunea de 251 de autovehicule – *Ibidem*, p. 448.
[100] *Ibidem*, p. 441.
[101] Dintre acestea 128,5 km erau drumuri naționale, 558,9 km erau drumuri județene, iar 168,1 km erau drumuri comunale – *Ibidem*, p. 287.
[102] *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, p. 240.

parte dărâmat. Refacerea căilor ferate distruse s-a încheiat în linii mari în anul 1948[103].

În anul 1948 a început construcția liniei ferate Salva–Vișeu[104]. Inaugurarea liniei ferate a avut loc la 28 decembrie 1949[105]. Calea ferată Salva–Vișeu a pus în valoare resursele și forța de muncă din Valea Sălăuței.

În anul 1984 lungimea căilor ferate din Județul Bistrița-Năsăud aflate în exploatare era de 365 km, din care însă numai 87 km (23,83%) era electrificată. Din lungimea totală a căilor ferate, 321 km erau linii normale, iar 44 km erau linii înguste. Din cele 321 km de linii ferate normale, 301 km aveau o singură linie de cale ferată și numai 20 km (6,23%) aveau linii duble de cale ferată[106]. România nu avea fondurile și timpul necesar pentru maxima dezvoltare a căilor ferate. Din această cauză s-a mers pe ideea depunerii unui efort minim cu consecințe maxime. În prima etapă s-au construit o serie de linii de cale ferată, urmate în etapa a doua de electrificarea lor și în etapa a treia de dublarea unora dintre ele. Lucrările de electrificare a căilor ferate erau extrem de costisitoare. România nu-și putea permite să investească fonduri mari în electrificarea căilor ferate, pentru că eforturile erau canalizate spre dezvoltarea industriei.

În perioada 1945–1989 pe teritoriul Județului Bistrița-Năsăud a avut loc o dezvoltare economică susținută, prin realizarea unor obiective majore în domeniul industriei, modernizarea agriculturii și a rețelelor de transport. În acest context, volumul producției industriale a crescut în perioada 1945–1984 de 100 de ori, iar volumul producției agricole de 7 ori. Astfel, dezvoltarea economică pe teritoriul județului se încadrează în dezvoltarea de ansamblu a țării, impusă prin programele ambițioase ale Partidului Comunist prin conducătorii lui.

---

[103] Simion Lupșan, Vasile Tulbure, Ioan Petruț, Ioan Varga, Mihai Apopei (coordonatori), *op. cit*., pp. 307, 308, 318.

[104] Pompei Crăciun, Simion Lupșan, Pompei Ștefănescu, Ioan Șanta, Mircea Prahase, Sever Ursa (coordonatori), *op. cit*., p. 55.

[105] *Ibidem*, p. 335.

[106] A*nuarul Statistic al Republicii Socialiste România. 1985*, Direcția Centrală de Statistică, p. 238.

Economia Bistriței după anul 1989

VASILE BAR*

Tranzitia de sistem socio-politic și economic a condus în România și, pe cale de consecintă, și în județul Bistrița-Năsăud, la un declin al activitatii economice, acornpaniat de scăderea nivelului de trai, creșterea alarmantă a șomajului și, deci, o reducere a bunăstării oamenilor.

În perioada la care ne referim, economia românească a trecut de la sistemul supercentralizat al planificării cotelor și repartitiilor, în care initiativa oamenilor era complet anulată, la un sistem nou, în care a fost descătușată libera initiativă, care oferea posibilitatea pentru fiecare întreprinzător să desfășoare o afacere pe cont propriu sau în asociere cu altii. A inceput, astfel, un proces îndelungat, care s-a numit *„tranzitia spre economia de piată”*, însotit de numeroase actiuni, printre care privatizarea a detinut unul din cele mai importante locuri. Prin acest proces de privatizare trebuia să se treacă, treptat, de la o economie aproape complet etatizată, la o economie bazată pe libera initiativă.

Din păcate, acest proces al tranziției s-a prelungit prea mult, determinat și de necesitatea schimbărilor de ordin politic, social și, mai ales, în mentalitatea oamenilor.

Deși a fost un proces îndelungat și uneori dureros, procesul de privatizare a fost integral incheiat la nivelul județului Bistrița-Năsăud, asigurând premisele unei dezvoltări economice bazate pe competitivitate și concurentă.

* Vasile Bar, Președintele Camerei de Comerț Bistrița-Năsăud, e-mail: *office@cciabn.ro*

1. Tranziția de la economia centralizată la economia de piață

Perioada primilor ani de după anul 1990 a fost caracterizată de un declin semnificativ al evolutiei economice, urmat de o perioadă de redresare care s-a bazat, în principal, pe privatizarea societătilor comerciale cu capital de stat și aparitia capitalului privat.

Pentru realizarea acestui proces, noua putere instalată după 1989, a trecut, mai întâi, la legiferarea noilor principii politice și sociale pentru așezarea societătii românești pe baze democratice, care trebuiau să constituie un fundament pentru transformările economice ce urmau.

Încă din anul 1990 au apărut o serie de legi specifice economiei de piată: Legea nr. 31 a societătilor comerciale, Legea nr. 18/1990 privind fondul funciar, Decretul Lege nr. 54/1990 care reglementa modalitatea de înființare și functionare a Asociatiilor Familiale (AF) și Persoanelor Fizice Independente (PF). În anul 1991, a apărut Legea nr. 58 privind privatizarea societătilor comerciale, urmată de numeroase completări, precizări și modificări, și au apărut organisme noi care trebuiau să actioneze în domeniul reașezării proprietății pe alte baze: Agentia Națională pentru Privatizare, Fondul Proprietătii de Stat și Fondurile Proprietătii Private.

În această etapă, și în județul Bistrița-Năsăud întreprinderile de stat s-au reorganizat în societăti comerciale. Capitalul social al acestora a fost împărtit în actiuni, din care 70% au fost administrate în numele statului de către Fondul Proprietății de Stat, iar cota de 30% a fost preluată în administrare de Fonduri ale Proprietății Private urmând să fie transferată cu titlu gratuit către cetătenii români indreptătiți.

Astfel, în baza dispozițiilor Legii 58/1991, au fost emise carnete cu certificate de proprietate in baza cărora multe societăti comerciale cu capital de stat s-au privatizat prin metoda MEBO. Prin această metodă, salariații au putut să-și preschimbe carnetele cu certificate de proprietate în acțiuni ale societătii la care își desfășurau activitatea, în cota de 30%, administrate de Fondul Proprietății Private în portofoliul

căruia se regăsea societatea. În acest fel au început privatizarea o serie de societăți comerciale, printre care putem enumera: SC TERAPLAST SA, SC RAAL SA, SC ROMBAT SA, SC COMAT SA și altele. În majoritatea cazurilor, această actiune a fost benefică pentru societățile respective, care au început din timp un amplu proces de restructurare și modernizare.

În anul 1995, apare Legea nr. 55 pentru accelerarea procesului de privatizare, prin care se reglementează transferul efectiv, și cu titlu gratuit, către cetățenii romani îndreptățiți, a unei cote de până la limita a 60% din capitalul social al societăților comerciale cuprinse în program. La finalizarea acestui proces, majoritatea societăților comerciale din județ au fost partial privatizate.

Concomitent, au apărut noi instituții ale economiei de piață: Bursa de Valori București și piața secundară RASDAQ. Toate societățile comerciale care au fost cuprinse în programul de accelerare a procesului de privatizare au fost listate pe RASDAQ, devenind societăți deschise, ale căror acțiuni puteau fi tranzacționate doar prin intermediul societăților de valori mobiliare. În acest fel, acțiunile societăților interesante au circulat intre deținători, realizându-se prima concentrare de capital. Ulterior, acțiunile societătilor comerciale, reprezentând capitalul de stat, rămase în portofoliul Fondului Proprietății de Stat, au fost vândute și, astfel, cea mai mare parte a societăților comerciale din județ au fost privatizate integral.

O altă posibilitate de a intra în lumea afacerilor a fost aceea de utilizare a capitalului propriu pentru înființarea de societăți comerciale. Multi investitori au ales această cale, începând să desfășoare activități economice, din care multe s-au dovedit a fi afaceri profitabile (ex. S.C. ELECTROPLAST SA, S.C. MIRO SA, S.C. VRG SRL, S.C. ELIADA CONSULTING SRL, S.C. MIS GRUP SRL). În general, întreprinzătorii nou intrati in piață au ales forma societății cu răspundere limitată, pe care au considerat-o cea mai simplă și cea mai potrivită pentru afacerile lor, dar nu au lipsit nici celelalte forme, desigur, într-un număr mult mai mic.

Cei cu posibilități reduse și cu mai puțin curaj au optat pentru forma mai simplă a asociației familiale sau a persoanei fizice independente. Aceștia au desfășurat, în general, activități comerciale de mică anvergură, în spațiile propriilor familii sau în piețe, târguri și oboare.

Încet, dar sigur, configurația activității economice a căpătat noi valențe prin implicarea capitalurilor proprii.

Pe marea platformă industrială a municipiului Bistrița, fostele întreprinderi de stat au fost reorganizate, în general, prin divizarea colosilor industriali în unități mai mici, mai ușor de organizat și de condus, așa cum vom arăta în continuare.

Întreprinderea de Utilaje pentru Industria Materialelor de Construcții și Refractare a fost transformată în CICM (Combinatul Industrial pentru Construcții de Mașini) care, în 1982, s-a divizat in IUT (Întreprinderea de Utilaj Tehnologic), IPE (Întreprinderea de Produse Electrotehnice), IMB (Întreprinderea Mecanică Bistrița). Într-o fază ulterioară, acestea s-au divizat la rândul lor, astfel:

– Din IUT au rezultat, în 1990: SC COMELF SA – producătoare de utilaj tehnologic, SC MEBIS SA – producătoare de echipamente hidropneumatice, SC ARIO SA – producătoare de armături industriale, SC RAAL SA – producătoare de radiatoare auto, SC OXIGEN SA – producătoare de oxigen și azot pentru industrie;
– Din IPE au rezultat, tot prin divizare: SC IPROEB SA – producătoare de cabluri și conductori electrici izolati și neizolați, SC ROMBAT SA – producătoare de acumulatori auto.

O altă întreprindere care s-a divizat în două societăți comerciale a fost IMC (Întreprinderea de Materiale de Construcții): SC MATCON SA – producătoare de prefabricate pentru construcții, SC TERAPLAST SA – producătoare de repere din mase plastice, în special țevi, și de cahle din teracotă.

Prin procesul de privatizare, pachete semnificative de acțiuni ale unor societăți comerciale au fost cumpărate de investitori privați autohtoni, ca în cazul: SC COMELF SA, SC IPROEB SA, SC ARIO SA,

SC PROMET SA, dar și de investitori străini, așa cum a fost SC SAMUS SA. În mare parte, aceste societăți au fost retehnologizate și reorganizate, astfel încât ele funcționează și în prezent în condiții bune, crează locuri de muncă și contribuie la dezvoltarea economică a județului.

Procesul de privatizare a avut și nereușite la nivel local, care pot fi exemplificate prin: SC MOPAL SA, care în prezent nu funcționează și care a generat ample mișcări sociale, SC MOPAN SA, SC CARBIS SA, SC INDUSTRIA LAPTELUI SA și altele.

Tot în stare de nefuncționare se află și SC BERE MALȚ SA Bistrița, care, după o privatizare nereușită, parcurge în prezent un șir de litigii interminabile, SC ZALEC SA Lechința, SC HICART SA Prundu Bargăului.

În sectorul construcțiilor, fostele șantiere din Bistrița ale TCI Cluj și TIM Brașov s-au privatizat și funcționează independent, iar din fostul IACM s-au divizat trei întreprinderi de construcții privatizate (SC OZON & Co SA, SC CONCID SA, SC UCTA SA).

De asemenea, în sectorul de servicii, IJGCL s-a divizat în societățile comerciale PRODITERM SA, a cărui capital este deținut în procent de 100% de Consiliul Local Bistrița, URBANA SA și RAJA AQUABIS, care a rămas o regie de interes județean. IRE (Întreprinderea de Rețele Electrice) s-a divizat succesiv, rămânând monopol de stat. În prezent, la nivelul județului funcționează sucursala de furnizare și distribuție a energiei electrice.

În ceea ce privește activitatea de servicii către populație desfășurată de cooperativele meșteșugărești întrunite în cadrul UJCM, acestea au devenit independente, și, după o perioadă de timp, și-au restrans activitatea, iar unele chiar s-au desființat, nereușind să facă față concurenței.

În agricultura județului, schimbări de fond s-au produs în zona cooperativizată și în care au funcționat întreprinderile agricole de stat. Aici, terenurile au fost retrocedate foștilor proprietari, care au trecut din nou la mica producție agricolă de subzistență, caracterizată prin randamente reduse. Doar fostele SMA s-au reorganizat în societăți

comerciale de tip AGROMEC, dar lipsa unor comenzi pentru lucrări mecanizate în agricultură a condus la reprofilarea lor sau chiar la falimentul unora.

O mențiune aparte în acest context trebuie făcută în legătură cu apariția, chiar din luna mai 1990, a Decretului-Lege nr. 139 cu privire la Camerele de Comerț și Industrie din România. Prin această prevedere legală, au fost constituite, în toate județele țării, camere de comerț și industrie teritoriale, iar în București a continuat să funcționeze Camera de Comerț și Industrie a României și a Municipiului București.

Camerele sunt organizații autonome, destinate promovării intereselor membrilor lor, pentru dezvoltarea comerțului și industriei, corespunzător cerințelor economiei de piață. Urmare acțiunii unui grup de inițiativă, care a întreprins demersurile legale pentru a se înființa și în județul Bistrița-Năsăud această instituție, prin H.G. 799/26.09.1990 se aprobă constituirea Camerei de Comert și Industrie a județului, care a dobândit, prin hotărârea amintită, statutul de organizație autonomă cu personalitate juridică.

În continuare, Camera de Comerț și Industrie a avut un rol esențial în formarea comunității de afaceri locale prin atribuțiile sale în domeniile constituirii noilor societăți comerciale și sprijinirii interesului acestora, în raport cu autoritățile române și cu organisme din străinătate.

Încadrată chiar de la început în procesul tranziției la economia de piață, Camera de Comerț și Industrie a devenit un factor activ, aducându-și o contribuție importantă în constituirea și dezvoltarea comunității de afaceri locale.

2. Constituirea unei noii comunități de afaceri

Toate schimbările petrecute după 1989 au determinat o altă configurație a economiei, nu numai sub aspectul proprietății, dar și acela al structurii, al formelor de organizare, al ocupării fortei de muncă și altele.

Efectele Legii 31/1990 au început să fie vizibile încă din anul 1991, prin formarea unei structuri economice noi, bazate pe libera concurență.

Urmărind cronologic evoluția acestei comunități de afaceri, constatăm câteva aspecte caracteristice pentru fiecare etapă, cât și pentru modul în care întreprinzătorii particulari au perceput fenomenul privatizării și s-au orientat în noile conditii.

În primul an (1991) s-au constituit în județ 862 de societăți comerciale, cifră care a crescut până în 1994, când numărul total al acestora a ajuns la 4.605. Începând cu 1995, numărul societătilor comerciale înmatriculate anual la Registrul Comertului, a înregistrat o scădere an de an, la cifre cuprinse între 359 și 608 anual, pentru ca în anul 2003 să se ajungă din nou la 834 societăți comerciale înmatriculate.

Explicația acestei scăderi, începând cu anul 1995, constă în anularea facilitătilor ce se acordau societăților comerciale nou inființate până în anul 1994, privind scutirea, pentru o perioadă de cinci ani, la plata impozitului pe profit.

Tab. 1. ***Situația înmatriculărilor, conform înregistrărilor din Registrul Comerțului***

	1991	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**
SC capital privat	862	1275	1079	1389	595	514	608	458	359	389	407	456	834
AF	21	19	72	217	334	424	243	229	261	380	362	297	162
PF	12	4	20	38	29	155	58	30	60	255	248	171	243
SC capital mixt	23	1	0	2	5	0	1	2	1	1	0	0	0

Sursa: Baza de date a CCIA BN

După cum se cunoaște, formele de organizare ale societăților comerciale au fost variate, dând posibilitate întreprinzătorilor să aleagă între SRL, SNC, SCS și SA, la care se mai adăugau formele specifice

pentru organizațiile cooperatiste. Chiar de la început, s-a evidențiat faptul că întreprinzătorii au preferat forma societății cu răspundere limitată (SRL), astfel că în primul an, 1991, din 862 societăți înmatriculate, 614 au fost **SRL.** Proporția s-a păstrat în continuare și chiar s-a accentuat, situându-se între 89% și 96%.

Alegerea acestei forme de organizare pentru noile societăți comerciale înființate se explică și prin faptul că era singura în care era permis *„asociatul unic”*. Acest lucru demonstrează și anumite temeri legate de asocierea cu alte persoane, care, pentru celelalte forme, era obligatorie. Cei care intrau în afaceri voiau, cel puțin pentru început, să își încerce propriile forțe, pentru a nu împărți nici succesul, nici riscul cu altcineva.

În ceea ce privește dinamica înființării de asociații familiale și persoane fizice independente se constată că, din cele 3.021 AF înființate în intervalul 1991–2003, un număr de 2.358 s-au înființat după 1995, iar, din 1.323 PF înființate pe întreg intervalul 1991–2003, un număr de 1.220 s-au înființat după 1995.

Acest fapt se datorează, în principal, aceleiași cauze pentru care, începând din anul 1995, a scăzut numărul de societăți comerciale înmatriculate, și anume anularea facilităților privind scutirea la plata impozitului pe profit, după 1994. În același timp, formalitățile de înființare și de conducere a acestor forme de organizare erau mult mai simple, atrăgând și persoane care nu aveau experiența managerială necesară pentru conducerea unor afaceri importante.

3. Situația actuală a economiei județului Bistrița-Năsăud

Principalele domenii de activitate după înregistrările din Registrul Comerțului.

Pentru a avea o imagine asupra structurii activităților desfășurate în județ, conform codului de clasificare a activităților din economia

națională (CAEN), prezentăm în continuare numărul societăților comerciale din fiecare domeniu de activitate și proporția pe care o reprezintă, în total, la data de 31 decembrie 2003.

Tab. 2. ***Numărul de societăți comerciale pe domenii de activitate***

Nr.	Domeniul de activitate	Număr de societăți comerciale	%
1	**Agricultură**	**183**	**3,05**
2	**Industrie**	**1.333**	**22,25**
3	**Construcții**	**259**	**4,32**
4	**Comerț**, din care: 1. Comerț cu autovehicule, piese și accesorii auto 2. Activități de intermediere în comerțul cu ridicata 3. Comerț cu ridicata 4. Comerț cu amănuntul	**2.808** 105 137 526 2.040	**46,87** 1,75 2,29 8,78 34,05
5	**Turism**	**251**	**4,19**
6	**Transport**	**323**	**5,39**
7	**Finante, bănci**	**44**	**0,73**
8	**Informatică**	**72**	**1,20**
9	**Proiectare**	**78**	**1,30**
10	**Sănătate umană**	**68**	**1,14**
11	**Prestări servicii**	**237**	**3,96**
12	**Alte activități**	*335*	**5,60**
TOTAL		**5.991**	**100,00**

Sursa: Direcția Generală a Finanțelor Publice și Controlului Financiar de Stat

Analizând informațiile prezentate, se desprinde faptul că numărul cel mai mare de agenți economici se află in activitățile comerciale și, din acestea, ponderea este deținută de cei care lucrează in comerțul cu amănuntul. Această situație este perfect normală pentru etapa de tranziție pe care a traversat-o economia. Eforturile necesare pentru a începe o astfel de activitate, pur comercială nu sunt foarte mari, riscul

este mai mic, iar acumulările de capital, într-un timp relativ scurt, sunt mai mari. Aceasta a condus la extinderea rețelei de spații comerciale organizate în apartamente situate la parter de bloc, transformate în spații de vânzare. Eficiența acestora este sporită de faptul că spațiul este utilizat aproape în întregime, neexistând suprafețe ineficiente, ca în cazul magazinelor mari, pot fi deservite de personal puțin, iar desfacerea este adusă foarte aproape de consumator, ceea ce reprezintă un avantaj.

Pe locul următor, se regăsesc activitățile industriale, cu un număr de 1.333 societăți comerciale, din care cele mai multe în sectorul prelucrării lemnului, după care urmează sectorul industriei alimentare (morărit–panificație, produse lactate, produse din carne), sectorul textile, tricotaje și îmbrăcăminte, sectorul produselor din metal și sectorul maselor plastice, așa cum reiese din următorul tabel:

Tab. 3. ***Numărui societăților comerciale din sectorul industrial pe domenii de activitate***

Domeniul de activitate	Număr de societăți comerciale	%
Industrie, din care:	**1.333**	**22,25**
l. Productia, prelucrarea și comercializarea cărnii	35	0,58
2. Fabricarea produselor lactate	59	0,98
3. Fabricarea produselor de morărit și panificație	124	2,07
4. Fabricarea băuturilor	12	0,20
5. Fabricarea altor produse alimentare	34	0,57
6. Fabricarea textilelor și articolelor din textile	65	1,08
7. Fabricarea articolelor tricotate	59	0,98
8. Fabricarea de incălțăminte	57	0,95
9. Obținerea de produse din piele și blănuri	40	0,67
10. Prelucrarea brută a lemnului	272	4,54
11. Obținerea altor produse din lemn	114	1,90
12. Producția articolelor din material plastic	58	0,97

13. Fabricarea produselor din metal	91	1,52
14. Producția de mobilier	75	1,25
15. Obținerea altor produse industriale	238	3,97

Sursa: Direcția Generală a Finanțelor Publice și Controlului Financiar de Stat

Pe locul al treilea se situează activitățile de transport, după care urmează în ordine: prestările de servicii, agricultura, activitățile de proiectare, informatică, sănătate și finanțe–bănci. În categoria „alte activități" se regăsesc societăți comerciale care nu se încadrează în nici una din categoriile enumerate, cum sunt: poșta și telecomunicațiile, intermedieri financiare, activități de asigurări, tranzacții imobiliare, activități de închiriere, activități de consultantă, activități de investigație și protecție etc.).

4. Rezultatele economico-financiare în anii 2002–2003, pe bază de bilanț

Pentru a avea o dimensiune reală a nivelului de dezvoltare economică a județului Bistrița-Năsăud, este necesar să urmărim o analiză economico-financiară bazată pe documentele oficiale (deși statice), care sunt bilanțurile contabile. Față de prezentarea anterioară a economiei județului, în cadrul căreia au fost incluși toți actorii comunității de afaceri (societăți comerciale, asociații familiale și persoane fizice), analiza economico-financiară, pe baza bilanțurilor contabile centralizate de către organele financiare, va conține numai date referitoare la agenții economici care au obligativitatea depunerii acestor declarații financiare. Apar, astfel, în mod inevitabil, la unii indicatori, diferențe între cele două prezentări, care se explică prin faptul că în primul caz s-au utilizat baze de date mai largi, iar pentru analiza economico-financiară se utilizează numai datele bilanțiere.

Diferențele la care ne referim apar în primul rând în situația numerică a agenților economici, prin faptul că numărul celor înscriși la D.G.F.P.

pentru anul 2003 este de 7.338 și reprezintă doar societățile comerciale care au obligația să depună bilanțul contabil, fără a fi cuprinse asociațiile familiale și persoanele fizice.

Tab 4. ***Situația depunerii bilanțurilor contabile***

	2002	2003
Numărul societăților comerciale înscrise la organele financiare	6.719	7.338
Numărul celor care au depus situații financiare anuale	5.497	5.983
Numărul celor care nu au depus situații financiare anuale	791	831
Numărul celor care au depus declarații pentru lipsă de activitate	431	524

Sursa: Direcția Generală a Finanțelor Publice și Controlului Financiar de Stat

Cauzele pentru nedepunerea situațiilor financiare de către unele societăți comerciale au constat în: acțiuni de lichidare judiciară, reorganizare judiciară, faliment, procedură de dizolvare, decesul sau detenția administratorului.

După cum se poate observa, creșterea numărului de agenți economici, în 2003 față de 2002, se înregistrează la toate categoriile analizate. În primul rând, numărul agenților economici înscriși la organele financiare crește cu peste 600, ilustrând tendința de abordare a domeniului afacerilor de către tot mai multe persoane. Se remarcă, apoi, faptul că numărul celor care au depus situațiile financiare, față de numărul celor înscriși, se menține la același nivel, de 82%, în fiecare an, la fel și numărul celor care nu au depus situațiile financiare, ceea ce constituie un semnal pentru o analiză adâncită asupra cauzelor care determină această situație. La fel, este în creștere numărul celor care au depus declarații pentru inactivitate, fapt ce denotă ori o alegere greșită a domeniului de activitate pe care l-au abordat, ori o evaluare greșită a posibilităților de care dispun.

Iată câteva concluzii edificatoare asupra activității economice desfășurate în județul Bistrița-Năsăud.

Cu privire la **datele de bilanț,** se constată o creștere substanțială, în anul 2003 față de 2002, atât a activelor fixe imobilizate, cât și a activelor circulante. Dacă în cazul activelor fixe se poate reține, ca aspect pozitiv al acestei creșteri, faptul că reflectă o dezvoltare a bazei materiale prin noi construcții și prin noi dotări pentru retehnologizare, în cazul activelor circulante nu se poate face aceeași apreciere pozitivă, deoarece diferența se datorează în principal creșterii stocurilor și creanțelor, ceea ce înseamnă că se lucrează cu stocuri mai mari, pe de o parte și, pe de altă parte, avem de-a face cu o încetinire a decontărilor, prin încasarea cu întârziere a creanțelor. In ambele cazuri, este vorba despre imobilizări de fonduri cu efecte negative asupra duratelor de rotație a acestora și, în final, asupra eficienței activității desfășurate. Aceeași apreciere negativă se poate face în privința creșterii datoriilor totale, care, în anul 2003 sunt cu 57% mai mari decât în anul 2002. Acest lucru semnifică o practică defectuoasă în plata obligațiilor pe care le au firmele, atât cu privire la datoriile către bugetul de stat și al asigurărilor sociale, cât și către partenerii de afaceri.

Capitalurile cresc și ele cu o medie de 33% în 2003 față de 2002, ceea ce reflec-tă un proces de capitalizare a firmelor existente și în același timp, contribuția celor noi veniți în cadrul comunității de afaceri, înscriși la organele financiare care sunt în 2003 cu 619 mai mulți decât în 2002.

Cea mai mare creștere este înregistrată de către întreprinderile mari. Cum în anul 2003 nu au fost înființate întreprinderi mari se poate trage concluzia că această creștere a capitalurilor se bazează pe capitalizarea societăților comerciale existente.

La rândul lor, și microîntreprinderile (întreprinderi cu maxim 9 salariați) inregistrează mai mult decât dublarea capitalurilor, care cresc cu 270%. În valori absolute, cifra nu este foarte mare, dar se poate trage concluzia că anul 2003 a fost un an favorabil pentru microîntreprinderi, tendință bazată, probabil, și pe legislația avantajoasă acestui tip de

societate comercială (microîntreprinderile nu plătesc impozit pe profit, ci doar o cotă de 1,5% din cifra de afaceri).

Analizând **indicatorii contului de profit și pierdere,** se pot desprinde, de asemenea, unele aspecte concludente. Astfel, în anul 2003, cifra de afaceri și veniturile totale realizate de societățile comerciale din județ au fost mai mari cu 36% față de anul 2002. Chiar dacă eliminăm efectul inflației, de 9,5% , rămâne totuși o creștere însemnată a acestor indicatori, ceea ce denotă un trend ascendent al activității economice. Este de remarcat faptul că și la capitolul cheltuieli totale, creșterea se realizează în aceeași proporție cu veniturile, ceea ce ar trebui să conducă la același nivel de creștere și pentru profitul realizat. Din păcate, acest lucru nu se întâmplă, deoarece atât în anul 2002, cât și în anul 2003, s-a înregistrat și un important volum de pierderi, care, la nivelul intregului județ, diminuează cuantumul profiturilor cu 436.758 mil. lei in anul 2002 și cu 462.543 mil. lei în anul 2003. O îmbunătățire se remarcă, totuși, prin faptul că, în timp ce profitul net total crește în anul 2003 față de 2002 cu 23,8%, pierderile totale înregistrează o creștere de numai 5,9%. Se mai poate remarca faptul că nivelul cel mai mare de creștere a profitului se înregistrează în sectorul microîntreprinderilor cu 120% , în timp ce pierderile aceluiași sector cresc doar cu 19%.

Trebuie să subliniem aspectul negativ cu privire la **pierderile înregistrate,** prin faptul că din cele aproape 6.000 de societăți comerciale, 1.804 și-au incheiat activitatea în anul 2003 cu pierderi, reprezentând un procent de 30,15% din numărul total al societăților comerciale care funcționează în județ. Pe forme de proprietate, pierderile s-au înregistrat în proporție de 85,5% în cadrul sectorului privat, 10,7% în cadrul sectorului de stat, 3,6% în cadrul sectorului mixt și 0,2% în sectorul cooperatist. Ceea ce constituie un alt aspect negativ constă în faptul că la pierderile anului 2003 se adaugă suma de 1.036.672 mil. lei , reprezentând pierderi neacoperite din anii precedenți, ridicând astfel totalul pierderilor pe întregul județ la peste 55% din capitalul social total. Cu privire la cauzele care au determinat înregistrarea acestor

pierderi, ele constau în: depășirea costurilor, nerealizarea veniturilor, dobânzi, amenzi și penalități. Primele două cauze, care vizează depășirea costurilor și nerealizarea veniturilor, reflectă o insuficientă stăpânire a afacerii, datorată, la rândul ei, unui management care nu se ridică la nivelul cerut pentru o economie de piață, ceea ce presupune acordarea unei mai mari atenții asigurării unui nivel de pregătire mai ridicat pentru cei care conduc afacerile. Cu privire la amenzi și penalități, din cuantumul lor ridicat, s-ar putea reține faptul că sunt rnai mulți factori care determină această stare de lucruri: numărul mare de organisme care au în atribuțiile lor aplicarea de amenzi, cuantumul mare al amenzilor, un oarecare subiectivism în aplicarea lor și, nu în ultimul rând, numărul mare de abateri de la legislație din partea firmelor. În privința dobânzilor, se poate spune că ele reprezintă un procent nesemnificativ din cuantumul total al cauzelor care determină pierderile, așa cum se desprinde din următoarele date:

- depășirea costurilor 87,82%
- nerealizarea veniturilor 0,68%
- dobânzi 0,01%
- amenzi și penalități 3,25%
- alte cauze 8,24%

5. Schimburile economice externe

Unul dintre indicatorii importanți care determină creșterea cifrei de afaceri este activitatea de export. Județul Bistrița-Năsăud este un județ cu traditie în export, dar structura acestuia a suferit în timp anumite modificări.

Astfel, în anul 2003 situația exporturilor și a importurilor în județul Bistrița-Năsăud, față de total țară, se prezenta conform tab. 5

În ceea ce privește principalele produse exportate și importate, situația se prezintă ca în tab. 6 și respectiv tab. 7.

Tab. 5. ***Situația exporturilor și importurilor în anul 2003 (mii euro)***

	Total țară	Jud. Bistrița-Năsăud	%
Exporturi FOB	5.613.750	1.113.018	0,72
Importuri CIF	21.201.370	100.132	0,47

Sursa: Direcția Județeană de Statistică Bistrița-Năsaud

Tab. 6. ***Export Bistrița-Năsăud, 2003***

Cod SH	Capitol	USD
84	Mașini și dispozitive mecanice	22.927.83844
44	Lemn, cărbune de lemn și articole din lemn	14.461.289
94	Mobila, mobilier rnedico-chiurgical, articole de pat, similare	13.098.746
61	Articole și accesorii de incăltăminte, tricotaje	12.589.726
85	Mașini, aparate și materiale electrice și părti ale acestora	11.427.588
1	Animale vii	11.047.056
87	Automobile, tractoare, biciclete, alte vehicule, accesorii	10.529.568
50	Mătase	8.045.657
96	Articole diverse	1.255.567
90	Instrumente și aparate optice, fotografice	1.239.758
8	Fructe comestibite, coji de citrice și pepeni	1.088.132
62	Articole de îmbrăcăminte și accesorii	68.953
86	Vehicule și echipamente pentru căile ferate	833.210
20	Preparate din legume, fructe, sâmburi sau alte părti de plante	806.364

Sursa: Direcția Generală a Vămilor

Tab. 7. ***Import Bistrița-Năsăud, 2003***

Cod SH	Capitol	USD
84	Mașini și dispozitive mecanice	18.607.908
85	Mașini, aparate și materiale electrice și părti ale acestora	15.736.931
39	Materiale plastice și articole din material plastic	12.289.007
87	Automobile, tractoare, biciclete, alte vehicule, accesorii	9.620.542
50	Mătase	6.457.387
55	Fibre sintetice sau artificiale discontinue	6.229.126

Sursa: Direcția Generală Vămilor

6. Principalii indicatori economici ai societăților industriale bistrițene între anii 2014–2017

Tab. 8. ***Microîntreprinderi***

Indicatori	2014	2015	2016	2017
Cifra de afaceri netă	1.557.031.420	1.991.696.415	1.951.232.607	2.445.847.455
Profit din exploatare	118.484.279	221.661.614	228.586.792	252.123.209
Număr microîntreprinderi	6.450	6.796	7.113	7.585
Număr de salariați	9.934	9.922	10.662	10.650

Tab. 9. ***Întreprinderi mici***

Indicatori	2014	2015	2016	2017
Cifra de afaceri netă	2.086.338.105	2.224.491,721	2.316.023.963	2.434.889.933
Profit din exploatare	94.983.061	170.391.473	181.502.973	165.450.683
Număr întreprinderi mici	535	563	543	526
Număr de salariați	10.837	11.227	10.962	10.420

Tab. 10. ***Întreprinderi mijlocii***

Indicatori	2014	2015	2016	2017
Cifra de afaceri netă	2.221.449.911	2.577.280.477	2.704.401.284	2.620.086.412
Profit din exploatare	88.140.362	149.842.199	163.580.586	121.090.225
Număr întreprinderi mijlocii	88	97	102	95
Număr de salariați	9.350	10.323	11.069	9.870

Tab. 11. Întreprinderi mari

Indicatori	2014	2015	2016	2017
Cifra de afaceri netă	1.289.472.540	1.650.144.125	1.578.753.053	1.545.650.488
Profit din exploatare	59.655.354	75.336.178	73.129.043	63.046.648
Număr întreprinderi mari	9	12	12	12
Număr salariați	3.949	4.925	4.982	4.555

Tab. 12. *Întreprinderi foarte mari*

Indicatori	2014	2015	2016	2017
Cifra de afaceri netă	1.251.302.039	1.649.507.247	1.947.557.392	2.106.884.687
Profit din exploatare	48.368.691	40.697.702	30.954.583	73.719.094
Număr întreprinderi foarte mari	3	4	3	3
Număr salariați	7.943	11.392	11.141	10.198

7. Concluzii generale

Concluziile care pot fi trase din această analiză economică sunt următoarele:

– Există un nucleu de 100 de societăți comerciale care reprezintă motorul dezvoltării economice a județului și care trebuie susținute prin strategii de dezvoltare locală, deoarece au dovedit că sunt în măsură să creeze locuri de muncă durabile, să participe activ la dezvoltarea economică locală, precum și la dezvoltarea societății, în ansamblul ei.

- Au fost consacrate o serie de activități industriale, la nivel local și național, printre care putem enumera: producția de baterii auto, radiatoare auto, cabluri electrice, țevi și tuburi PVC, producția de articole din materiale compozite, armate cu fibră de sticlă și, nu în ultimul rând, cablaje auto.
- Din păcate, nu toate produsele locale au un grad de competitivitate ridicat, care să le permită să facă față unei concurențe reale în piața unică europeană. Din acest punct de vedere, firmele, cel puțin firmele-leader de pe piața locală și națională, ar trebui sprijinite, pe lângă efortul propriu de creștere a competitivității. Eforturi deosebite în acest sens dezvoltă SC TERAPLAST GP SA; SC ROMBAT SA; SC COMELF SA; SC ELECTROPLAST SA; SC MEBIS SA; SC MIRO SA; SC SOMPLAST SA; SC RAAL SA; SC POLITUB SRL; SC PLASTSISTEM SA; SC IPROEB SA; SC BETAK SA; SC MILGRIMEX SRL ș.a.
- Există domenii care au fost puțin exploatate și dezvoltate la nivel local și care ar putea reprezenta un potențial de dezvoltare pentru firmele mici și mijlocii, prin valoarea lor adaugată. Ne referim în special la industria alimentară, care va putea să se profileze pe produse ecologice și pe produse specifice, pentru care ar trebui obținute mărci proprii, reprezentative pentru zona de unde provin (brânzeturi, preparate de carmangerie, etc)

CUPRINS

Introducere (MIRCEA GELU BUTA) 5

CORNELIU GAIU

Economia Bistriței în Evul mediu 11

VASILE DOBRESCU, ADRIAN ONOFREIU

Românii bistrițeni în lumea creditului (1887–1918) 37

ADRIAN ONOFREIU

Considerații referitoare la situația economică a orașului Bistrița în perioada interbelică 53

DORIN DOLOGA

Aspecte economice pe teritoriul județului Bistrița-Năsăud în perioada 1945–1989 81

VASILE BAR

Economia Bistriței după anul 1989 107

ISBN: 978-606-37-0619-6
ISSN: 2558-8958
ISSN-L: 2558-8958